

A2

KULTURNÍ ČTRNÁCTIDENÍK

22. 7. 2015 ROČNÍK XI

ADVOJKA.CZ

CENA 39 Kč

15

IDENTITA A IDENTITÁŘSTVÍ

**retrospektiva
Jána Mančušky**

televizní Kmeny

food porn

**demokracie
a volba
losem**

**Hacking Team
a česká policie**

Ilustrace Martin Kubát, 2015

ISSN 1803-6635

1.5 >

9 771803 663006

Lákavé slovo identita

TOMÁŠ SAMEK

Je stále patrnější, že dochází ke globální rekonfiguraci moci, při níž euroamerický Západ přichází o svou dříve nezpochybnitelnou dominanci. Vynořují se jiná mocenská centra, která bohatnou a stávají se den ode dne silnějšími. V porovnání s nimi Evropa jako celek chudne a tento trend se za našeho života zřejmě nezastaví. Nechudneme ovšem rovnoměrně. Zatímco některé země jsou jako příslovečný tonoucí, který se chytá posledního stébla, jiné profitují. Bohužel však způsobem, který je dlouhodobě neudržitelný: Německo prosperuje díky tomu, že ničí velkou část svých kooperantů včetně takových zemí, jako je Francie. V tom tkví jeden z největších problémů současné Evropy. A v takové situaci ovšem nevypadají vyhlídky společného evropského projektu růžově.

Nejde ale jen o relativní chudnutí celku zvaného Evropa a o vzájemné vztahy mezi evropskými státy. I uvnitř každého z nich chudnou různé vrstvy populace různým tempem. Střední a nižší třídy se zvolna propadají, zatímco čím dál tenčí vrstvička superbohatých dále bohatne. Evropa ztrácí sociální kohezi napříč jednotlivými zeměmi i uvnitř každé z nich. A když se drolí jeden druh sociopolitické soudržnosti, roste poptávka po nějakém jiném kolektivním tmelu. Odtud dnešní hlad po sdílené identitě jako základu politické afilace. Identitární logika jedinci našeptává: cítíš-li se v nějakém ohledu ohrožen, hledej spojenectví s těmi, kdo jsou na tom podobně jako ty, s těmi, kteří se ti – třeba jen nějakým vnějškovým rysem – podobají.

Neposmívejme se této logice, neboť vzdor své mělkosti a neadekvátnosti může někdy do jisté míry fungovat. Není sice příkladem dobré sociální analýzy, ale zato je skoro vždy zdrojem úlevy, kterou jedinci přinášší pocit přináležitosti k širšímu společenství – ať již postihuje danou situaci nebo ne, rozpouští osobní úzkost v představě nadosobního údělu všech, kdo sdílejí určité

znaky sociality. Identitární logika je jedním z mnoha útěšlivých způsobů, jak přetavit „já“ v „my“ a změnit osobní v politické. A bytí byla stokrát společenskými vědci popsána jako zavádějící, mnohokrát v dějinách přinesla reálnou politickou změnu. Že to není vždy změna k lepšímu, plyne z toho, že emancipace jedné kolektivity se občas uskutečňuje na úkor kolektivity jiné.

Kresba Jiří Petrbok

Sociální identita coby soubor představ, kterými vymezují sebe sama jakožto společenského aktéra, je v přímém vztahu k alteritě, jako souboru představ, které si vytvářím o druhých. Vědci se dlouho nemohli shodnout na tom, zda identita vývojově předchází alteritě, anebo naopak. Trvalo několik desetiletí, než dospěli k poznání, že je to špatně položená otázka, neboť společenské sebepojetí (identita) se vyvíjí ruku v ruce s tím, jak pojmáme druhé (alterita). Není mezi nimi ovšem vždy vztah příčinné souvislosti, nýbrž spíše soumeznosti.

Ne vždy si ale uvědomujeme, že když mluvíme o „nich“, automaticky se vyjadřujeme o „nás“. Nejednen xenofob by ztlumil hněvivý projev na adresu těch druhých, kdyby nahlédl, jak ohavné věci tím vypovídá o těch, k nimž se sám hrdě počítá.

Identita je vůbec zvláštní pojem. Působí jako rozbuška nejen tam, kde se jí chopí skupina prosazující v jejím jménu své zájmy. Vyvolává rozepře i mezi těmi, kdo ji používají jako teoretický koncept sloužící k popisu sociopolitické skutečnosti. Někteří společenští vědci považují tento pojem za tak rozbředlý, široký a neurčitý, že se mu raději vyhýbají. Jiní zdůrazňují, že je natolik zatěžkán politickými zájmy, že je pro analytické účely nepoužitelný. A ještě další ukazují názorně, že ho nelze dost dobře užívat k smysluplnému interkulturnímu srovnávání. Jenže navzdory vší zdrčující kritice se slovo identita nadále hojně používá i v těch nejváženějších vědeckých rozpravách. Byť by bylo stokrát zavrženo odbornou kritikou, nakonec vždy znovu povstane z popela a žije dál svým životem. Ti, kdo identitu prohlašují za něco, co je jednou provždy odbyto a pasé, se zjevně mýlí. Lidé, a to nejen v odborné komunitě, si to slovo nenechají vzít.

Platí to především o rozpravách veřejných a politických. V čím dál chudší a nesoudržnější Evropě se nejednen ideolog bude ohánět identitou při prosazování svých zájmů, které mnohdy jím proklamované identitě slouží jen málo nebo vůbec, pokud ji rovnou nepoškozují. Třebaže hospodářsky i mocensky náš světadíl slábne, je stále ještě dost bohatý a svobodymilovný na to, aby přitahoval lidi z těch oblastí světa, které jsou na tom daleko hůř. Výbušná kombinace dlouhodobého chudnutí Evropy s rostoucími počty imigrantů dává tušit, že o identitě budeme slyšet čím dál častěji, a to slova čím dál ostřejší. Jenže i o kolektivní identitě platí to, co o osobním životě: nelze stavět své štěstí na neštěstí druhých.

Autor je antropolog.

editorial

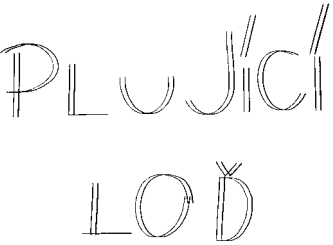
Když jsme před půl rokem plánovali toto tematické číslo, netušili jsme, že v době jeho vydání bude hlavním mediálním tématem právě lacině pojatá národní a náboženská identita. Antropolog Tomáš Samek v této souvislosti situaci současného euroamerického světa, v němž zmatené volání po identitách slyšíme stále častěji, shrnuje takto: „Když se drolí jeden druh sociopolitické soudržnosti, roste poptávka po nějakém jiném kolektivním tmelu. Odtud dnešní hlad po sdílené identitě.“ Podobně jako Kateřina Kolářová, která se věnuje identitě uměle tvořených skupin lidí se zdravotním postižením či odlišnou sexualitou, nicméně Samek konstatuje, že přes problematičnost identitářských koncepcí bude koncept identity i nadále povstávat stále znovu z popela. Cenný je text o pojetí identity na levici od Matěje Metelce a Lukáše Rychetského, kteří se nemilosrdně střetávají do svých anarchistických a marxistických řad. A nakonec se věnujeme i ultrapravičákům, kteří se svůj rasismus a xenofobii snaží balit do identitářského pozlátka, ale příliš jim to nejde. Mimo téma doporučuji číst se zvýšenou pozorností text Honzy Šípky, který podrobně referuje o kauze italské firmy Hacking Team. Ta prodala Policii České republiky software umožňující sledování všech, kdo jsou připojeni k internetu. Takže konečně máme důvod k tomu, abychom v našich zdánlivě bezstarostných digitálních životech začali být pořádně paranoidní. Karel Kouba

z obsahu

- 9 Videomapping. Světlo do ulic – pohyblivý obraz ve veřejném prostoru / Sylva Poláková
- 12 Boiler Room. Virtuální „underground“ pro masy / Karel Veselý
- 13 Black metalem proti náckům / Anekův hudební zápisník
- 14 Samospráva losovaných. Je volba losem nadějí deliberativní demokracie? / Jakub Horňáček
- 22 Česká policie používá malware. Co ukazuje případ Hacking Team / Honza Šípek
- 28 Nevedou k emancipaci. Alain Badiou a politiky identit / Jiří Růžička
- 29 V bludném kruhu. Identitářství radikální levice / Matěj Metelec, Lukáš Rychetský

PŘÍŠTÍ ČÍSLO A2
VYJDE VE STŘEDU
5. SRPNA 2015

Dino Campana

Stěžeň se chvěje v tichu pod nárazy.
Ze stěžeň padá slabounké světlo, zelené, bílé.
Na horizontě průzračné nebe,
po bouřce ostrá zeleň a zlato.
A bílý čtverec lucerny na stožáru,
osvětlující tajemství noci – okno a z něho
až k zemi lana, zlatý trojúhelník,
a bílá koule kouře
s hudbou, již není slyšet
nad kruhem, do kterého naráží tiše voda.

Báseň v překladu Jana Vladislava
vybral Petr Borkovec

Recenze o čemkoliv

První retrospektiva Jána Mančušky

Retrospektiva v Galerii hlavního města Prahy chce „vrátit“ světově známé dílo konceptuálního umělce Jána Mančušky českému publiku. Jak se ukazuje, ústřední aspekty jeho tvorby – vyprávění a opakování – je třeba chápat jako politické kategorie. Je ale vůbec možné vyprávět? Například o této výstavě?

JAN WOLLNER

„Tak co, jaká byla výstava Jána Mančušky?“ Kdyby mi tuto otázku položil někdo, kdo Mančuškovu výstavu, nazvanou věcně *První retrospektiva*, zatím nenavštívil, pokusil bych se mu popsat, co jsem v galerii viděl. Tím bych se okamžitě ocitl ve zvláštní situaci. Mluvil bych o jednotlivých Mančuškových dílech, ale zároveň bych – celkem bezděčně – tematizoval jeden z hlavních principů jeho práce. Popis bych bez hlubšího záměru začal asi tam, kde jsem zahájil prohlídku, a následovalo by vyprávění přibližně kopírující můj pohyb výstavou. A právě narace „jako mentální nástroj chápání okolního prostředí“ byla jedním z Mančuškových témat. Zajímalo ho, jak vyprávění souvisí s prostorem, v němž se odehrává, a s pohyby, které v něm vykonáváme. Jak je možné materializovat vyprávění konstruováním prostorů a inscenováním pohybů. Mančuška by k tomu asi dodal, že tyto otázky, jakkoli připomínají intelektuální hru, jsou v důsledku otázkami politickými.

Během chvíle

Emblematické je v tomto smyslu dílo sestávající pouze z tenkého pásku gumy, kterou Mančuška napjal ve výšce očí mezi stěnami galerie. Natiskl na ni větu popisující chůzi místností, a nutí tak diváka, který si ji chce přečíst, aby popsanou trajektorii zopakoval. Snadno viditelný smysl této práce spočívá v odkrytí tautologičnosti procesů vyprávění a čtení, v performativitě aktu četby. Mančuškova díla jsou ale obsahově bohatá a navzdory užití minimálních prostředků se v nich vrství více významů. Jiným aspektem věty napsané na proužku gumy je její autobiografičnost. Mančuška ji začíná slovy „Během chvíle, kdy jsem kráčel...“, aby sugeroval, že to byl právě on, kdo vykonal popisovaný pohyb místností. Vytváří tím kontakt s divákem, který jeho chůzi kopíruje, a ptá se po možnostech sdílení společného zážitku. Právě konstruování vztahu „já a ty“ je pro Mančušku elementární rovinou politického gesta.

Ještě jinak by se o instalaci *Během chvíle, kdy jsem kráčel... po místnosti ve svém studiu ISCP, 323 W 39th Street #811, New York* (2004) dalo uvažovat v souvislosti se zpochybňováním jednoznačnosti lidského vnímání. Na první pohled věta přesně definuje prostor, v němž je nainstalována. Má právě takovou délku, aby proces její četby odpovídal jejímu obsahu. Jenže je vytištěna na pružném materiálu, který se dá kdykoli přizpůsobit prostorům jiných velikostí. Divák se může zachovat dvěma způsoby. Buď vlastním pohybem zkopíruje obsah čtené věty a uvěří její neoddělitelnosti od prostoru, který svou chůzí právě vymezil, anebo se této sugestivní iluzivnosti vzepře a představí si libovolné množství virtuálních prostorů a fiktivních výstav, kde by elastická věta mohla fungovat úplně stejně. Možná tento aspekt navazuje na linii institucionální kritiky tím, že demaskuje zaměnitelnost výstavních prostorů, v nichž se umělecký provoz odehrává. Možná ale ukazuje obecněji na nejednoznačný vztah mezi vyprávěním a tím, co je vypravováno. Snad vybízí k tomu, aby divák jednoznačné popisy předmětů i příběhy s jasnými konci svou imaginací změnil ve virtuální říši nekonečných variant.

Chybějící výstava

Mančuškovo dílo k podobným myšlenkovým experimentům zjevně inspiruje. Ateliér sochařství Vysoké školy uměleckoprůmyslové v Praze nedávno vydal publikaci o problematice současné sochy. V knize s názvem *Lapidarium* se jeden z autorů zabývá aktuálním vztahem sochařství a pohyblivého obrazu. Svůj text uvádí neakademicky popisem fiktivní výstavy zaplněné vymyšlenými uměleckými díly, jež tento vztah tematizují: „Ve třetím sále byly filmové pásy nataženy vertikálně v pravidelných rozestupech mezi stropem a podlahou. Obsah okýnek byl prosvětlován zářícím bílým boxem obdélníkového tvaru. Zabíral šířku celé zadní stěny a byl jediným světelným zdrojem k prohlížení obsahu jednotlivých filmových pásů.“ Tato vymyšlená „filmová socha“

je zjevně inspirována prací Jána Mančušky s názvem *Ten druhý* (2007), která vypadá přesně tak, jak se uvádí v popisu neexistující výstavy. Film, jenž bývá standardně projekční technikou koncentrován na plátno a sám zůstává skrytý, je zde rozvěšen na svislých pásech do prostoru a ozářen světelným boxem. V jednotlivých filmových políčkách vidíme ženu se štětcem, která nahému muži postupně začerňuje všechny části těla, na něž si sám nevidí: většinu obličeje a zadní část těla.

Znovu by se dalo začít s uvažováním nad řadou významů této komplexní práce. Zůstaňme tentokrát u toho, že ji divák může vidět na vlastní oči na aktuální retrospektivě. Znepokojující ale je, že dílo stejně samozřejmě figuruje i v rámci oné fiktivní výstavy. O čem to svědčí? Mančuškova práce zde nehraje pouze roli modelu, podle něž lze převyprávět podobu neexistujícího, ale uvěřitelného uměleckého díla. Funguje jako paralela k prohlášení „chybějící“ výstavy za významuplný celek a k její reprezentaci prostřednictvím autonomního vyprávění. Popis fiktivní výstavy možná vystihuje Mančuškovu práci lépe než recenze jeho skutečné retrospektivy.

Druhý pokus

Jestliže se mi tento text nepodařilo napsat dostatečně srozumitelně a někdo další se mě znovu zeptá „Tak co, jaká byla Mančuškova výstava?“, začnu znovu a zkusím to jinak. „Víš, umělec-který-v-zahraničí-vystavuje-častěji-než-doma je Mančuškovo indiánské jméno. Jeho první retrospektiva chce význam toho jména popřít. Koná se totiž v Praze. Nazvěme ji repatriací. Mančuška se vrací do vlasti, konkrétně na místo, kde kurátor jeho dnešní retrospektivy Vít Havránek připravil asi před patnácti lety přehlídku experimentů umění šedesátých let. Akce, slova, pohyby a prostory tehdejších experimentátorů ale nevystavil jako neutrální historii. Některé z nich doslova zpřítomnil. Podobně to dělá i Mančuška. Navazuje na experimentální postupy šedesátých let. Není ale nostalgický. To je důležité. Mimochodem, sledovat intertextuální vazby mezi jednotlivými výstavami, které dělí klidně i patnáct let, ale poji je dramaturgický plán galerie, by mě dost bavilo. Ale to by galerie musela ten dramaturgický plán vůbec... No, nebudeme se rozčilovat. Zpátky k Mančuškovi. Výstava vypadá vlastně dost tradičně. Je to retrospektiva. Nejdřív si všimneš žlutého pásu na zdi, běžícího přes celou galerii. Architekti výstavy, kteří se stejně jako kurátor řadí mezi Mančuškovy přátele, tento pás zvolili jako nejvýraznější prvek instalačního řešení. Běž podél něj. Bude tě navigovat. Díla jsou seřazena chronologicky. Mančuška říkal, že postupuje od jedné věci k druhé, předchozí práce podporuje tu další. To byl způsob jeho tvorby. Všimni si...“

Jenže tady musím vyprávění přerušit. Nejsm si totiž jistý, jestli žlutý pás na zdi diriguje pohyb návštěvníka galerie podobně jako věta na gumové pásce a definuje tak výstavu lépe než jakýkoli popis. Nebo je naopak arbitrární a zdůrazňuje ho jen kvůli tomu, že žlutá je hodně výrazná a přibarvuje mé vyprávění. To se odchyluje od svého předmětu a nakonec připomíná spíš tu fiktivní výstavu z knihy o sochařství. Vyprávět o Mančuškově výstavě je těžké, protože jeho práce tematizují samotnou možnost vyprávění. Recenzentům se kromě mechanického popisu jednotlivých expozic nabízí možnost zpřítomnit v žánru recenze některé z Mančuškových postupů. O něco podobného jsem se také pokusil. Jestli jsem nebyl dost výstižný, znovu to už zkoušet nebudu.

Autor je historik umění.

Ján Mančuška: První retrospektiva. Galerie hlavního města Prahy – Městská knihovna, 17. 6. – 11. 10. 2015.

Instalace díla *Ten druhý* (Poprosil jsem svoji ženu, aby mi začernila místa na těle, která si nevidím). Foto GHMP

Život s židovskou maskou

Próza o dvojím životě arabského občana státu Izrael

Prozaik Sajjid Kašua sleduje životy dvou odlišně sociálně situovaných Arabů izraelské národnosti v Jeruzalémě. Osudy obou postav se s přibývajícím dějem stále více proplétají, jejich problematické postavení v izraelské společnosti však přetrvává.

JAN M. HELLER

Palestinsko-izraelský spisovatel Sajjid Kašua v románu *Druhá osoba singuláru* (Guf šeni jachid, 2010) zavádí čtenáře do prostředí, o jehož existenci možná dosud neměl tušení – mezi izraelské občany arabské národnosti. Vedle barvitého líčení peripetií provázejících soužití obou navenek znepřátelených etnik kniha nabízí i silný příběh o lásce, žárlivosti a hledání vlastní identity, zasazený do prostředí současného Izraele.

Ve vyprávění se proplétají a nakonec i protnou příběhy dvou hlavních hrdinů, izraelských Arabů. Jeden z nich, označovaný jen jako „právník“, patří ke společenské smetánce jeruzalémských Arabů, kteří se ze svého původního venkovského prostředí vyšvihli do vyšších sfér. Druhým je student sociální práce Amir Lahab, který si v Jeruzalémě najde brigádu jako ošetřovatel židovského chlapce Jonatana, jenž přežívá na úrovni bazálního metabolismu a navenek sotva jeví známky života. Když se student snaží asimilovat s izraelským prostředím, postupně se za nemocného začne vydávat.

Hebrejské nebo arabské písmo

Kašuův román je výjimečný hned v několika ohledech. V první řadě zmíněnou kompozicí dvou dějových linií, odlišených nejen postavami, ale i gramatickou osobou – o právníkovi se mluví ve třetí osobě, kdežto Lahab vypráví v ich-formě. Atraktivní je také prostředí, v němž se příběh odehrává. Kdo zná současné dění ve Svaté zemi jen z médií, bude zřejmě překvapen, jaký sňatek z rozumu mezi oběma skupinami obyvatel, pokládánými za nesmiřitelně znesvářené, se tu odehrává. Právník není palestinský Arab ze sporných území.

Pochází z řad obyvatel arabského původu, kteří žijí na území dnešního Izraele od vzniku tohoto státu v roce 1948 a v poslední době si spočítali, že pro ně je výhodnější loajalita k sice židovskému, ale přece jen také jejich státu, naučili se hebrejsky a vykonávají vážná povolání lékařů a právníků nebo působí v akademické sféře. K znepřehlednění a zároveň zatraktivnění románového prostředí přispívá i to, že se román odehrává právě v Jeruzalémě, městě, jehož mezinárodní postavení je pro běžného návštěvníka čitelné asi jako hebrejské nebo arabské písmo: na město si dělá nárok stát Izrael i palestinská samospráva a mezinárodní společenství stále pokládá za hlavní město země Tel Aviv. Na důsledek tohoto stavu ovšem místní obyvatelé narážejí na každém kroku.

Kašua nás sice nenásilně do místních realit uvádí, v jejich didaktickém líčení se ovšem příliš nevyžívá – skutečnost popisuje očima těch, kteří ji žijí. Tak se například mezi řeči dozvíme, že kdesi na periferii je třeba přesednout z arabského na jeruzalémský autobus, ten totiž jede až do centra. A podobných specifik je spousta: „Semafor, který dával zelenou arabským autům přijíždějícím od Bejt Chani-ny a Šuafátu směrem na Giva Carfatit, svítil nejkratší dobu ze všech semaforů ve městě, tak to aspoň tvrdil Madždí. Na každých pět minut zelené pro auta přijíždějící od východu – z Maale Adumim, Neve Jaakov a Písgat Zeev a ze všech těch zatracených osad – dají půl minuty zelené pro sto tisíc místních obyvatel. Madždí každé ráno sliboval, že až skončí praxi a složí advokátské zkoušky, okamžitě podá u Nejvyššího soudu stížnost proti tomu zkurvenému semaforu.“

Noblesse oblige

Život Araba v Izraeli však není lehký, ani pokud je to „ten správný“ Arab, tedy izraelský občan. Není lehký dokonce ani tehdy, když má peníze. Právník pocituje na vlastní kůži plný dosah staré pravdy „noblesse oblige“. Úspěch a postavení vyžadují styky se správnými lidmi, odpovídajícím způsobem trávený volný čas a společenský život – popisy společenské večeře v právníkově rodině se svým sarkasmem a smyslem pro absurditu vyrovnají „umělecké večeri“ z *Mýcení* Thomase Bernharda. A ovšem také vzdělání v té patřičné, tedy evropské kultuře. Sluší se vědět, o čem je řeč, když se mluví o Richardu Wagnerovi nebo o *Sto rocích samoty*, což je u člověka pocházejícího z jiné, byť starobylé a úctyhodné kultury přirozeně kamenem úrazu.

Právníkův boj se světem proto vlastně nikdy nekončí. Je stále nucen překonávat bariéry, které mezi něj a izraelskou společnost staví jeho arabská identita. Na postavě právníka Kašua ukazuje duševní nejistotu izraelského Araba, který musí sobě i okolí neustále dokazovat svou cenu. Tato nejistota hraničí leckdy až s komplexem či paranoiou: „Co si o něm místní myslí? Co si myslí o Arabech jako on, kteří mají izraelské občanství, jezdí drahými auty a vedou okázalý život?“

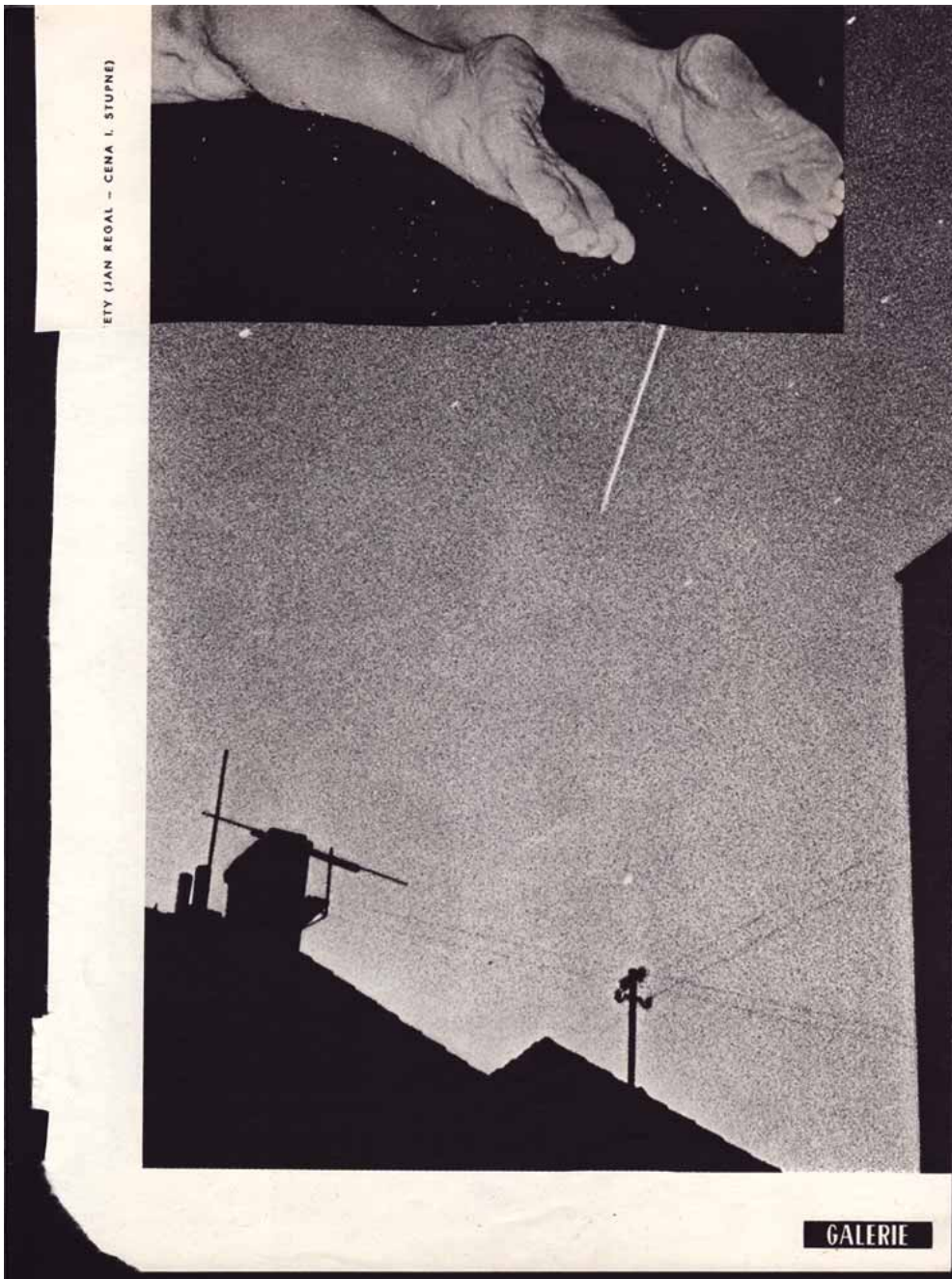
Totéž, jen obráceně, platí pro omezení daná islámskou vírou: nehodí se, aby muslim pil a coby ženatý tančil s jinými dívkami. Když to právník zkusí, jeho morální kocovina je obtížně snesitelná. Vrozené mentální vzorce prostě nelze odhodit: když se právník rozhodne vypořádat s domnělou nevěrou své ženy, ožijí v něm machistické resentimenty přesně tak, jak si je představujeme podle orientalistických stereotypů. A když k tomu přistoupí trefně ztvárněné mužské pocity vlastní směšnosti a trapnosti – ať už při pohybu na tanečním parketu za okázalého přehlížení všemi přítomnými ženami, při žárlivých scénách nebo při panických úvahách, zda žádost o rozvod podat u muslimského nebo izraelského soudu –, je jasné, že právník je nanejvýš politováníhodná karikatura úspěchu. Kdo za to celé může, ponechává autor otevřeně, nenechává nás však na pochybách ohledně své schopnosti citlivého budování povahových kresby postav.

Finále bez rozřešení

Bez zmíněných okolností bychom se k významu románu dobrali jen těžko. Rozhodně to však neznamená, že by měla popisná složka vrch nad dějem. *Druhá osoba singuláru* je vším, jen ne statickou prózou. Příběhy obou mužských protagonistů se odvíjejí zprvu zcela odděleně. Co bude příslovečným zlomovým bodem, vyjde nicméně najevo na konci druhé kapitoly. Právník jednoho dne najde v antikvární Tolstého *Kreutzerově sonátě* milostný lístek, psaný písmem jeho ženy. Veden žárlivostí, rozhodne se najít původního adresáta. Tím je samozřejmě Amir, mezitím už proměněný v Jonatana (který zemřel). Mezitím autor retrospektivně objasňuje některé okolnosti vývoje příběhu – třeba jak se lístek dostal do právníkovy knihovny a proč je vlastně Jonatan v tak zbídačelém stavu. Děj má spád a autor dávkuje napětí: předěly mezi pásmy obou mužských postav přicházejí přesně ve chvíli, kdy se nutně potřebujeme dozvědět, jak to bylo dál. Když se právníkovi podaří dovést pátrání k úspěšnému konci, dojde ke strhujícímu finále, po němž se oba muži sice možná sblížili, ale problémy, které jejich postavy reprezentují, to k řešení neposunulo ani trochu.

Autor je bohemista a komparatista.

Sajjid Kašua: Druhá osoba singuláru. Přeložila Šárka Doležalová. Pistorius & Olšanská, Příbram 2014, 296 stran.

Kresba ČERNÝBERAN

Ms. Marvel, Hilda a ty další

Triumf chytrého komiksu (nejen) pro holky

Na letošním předávání Eisnerových cen překvapivě měly největší úspěch komiksy určené dospívajícím dívkám. Tento žánr je plný fantastických příběhů i každodenních holčičích problémů. A rozhodně to není jen oddychové čtivo.

PAVEL KOŘÍNEK

Úspěch marvelovských příběhů z počátku šedesátých let bývá historiky komiksu vysvětlován různě. Pokaždé je ale jako jeden z důvodů ohlasu nových hrdinů Stana Leeho, Jacka Kirbyho či Stevea Ditka uváděna skutečnost, že tou dobou čerstvě rebrandované vydavatelství Marvel jako první dokázalo využít konceptu „hrdinů odvedle“ – supehrdinských gerojů, disponujících sice nadlidskými schopnostmi, ale zároveň trpících všednodenními problémy. Zejména středoškolák Peter Parker alias Spider-Man se svými neurózami, pochybnostmi o sobě samém a ne zrovna idylickým partnerským životem umožnil nejednomu americkému teenagerovi zahlédnout v některém z bodů křížení pavučiny i sebe sama. Jen na holky to příliš nezabíralo.

Porazit matadory

Americký mainstreamový komiks dívčí a ženské čtenářstvo oslovovat neuměl, snad nenabízel dostatečně silné vzory k projekci, protože příliš stavěl na maskulinních stereotypech. Naopak romantické komiksové sešity se v masovém měřítku naposledy dařilo prodávat v padesátých letech. Od té doby většina podobných pokusů – a že jich bylo! – končila nezdařením. Manažeři velkých komiksových stájí dokonce čas od času v neochotě připustit vlastní neschopnost prohlašovali, že dívčí komiksové čtenářstvo „prostě neexistuje“. Jenže pak přišla manga a podobné genderové generalizace vzaly za své. Nadějný

a rychlý vývoj v posledních několika letech budí dojem, že angloamerický komiks snad nakonec – inspirován Dálným východem – přece jen našel správnou cestu.

Na sandiegském Comic-Conu už komiksy dávno nehrají hlavní roli, pozornost návštěvníků i médií již řadu let strhávají spíše novinky filmové a televizní. Letošní, v pořadí už osmačtyřicátý ročník tak nepřekvapivě opanovaly především chystané sedmé *Hvězdné války*. Přesto ale nejen angloamerická komiksová komunita červencovou událost vždy vyhlíží s napětím: vyhláší se zde totiž Eisnerovy ceny, jež platí za vůbec nejprestižnější světové komiksové ocenění. Letošní výsledky přitom rozhodně překvapily: sošky ve tvaru glóbulů totiž tentokrát hojně získávaly projekty spadající do kategorie „young adult“ a cílící především na dívčí publikum. A nešlo jen o specializovanější kategorie druhé až třetí důležitosti, „holčičím“ mládežnickým komiksům a jejich tvůrkyním se podařilo opakovat i tak ostře sledované kategorie, jako jsou „nejlepší nová série“ – zde vyhrál komiks *Lumberjanes* Shannon Wattersové, Grace Ellisoové, Noelle Stevensonové a Brooke A. Allenové – a „nejlepší autor scénáře i kresby“. V této vrcholně „auteurské“ kategorii zvítězila Raina Telgemeierová s komiksovou knihou *Sisters*, a porazila tak Charlese Burnse (známého u nás například *Černou dírou*), Stana Sakaie (*Usagi Yojimbo*) i Richarda McGuirea (*Here*).

Dívky a monstra

Jaké že tedy jsou ty nové komiksy? Chytré, zábavné, místy mile naivní, ale přitom lehce parodické, v kresbě suverénní, hravé a nestrnulé. A především se strhujícím dějem, který se nebojí fantastických propriet, ale v jádru zůstává pevně zakotvený v každodenních problémech dospívání. *Hilda* Luka Pearsona možná žije v sousedství trollů a jiných magických bytostí, především ji ale zajímá, kde najít přátele a jak získat své vlastní místo ve světě. Tři autobiografické komiksové romány Reiny Telgemeierové *Smile*, *Sisters* (k vydání

chystá nakladatelství Paseka) a *Drama* (česky vydává nakladatelství CooBoo) vyprávějí o tom, jaké to je, žít s rovnátky a nesnesitelným sourozencem. Aktuální hit *Lumberjanes* je situován do prostředí dívčího letního tábora, a jak už to tak na táborech bývá, dojde na nejrůznější hry, zkoušky dovedností, nesmělé romance, strašidelné historky u táboráku – a ovšem k tomu ještě na antická božstva, stárenky transformující se v medvědice či pravěká monstra. Dívčí protagonistky jsou tu aktivními hrdinkami, nikoli pasivními či hysterickými objekty k záchraně, záboru nebo zbožňování.

I když se jedná o komiksy pro děti a mládež, výchova je tu přítomná jen jaksi mimochodem. Ozvuky této změny konečně zaznívají i v mainstreamovém žánru superhrdinském:

Komiks *Lumberjanes* získal Eisnerovu cenu jako nejlepší nová série

literární zápisník

Mým heretikům

JAN ŠTOLBA

„Na dějinách Evropy je smutné, že nejvíc proti sobě bojovali křesťané proti křesťanům a tolik krve takhle prolili,“ povzdechl si historik profesor František Šmahel na konci rozhovoru pro rádio Leonardo. Rozhovor se vztahoval k „druhému životu“ Mistra Jana Husa, tedy k uctívání a tradicím, jež následovaly po jeho mučednické smrti. Přesně: proč tolik krve? Jak to přijde, že vyznání – dnes vnímané co náboženství soucitu a lásky, pro což se snadno najde opora již v Novém zákoně – se zároveň musí k lásce a soucitu ztuha pracovat? Laik by řekl, že vyznavači Krista, ba přední kněží toho kultu, prostě nemohli poslat Husa na tak strašnou smrt. Byť pro ně byl heretikem nejvyššího kalibru.

Zaráží to tím víc, víme-li, pro jak minuciózní „viklefiánská“ teologická rozlišení koncil Husa nakonec odsoudil. Lze si představit, že tehdejší detailní disputace o transsubstančiaci těla Páně a podobně mohly znamenat jakousi reflexi postavení člověka vůči vesmíru či Bohu. Skutečně však šlo o otázku, jejichž „špatné“ zodpovězení zasluhuje tu nejhorší smrt? Pravé důvody trestu nejspíš vězely jinde. Církve se Husovým upálením snažila

udržet tehdy známý vratký středověký svět pohromadě. Aby se nerozpadl. Bez víry, bez ritu, bez církevní autority by to šlo ráz naráz. Přerušené spojení s Bohem, duchovní chaos, vzápětí hladomor... Skutečně? Nevíme, alternativní historie mlčí.

„Celý středověk je plný různých heretických a chiliastických hnutí, která hnána touhou po opravdové víře vyháněla lidi z jejich domovů, hordy fanatických heretiků táhly zemí a za sebou nechávaly zrušeno krajinu, hladomor a chaos,“ líčí Jan Štern ve svém článku nazvaném Jan Hus – Pravda versus řád. „Církev si byla vědoma toho, že jakékoliv a jistě i dobře míněné úpravy nauky a rituálu jsou jenom doutnákem, který je s to vyhodit do povětří celou stavbu, na níž spočíval tehdejší svět.“ Závěrem Štern sugestivně parafrázuje uvažování tehdejších církevních představitelů: „Pravda, nebo řád? Každá změna řádu může vést ke katastrofě, a proto je třeba lpět na trvání řádu i za cenu, že pravda utrpí. Protože konec konců co je pravda? O to nechť se přou učenci na universitách, ale mezi obyčejné lidi ať se s takovými věcmi nechodí.“

Zní to nakonec hodnověrně. Ovšem i po čertech konzervativně. Ba drakonicky, zálučně, podezřele: nepřijemně to zavání snahou církve udržet si hlavně vlastní autoritu, se všemi privilegii a statky. Neboť s „narušením řádu“ by se rozpadl především svět církve. Obyčejný lid by možná silám hereze odolal lépe, než si myslíme. A vůbec, řád... Kdo je jeho legitimním tvůrcem a nositelem? Buď Pravda, nebo řád – heretik Hus ovšem tuto

vyučovací rovnici vnímal právě opačně. Teprve evangelijní Pravda je nositelem pravého řádu – a nápravou neřádstva církve odpadlé od Písma...

Hlasitě dnes zdůrazňujeme křesťanské kořeny Západu. Globální kapitalismus, včetně jeho osobitě „české uličky“, ovšem přijímá principy evangelií spíš se skřípěním zubů. Ačkoli matrix konzervativní tradice poslušnosti a tisícileté, nezpochybnitelné etiky zároveň dobře ladí s udržováním stávajícího řádu. V tomhle matrixu se daří floskulím jako „dluhy se musí splácet“ a podobně. Dobře, jistě, jde o starou křesťanskou pravdu. Ale co usura, jak ta je křesťanská? Dluhy dlužno splácet, co však nesplacitelné dluhy národní, z nichž se dnes stal jeden velký ekonomicko-mocenský odpustek? Neleží dnešní Pravda opět kdesi mimo řád, čekající, až ji vyhmátne další novodobý heretik? „Udělujeme následovníkům tohoto zákona privilegium, by si osobovali titul Katolictví Křesťané; co se ostatních týče, po našem soudu jsou tito poblouzněnými šílenci, budou oceňováni hanebným přízviskem heretici a nemají předpokládati, že místa svých shromáždění mohou zvát kostely. Tito budou trpěti nejprve zatracením božským, v druhém pak trestem autority naší, jež v souladu s vůlí Nebes uvalíme dle našeho rozhodnutí.“ Amen, slyšeli jsme slovo řádu. Tak zněly věty ediktu soluňského, jímž císař Theodosius prohlásil roku 380 po Kristu křesťanství za státní náboženství Říše římské. Edikt byl údajně naplňován jen vlažně... Budiž, jednotná víra sloužila především politické integraci. Přesto je paradox, že ustavující charta Ježíšova

nová *Ms. Marvel* je muslimská teenagerka, omlazení a tematické odlehčení potkalo také *Batgirl* a trochu světla do temného Gothamů přináší i hravá série ze školního prostředí *Gotham Academy*.

Bude zajímavé sledovat, jak se tento trend projeví u nás: místní nakladatelé dětské a mládežnické prózy dokázali na nástup kategorie „young adult“ zareagovat a specializace na dívčí čtenářstvo se stala mantrou nejen redakčního pracovníka. Bohužel česká komiksová scéna, jež svůj pohled na moderní zahraniční komiks historicky ustavovala za pomoci trochu zkreslující optiky „zábavného násilí“, zatím chytrému komiksu (nejen) pro holky nepřekvapivě spíše odolává. Ke škodě nás všech.

Autor je bohemista.

náboženství pokory a lásky vyznívá především jako hrozba a intoleranční patent.

Vždy, když se omílají křesťanské kořeny Západu, vybavuji si zástupy heretiků táhnoucích dějinami – za zády „spouští“. Podivuhodně tolerantní svět mystických kultů, nevyžadujících jednoznačnou podřízenost. Něžný svět stoiků či novoplatoniků a jejich vnímání univerza coby jediné živoucí bytosti, ne jako území žárli-vého Jahveho. Svět, v němž slovo Boží žije spíš jako Logos, imanentní „rozum“ světa. Všichni ti mystici, panteisté, racionalisté, volnomyšlenkáři či prostě jen autenticky vnímající a kontem-plující jedinci, jejichž hloubání přesáhlo dané paradigma, posouvali lidské poznání dál, do otevřeného prostoru, jež strážci „řádu“ označ-kovali jako území chaosu a rozpadu.

Viklefa ještě po desetiletích vykopali z hrobu a jeho ostatky spálili, ve jménu zocelení řádu. Giordano Bruno poděsil církev svým excentrickým pojetím Boha. Křesťan Newton, pečlivě skrývající svou herezi, upravil si představu Boha jako dokonalé bezejmenné Bytosti k obrazu svých převratných vědeckých nálezů, ne církevních dogmat, jež zpochybňoval. Původně zbožný křesťan Darwin na konci života sám sebe označoval raději za agnostika, snad z noblesní ohleduplnosti k řádu, jež svým dílem postavil na hlavu. „Neboť ten, kdo nepoznal sám sebe, nepoznal nic, ale ten, kdo poznal sám sebe, dosáhl poznání o hloubce všeho.“ Tak praví Ježíš v gnostické (tedy heretické) Knize Tomášově. Heretici, zdá se, dostali posvěcení z míst nejvyšších.

Autor je literární kritik, básník a hudebník.

Chci víc plavat a topit se

S Dorou Kaprálovou o vnitřním dramatu pomlček

„Rozpačitost vnímám jako přirozenou součást setkávání,“ říká česká spisovatelka Dora Kaprálová. V rozhovoru, který vznikl v Budapešti, mluví o své poslední próze Zimní kniha o lásce, ale také o Péteru Esterházym, rozpačitosti, prázdnu, pomlčkách a slovenštině jako „jazyku citové vyhrzlosti“.

RENÁTA DEÁKOVÁ
MARTA PATÓ

Tady v budapeštské kavárně Central sedíme před fotografií spisovatele a emigranta Sándora Máraie. Také vy jste zároveň v cizině i doma... Možná mám kořeny jako tilandsie, takové ty rostliny, co koření ve vzduchu. Je mi to trochu líto a občas zatoužím po rodné hrouď. A když je to toužení moc intenzivní, tak píšu. Někdy i o Berlíně, kde posledních sedm let žiju s mužem a dětmi. Slovy se dá místo zabydlet až k závažnému pocitu domova. Nikdy to asi nebude totéž jako zasadit strom a pozorovat ho šedesát let z okna kuchyně, ale i tak to stačí k smysluplnému žití.

Pro současné maďarské spisovatele je Berlín jakási Mekka. Jak vnímáte Berlín vy? Je tak svobodomyšlný a inspirativní, jak se to zdá z Budapešti?

Berlín se nedá ignorovat. Nedá se ani netematizovat. To mi došlo, když jsem pro Vltavu dělala dokument Berlín – bublina přibližnosti. Je to město kulturní ambivalence, pohlcuje a zpomaluje, sugeruje pocit permanentního životního výletu, vysiluje přehřslí všeho a současně nedozírným prostorem, všemi těmi prázdňnými plochami, ze kterých na člověka v zimě padá jemná tíseň. A to je určitě inspirativní. Poslední dva roky jsem psala blog pro Martina Reintera. Jeho protagonistou se stal překvapivě často právě Berlín a také mé rodné Brno. Jako by mě ta města s počátečním písmenem B pronásledovala: Berlín, Brno, teď Budapešť. Jako by to byli mí životní milenci. Ty zápisky by měly vyjít v nakladatelství Druhé město. Právě tady, v Budapešti, jsem je dala poprvé dohromady.

Jak jste se ocitla v Budapešti?

Vlastně náhodou. Před dvěma lety na podzim jsem jednomu známému v nějaké rozjívěnosti řekla: „Píšu takovou nevinnou knihu jako odpověď Péteru Esterházymu, a až bude hotová, přijedu do Budapešti a ty texty mu tam předám. Tím bude moje mise splněná.“ Byl to jen situační vtíp, ale jak už to u žertů bývá, stala se z něj skutečnost. Předevčirem jsem vzala několik textů ze Zimní knihy o lásce, které do maďarštiny přeložila Zsuzsanna Juhászová Hahn, a odnesla jsem je Esterházymu. Ty texty právě vycházejí v Lettre Internationale a já si moc přeju, aby se našel také maďarský vydavatel knihy, i když to rozhodně není esterházyovsky rafinovaná kniha, spíš radostně tklivá...

Ale zpátky k vaší otázce. Jsem tu na visehradském literárním stipendiu. O tom, že tohle stipendium nabízí tak pěkný rezidenční pobyt, mě informoval Peter Kerekes, se kterým píšu tajný filmový scénář, jenž se částečně odehrává i v Budapešti. Budapešť letošního jara a léta je pro mě k nezaplacení.

Svou Zimní knihu o lásce jste napsala pod dojmem Esterházyho textu Jedna žena. Čím vás tak zaujal?

Vnitřní svobodou. Cítla jsem prostou radost a nutkání na takový text nějak odpovědět. Napsat si svou vlastní verzi. A možná mě oslovila i fragmentárnost Esterházyho knihy – fragmentárnost, ze které přesto vznikne román. Sama mám trochu problém napsat příběh, který je pevně ohraničený začátkem, prostředkem a koncem, přestože ctím Čechova, Bunina a vůbec klasický žánr povídek založený do jisté míry právě na ucelenosti. Jenže mně taková klasicky psaná povídka většinou ztěžkne. A nakonec i v knihách, které miluju, vyhledávám pořád dokola spíše fragmenty, obrazy. Ohraničený příběh směřuje k dokonalosti, dokonalost zase ke smrtelnosti. A ta bývá – aspoň v průměrné literatuře – mramorově těžkopádná.

Mají ty dvě knihy ve výsledku něco společného?

Dora Kaprálová. Foto Ondřej Lipár

Nemyslím si... Možná tu vnitřní svobodu? Možná tu prostou radost? Konec Jedné ženy ústí v širokou románovou řeku, v Dunaj. Oproti tomu kompozice mé Zimní knihy asi není tak mnohohrstevnatá a je spíš takovým tklivým čůrkem o lásce, protože to je téma, které se mě drží jako kozy.

V Zimní knize o lásce si často pohráváte se slovenštinou. Je vám tak blízká?

Ano. Miluju slovenštinu. I Zimní knihu jsem chtěla vydat na Slovensku. Třeba David Zábranský svůj román o Československu vydal tam. Chybí mi přirozenější, živelnější literární spojení mezi Českem a Slovenskem.

Esterházyho čtete slovensky?

Vlastně jen slovensky, až na jednu knihu. Slovensky čtu čím dál raději. Je to jazyk, který mám skutečně ráda a současně ho neovládám a przním. Jazyk citové vyhrzlosti. Možná to pochází z pradávna, z dětství, kdy ještě existovala jediná země jménem Československo. Kdoví, jestli to pro mě není nějaký archetypální jazyk paměti.

Když Péter Esterházy přinesl Hrabalovi svou Hrabalovu knihu, přijetí bylo prý rozpačité. Jak se Esterházy tvářil, když jste mu naopak přinesla svou knihu vy?

Mám rozpačitost ráda. Mám ráda i lehké bláznovství z rozpačitosti, které bývá výsadou rozumných lidí. Ale sama se přesto rozpačitým setkáním spíš vyhýbám. Esterházyho jsem poprvé viděla na jeho loňském čtení z Hrabalovy knihy v Berlíně. Po čtení popisoval, jak v polovině osmdesátých let hledal Hrabala po Praze a že to nebylo žádné dychtivé nahánění, však mu tehdy bylo už čtyřicet. Mně je taky čerstvě čtyřicet. A proto jsem Esterházymu, jehož psaní si skutečně moc vážím, dala v Berlíně k podpisu místo jeho knihy tu svou, která je ovšem variací na jeho knihu Jedna žena. Nakonec on sám tvrdil, že takový už je úděl literatury: nekonečná štafeta variací... Byla to taková situační anekdota. Kromě toho od něj mám milimetrovým písmem podepsané německé vydání knihy Kafkových dopisů Mileně Jesenské: Briefe an Milena. To proto, že z ní citoval ve své Hrabalově knize a já tu knihu měla ten den v tašce. Koupila jsem Briefe an Milena čirou náhodou to ráno na blešáku.

Každopádně setkání s Esterházym bylo velmi rozpačité. Měla jsem chřipku a nemohla mluvit, šeptala jsem a nikdo z nás nevěděl, co ten druhý vlastně říká. Trvalo to asi dvacet sedm vteřin a pochybuju, že Esterházy ocenil rafinovanost mých drobných žertů z rozpačitosti. Teď s ním chci už druhý měsíc

připravit velký rozhovor pro Orientaci. Ale naháním ho v Budapešti také jen velmi vlašně. Kupříkladu minulý týden jsem ho potkala na autogramiádě, a abych se mu připomněla, přinesla jsem mu knihu Briefe an Milena a ukázala mu jeho milimetrový, bleší podpis. Jako korunní důkaz! Byla jsem ráda, že bylo tropické horko a ani on, ani já jsme neměli na rozhovor energii... Takže ano, chovám se rozpačité. Rozpačitost ale vnímám jako přirozenou součást všech setkávání, která se mohou a nemusí uskutečnit a všechno bude v tom i onom případě v pořádku. Rozpačitost je jako přirozený nádech a výdech. Vůbec si myslím, že člověk si s oblíbeným autorem popovídá nejlíp v jeho nepřítomnosti.

Které knihy maďarských autorů jsou vám nejbližší?

Nemám bohužel z maďarské literatury tolik načteno. Silně se mě dotkla Esterházyho novela Pomocná slovesa srdce. Tam se spojilo něco nespojitelného – přirozeně a tragikomicky. Nečetla jsem dosud tak dojemnou, vtipnou, veselou a hrůzostrašnou knihu o smrti matky. Na Esterházyho psaní obdivuju mimo jiné tu jeho schopnost vyprávět zvnějšíku i zevnitř o ženských hrdinkách. K tomu je potřeba nějakého zvláštního, šamanského rozechvění. Takto bych si přála promluvit někdy ústy mužského hrdiny. Mám moc ráda i debutový román Szuzsi Bánk, německé autorky, ovšem s maďarskými kořeny. Román se německy jmenuje Der Schwimmer a je to klasický příběh, melancholický jako písek v dětských sandálkách. Slova a kapitoly jako by v něm plavaly někam k rozpomenutí, tragickému, ne však sentimentálnímu. A současně ani ne grotesknímu. Karnevalová groteska a vědomí ztraceného času jsou ovšem blízké právě Esterházymu. A to je na něm blízké zase mně. Ale sama chci ve svých textech možná víc plavat a topit se, bez kolážovitosti a svůdných úniků k intertextualitě. Jen nevím, zda to dovedu, když se bojím všech těch začátků a konců a za největší drama považuju – v literatuře a nakonec i v životě – vnitřní drama pomlček, odmlk... Takové to koktání, zakopávání, zařikávání plné smíchu a vzdechů.

Dora Kaprálová (nar. 1975) je česká literární kritička, publicistka a prozaička, také dokumentaristka a scenáristka. Pochází z Brna, od roku 2007 žije v Berlíně. Knižně vydala divadelní hru Výšiny (2002), rozhovor s Květou Legátovou Návraty do Želaz (2003) a prózu Zimní kniha o lásce (2014).

Smutkem zasmušilé lidství

Chalandonův příběh osamělého zrádce

Návrat do Killybegs francouzského spisovatele Sorje Chalondona líčí moderní irskou historii z pohledu celoživotního bojovníka Irské republikánské armády. Kniha začíná jako příběh s tajemstvím či román o zradě. Především je to ale vyprávění o celoživotní samotě, smutku, bídě a únavě.

MÍLA JANIŠOVÁ

V románu Sorje Chalondona *Návrat do Killybegs* (Le Retour à Killybegs, 2011) se formou svérázných deníkových záznamů zpovídá ze svého života Tyrone Meehan, bojovník Irské republikánské armády, postava sice fiktivní, ale inspirovaná skutečným osudem. Každý zápis začíná krátkým souhrnem událostí dne a pak plynule přechází k minulosti. Bez patosu a bez hořkosti vypráví o dětství ve vesnici Killybegs, kde jeho věčně ožralý otec na hospodském stole proklamoval nároky Irů na nezávislost. Píše o životě v Belfastu, o tom, jak se přidal k IRA a boj za svobodu se stal jeho každodenním chlebem. Vzniká mozaika mikropříběhů obyčejných lidí a kniha nás tak provází historií Irska od krvavě potlačeného povstání v roce 1916 přes prohitlerovské sympatie Irů za druhé světové války, takzvanou vzpouru dek a řetězovou hladovku vězňů na konci sedmdesátých let až k začátku mírového procesu zkraje tisíciletí.

Ničema jako otec

První část románu připomíná jakýsi pokřivený příběh s tajemstvím. Známe zločince a velmi povšečně také zločin: jednaosmdesátiletý Meehan se sám hned v prologu označí za zrádce. Stále však netušíme nic o motivu ani okolnostech. Klíčový okamžik přichází přesně v polovině knihy. Při obraně republikánské ulice před britskou policií zastřelí Tyrone nešťastnou náhodou svého přítele a spolubojovníka Dannyho Finleye. Sám je při přestřelce lehce zraněn. Nikoho ani v duchu nenapadne, že Finley nepadl kulkou vystřelenou z nepřítelovy zbraně, a Tyrone nenajde odvahu, aby pravdu přiznal. „Zabil jsem Dannyho Finleye. Horečka. Opět jsem se roztřásl (...) Upadl na břicho. Dostal to do zad. Bratra mu zabili lojalisté, jeho zabil republikán. Čtrnáctého srpna 1969 jsem zavraždil Dannyho Finleye. Byl to náš konec. A taky můj.“ Je jasné, že Meehan za svůj čin bude muset nést zodpovědnost, jen podoba nevyhnutelných následků zůstane ještě několik kapitol skryta.

Až o mnoho let později, po propuštění z vězení v roce 1981, ho vyhledají agenti britské tajné služby a přitlačí ho ke zdi. Vědí, jak Finley zemřel, a Meehan se ocitá v pasti mlčení. „Měl jsem chuť se vzdát IRA. Ale nakonec jsem dostal strach. Ne ze smrti. Kdybych s jistotou věděl, že mi IRA vyhoví, a bude mě tedy soudit a společně se mnou zničí onen symbol, udělal bych to. Jenomže jsem byl přesvědčen o opaku. Naši velitelé nepodstoupí riziko pravdy (...) Báł jsem se přiznat pravdu pro nic za nic, doprošovat se odpuštění pro nic za nic. Moji nepřátelé se uchylují ke lžím? Mají to v povaze. Ale od svých velitelů bych to nesnesl.“ Takové argumenty ještě může čtenář pochopit a přijmout. Meehan však hned na následující straně přiznává, že si jen lže do kapsy. IRA je mu ukradená, prostě jen nechce zničit svůj obraz. „Celý život jsem pátral po zrádcích, abych nakonec zjistil, že ten nejhorší z nich se mi uvelebil v nitru. Tohohle zrádce jsem neviděl přicházet (...) Smekal se na chodníku, padal, obtížně vstával. Hulákal refrén opěvující Dannyho. Už teď byl sám. Stal se z něho ničema jako jeho otec. V konečném důsledku tedy nicka.“

Svátost smíření

Návrat do Killybegs je především románem o samotě. Osamělost nepřichází až se zabitím přítele a se lží, v níž se Meehan chvilku motá a nakonec vcelku pohodlně uvelebuje. Ani s okamžikem, kdy začne donášet informace Britům. Meehan byl odjakživa sám. Sám jako dítě postával před hospodou a čekal, až bude jeho otec tak namol, že bude ochotný jít domů. Sám v mládí pochyboval o smyslnosti vraždění nepřítelů. Zpočátku ještě dokázal samotu rozptýlit pocit sounáležitosti se spolubojovníky a spoluvězni. Později už

před ní neunikne nikam. Samota, opuštěnost a zoufalství probleskují pod vším hrdinstvím a odhodlaností – nejen Meehanovým, ale i ostatních. Celá slavná IRA, vzbuzující ve světě takovou hrůzu, se ukazuje jako sbor ztrápených, zbědovaných lidí. „Viděl stínové vojáky, děti bez otců, ženy, které přišly o všechno. Smutek a únava zasmušily naše lidství. Společně s chudobou, důstojností a smrtí, našimi věrnými a mlčenlivými družkami. V těsné blízkosti, tak jako jeho, mě mýjely obnošené kabáty a zablácené boty, vlasy zmáčené deštěm, utmácené tváře.“

Meehanovu osamělost podtrhuje i chvíle jeho odhacení. Deník začíná psát několik dní poté, 24. prosince, tedy na Vánoce, v době setkávání, sdílení a blízkosti. A on se přitom uzavírá sám ve starém, nehostinném domě svých rodičů, tráví čas se svou úzkostí, kterou stejně jako otec utápí v alkoholu. Cítí se jako sirotek, pláče sám nad sebou, předeem se oplakává. Jeho příběh nemůže skončit jinak než smrtí. Je to starý muž, nečeká ho žádná budoucnost. Proto se intenzivně vrací k minulosti, vyvolává dávno zapomenuté časy a nemilosrdně je konfrontuje s přítomností. Příběh se cyklicky vrací k rodnému domu a vesnici Killybegs. Meehanův deník je jakousi předsmrtnou svátostí smíření, po níž ovšem nenastane žádná úleva. Meehan netouží po odpuštění – rozhodl se promluvit, protože on jediný zná pravdu. Své samoty se nezbaví, jen doufá, že po vyřčení příběhu nastane ticho.

Kadit budeme společně

K ponurosti atmosféry zásadním způsobem přispívá všudypřítomná tělesnost. Když Meehan mluví o lidském těle, nepopisuje nic hezkého. Pocity a rozpoložení myslí se často transformují do tělesného vnímání nebo naopak z těla vyvěrají. Zuboženost duše se zobrazuje prostřednictvím zuboženého těla. Úzkost vždy provázají tělesné potřeby, žízeň, nutkavá potřeba močit, zvracení. Meehan se zbavuje vzteku a hněvu vylučováním, a to všemi představitelnými otvory. Už zmíněná vzpoura dek, při níž irští vězni na protest proti ignorování jejich politických požadavků

britskou vládou a Margaret Thatcherovou roztírali výkaly po zdech svých cel a odmítali vězeňské oblečení, je popsána se zářející přesností. „Rozhodli jsme se, že kadit budeme společně, abychom z toho soukromého úkonu udělali slavnostní akt a proměnili tak svoje ponížení ve slavnostní rituál. On si dřepł vlevo vedle dveří, já jsem to pouštěl do dlaní. Pak jsme své výkaly roztírali oběma rukama po zdech ve velkých vlahých kruzích. Zpočátku jsem zvracel. Ze surovosti podívané, z nesnesitelnosti smradu. A pak, postupem času, jsem se naučil měnit svoje znechucení v hněv. Čerstvá vrstva na vrstvy zaschlé, roztíral jsem lidskou omítku, a vůbec jsem se za sebe nestyděl.“

O příjemných vjemech a pocitech se nemluví, zato se obratně a téměř poeticky evokuje pachy, nechutnost, krev, rozedrané končetiny, modřiny, rány, bití, tělesné ponižování, mučení. Jak se může člověk s takovou zkušeností vrátit do normálního života, milovat se s ženou, klábosit s chlapy u piva o nevinné všednodennosti? Britové získají Meehana po čtyřech letech života mezi výkaly. Těžko soudit člověka, který se celý život snaží překročit stín svého otce, zbabělce a ubožáka, jenž zemřel stejně uboze, jako žil. Meehan se tolik snaží být hrdinou, obětuje pohodlí a soukromí, nasazuje život, překoná nesnesitelná ponížení, a přesto umírá sám, opuštěný. Jediný, komu ještě stojí za trochu námahy, jsou jeho vrazi. A Meehana jejich příchod ani nepřekvapí. Dost možná ho totiž smrtí vysvobodili z pekla života.

Chalandon se tématu irského zrádce, jehož předobrazem byl důstojník IRA Denis Donaldson, věnoval už v románu *Mon traitre* (Můj zrádce, 2008), tehdy však příběh vyprávěl z vlastního pohledu dlouholetého Donaldsonova přítele. Z textu příliš číselá ukrivděnost, kterou autor prožíval. Druhý pokus však byl trefou do černého – Chalandon vyvolal svým románem šok. A podařilo se mu za něj získat Cenu francouzské akademie.

Autorka je romanistka.

Sorj Chalandon: Návrat do Killybegs. Přeložila Danuše Navrátilová. Argo, Praha 2015, 276 stran.

Kresba David Böhm

Mýtus kmenů

Televizní cyklus o českých subkulturách

Seriál České televize *Kmeny*, věnovaný českým městským subkulturám, se stal jednou z nejdiskutovanějších domácích dokumentárních a televizních událostí první poloviny letošního roku. Celý projekt se ale rozbíjí o své vlastní protichůdné ambice.

ANTONÍN TESAR

Dokumentární cyklus *Kmeny* asi nejvíce vystihuje slovo „téměř“. O šestnáctidílné audiovizuální galerii českých subkultur by se toho totiž sice dalo říct mnoho, ale jen máloco z toho platí bezvýhradně. Na to, že jde o jeden z nejdiskutovanějších českých dokumentárních počínů letošního roku, jde o překvapivě prázdnou a bezvýraznou podívanou. Problém je možná v tom, že seriál působí jako výslednice řady rozdílných ambicí, tlaků a kontextů a v posledku postrádá jakýkoli jasný a jednoznačný obsah.

Zakuklená reklama

To platí nejen o ambicích samotných tvůrců, ale vlastně i o kritických výtkách vůči faktu, že pořad vznikl ve spolupráci se značkou Budvar. Ani z této pozice nejde seriál odsoudit zcela jednoznačně. Na to je otázka soukromého sponzoringu filmového umění příliš složitá. Na zakázku ostatně v minulosti vznikla například i některá klasická díla filmového dokumentu, jako *Philips-Radio* (1931) Jorise Ivense nebo *Příběh z Louisiany* (Louisiana Story, 1948) Roberta J. Flahertyho. To samozřejmě tuto praxi neospravedlňuje, pouze tím upozorňujeme na její přínosy v historii.

Podstatnou okolností je teprve to, že Budvar se na *Kmenech* podílel skrze svou značku Bu2r (Budweiser Urban Projects), což je program na podporu „městské kultury“. Bu2r je spojen například také s cyklem zážitkových filmových projekcí Cinema Royal, publikací *Město = Médium* (2012) o vztahu města a světla nebo se soutěží Nejstylovější kapela, v níž se hudební skupiny poměřovaly, která má nejlepší image. Jedná se tedy o dost různorodé projekty, pro které je ale zpravidla důležitý oslnivý vizuál a s ním spojená atraktivita zejména pro mladé publikum. Pro odpověď na otázku,

podstatných okolností, které se na výsledném díle podílely přinejmenším stejnou měrou jako styl Bu2ru. O žádné z epizod *Kmenů* se totiž nedá říct, že by byla jednoznačně líbivá. Naopak, tvůrci zvolili relativně jednotnou stylizaci, která odpovídá takzvanému observačnímu modu dokumentaristiky. Observační dokumenty nevyužívají figuru komentátora. Tvůrci naopak tvoří striktně neviditelnou entitu mimo obraz a základním principem je pozorování dění před kamerou, do kterého se filmaři snaží pokud možno nezasahovat. Tento typ dokumentů je poměrně náročný na sledování – vyžaduje, aby se diváci přizpůsobili často pomalému tempu a zároveň aby si sami aktivně hledali v nabízených výjevech souvislosti a spojovali je do kontextů. V českém dokumentu si observace již několik let získává příznivce, jak dokazují například vítězné snímky posledních tří ročníků Mezinárodního festivalu dokumentárních filmů Ji.hlava *Pevnost* (2012), *Velká noc* (2013) a *K oblakům vzhlížíme* (2014).

Ambice natáčet o subkulturách observačním stylem na ploše šestadvacetiminutových epizod je ale až sebedestruktivní. *Kmeny* v tomto ohledu selhávají přinejmenším ze dvou důvodů. Většina dílů přeceňuje působivost samotných obrazů a zaplňuje stopáž záběry, které nejsou nijak výrazné ani co do zobrazované akce, ani svými estetickými kvalitami. Například dlouhý záběr brany z ruky na nohy protagonisty, který prostě někam kráčí (epizoda o graffiti), není ani výmluvný, ani neposkytuje význačnou diváckou zkušenost – je prostě jen zdoluhavý. Druhý problém je ještě zálužnější. Observační dokumenty se už z podstaty zabírají především viditelným a slyšitelným povrchem věcí. V případě *Kmenů* se pozorovatelský přístup v podstatě pohybuje

subkultur píše: „Je to stejný, a zároveň jiný svět, plný zvláštních obyvatel mluvících vlastním jazykem a uctívajících fantastické mytologie.“ Při sledování televizních *Kmenů* se ale vnučuje otázka, zda tento přístup ve skutečnosti nevytváří určitý mýtus – totiž mýtus o tom, že u nás existují komunity žijící fascinujícími alternativními životními styly. Na rozdíl od knihy, která nabízí programové texty, jež většinou psali autoři nějak spjatí s příslušnými subkulturami, totiž dokumentární cyklus předkládá nekomentované obrazy, jejichž tvůrci přistupují ke sledované komunitě zvenčí. Pozorování zvnějšku se přitom samozřejmě může radikálně lišit od výpovědi zevnitř. Otázkou po tom, zda *Kmeny* nevytvářejí jen určitý mýtus, lze přesto položit jak knize, tak seriálu. Tak jako každá konstativní promluva je také performativem, je totiž i každá tvář zároveň maskou.

Subkultury jako by do značné míry těžily právě z tohoto překrývání. Například příslušnost k punkovému „kmenu“ se navenek deklaruje určitým stylem oblékání, poslechem určitého typu hudby a zastáváním určitých názorů, v případě „kmene“ meatheads je vepsaná už do samotné anatomie jeho členů a u cosplayerů ji určuje společný fetiš. Ve všech případech ale platí, že daný jedinec na sebe aktivně a zpravidla s vynaložením nemalého úsilí bere určitou masku, která se pak má stát jeho vlastní autentickou tvář. Není to tak, že by pankáče jen hrál, ale opravdu jím je. Tahle vědomá a cílená sebestylizace je zásadní vlastností subkultur a pro *Kmeny* se zdá být obzvlášť důležitá. Když se zeptáme, co mají tak rozdílné skupiny jako straight edge, hackeri a cosplayeri, jak je *Kmeny* ukazují, vlastně společného, můžeme dojít právě k určité performativní sebedefinici. Ve společnosti, která svým členům neustále vnučuje přijímání nějakých rolí, má samozřejmě zásadní význam, že v případě subkultur jde o takové role, pro které se jejich příslušníci rozhodli sami a dobrovolně. Prakticky ve všech epizodách máme pocit, že sledujeme osoby, jež si zakládají právě na svobodné volbě svého „kmene“ pouze na základě určitých sympatií.

Rubem této svobody je ale určitá vyprázdňenost. Všechny české subkultury představené v televizních *Kmenech* jsou odnožemi různých starých světových subkulturních hnutí. Je celkem zvláštní, že na tento fakt naráží seriál jen velmi málo. Otázka, co se s nějakou subkulturou stane, když je přesazena z prostředí, v němž má své kořeny, někam jinam, v cyklu prakticky nikdy nepadne. Přitom právě tady se může rozvírat propast mezi autentickým prožíváním nějakého životního stylu a pouhou hrou na něj. Hned první díl věnovaný punku ukazuje tento rozpor velmi silně, když předvádí na jedné straně Petra Hoška, který se snaží naplnit všechna punková klišé na 150 procent, a na druhé Lukáše Vincoura, pro nějž zase „víc punk než Sex Pistols nebo Ramones jsou Rychlé šípky“. V jednom případě jako by punk znamenal určitou šablonu, již lze znovu a znovu obkreslovat v jakémkoli kontextu různými tahy, a ve druhém naopak nálepku, kterou lze přilepit prakticky na cokoli. Namísto společenství vyznávajících fantastické mytologie tu opakovaně potkáváme spíše výrazné (a nezřídka vlastně solitérní) osobnosti, které se s různou intenzitou identifikují s hodnotami a zvyky převzatými z cizích subkultur, na čemž zakládají vlastní osobitost. Nesledujeme vlastně kmeny, ale spíš spolky individualit.

Znovu tu narážíme na ono „téměř“, které charakterizuje celý seriál. Ať už jsou skutečné charakteristiky českých subkultur jakékoli, *Kmenům* se nedaří je postihnout. Jen málokdy se stane, že by se z jednotlivých pozorování, která nám každá epizoda nabízí, složilo něco jako komplexní obraz.

Kmeny. Česká televize, 2015. Námět Vladimír 518, dramaturgie Ivo Bystřičan.

Příslušníci subkultur na sebe aktivně a dobrovolně berou určité masky. Foto kmeny.tv

zda *Kmeny* nejsou jen zakuklenou reklamou na pivovar, je klíčová právě souvislost se stylem projektů Bu2ru. Možnost, že třeba Cinema Royal může být skrytou reklamou na pivovar, totiž zjevně není zdaleka tak alarmující. Oproti Cinema Royal však *Kmeny* jsou autonomní umělecké dílo, a nikoli kulturní akce, je to projekt vytvářený veřejnoprávní televizí ve spolupráci s respektovanými autorskými režiséry a konečně jeho tématem jsou subkultury, a nikoli mainstreamové filmy. Teprve všechny tyto okolnosti dohromady dělají ze spojení *Kmenů* a Bu2ru problematičtější akt. *Kmeny* zkrátka mezi projekty Bu2ru poměrně hladce zapadají, a přitom by neměly.

Pozorování povrchu

Seriál ale zároveň nelze dost dobře odsoudit coby cynickou propagační kampaň, kde líbivé obrázky výstředně oblečených mladých mužů a žen dávají divákům pocit, že Budvar je osvědčená firma, která se nebojí podpořit alternativní kulturu. To by znamenalo přehlížet řadu

mezi dvěma extrémy. Na jedné straně jsou to efektně pomalé či zpomalené „reklamní“ záběry, v nichž příslušníci jednotlivých „kmenů“ pózuji přímo na kameru, případně se do centra záběrů dostávají jejich fetišistické objekty (auta v epizodě o tuningu, elektrické sloupky v díle o hackerech). Právě v nich se koncepce *Kmenů* blíží směřování Bu2ru nejvíce. Na straně druhé jsou to naopak scény zaměřené na obyčejné každodenní činnosti. Všední život příslušníků subkultur občas může odhalit nějaký pozoruhodný detail nebo nabídnout nezvyklý úhel pohledu, často je ale prostě jen banální. Záběr na Oriona, který v kuchyni vydává z igelitky nákup a uklízí ho do ledničky, nám toho o rapu mnoho neřekne.

Masky a tváře

Nestranně pozorující kamera *Kmenů* nám možná o subkulturách říká něco jiného, než by chtěla. Už koncepce původní knihy, ze které seriál vychází, byla totiž v jádru velmi idealistická. V úvodním slovu se o „světě“ českých

Videomapping

Světlo do ulic – pohyblivý obraz ve veřejném prostoru

Instalace Khôra skupiny Macula, vytvořená pro festival Signal 2014. Foto archiv Amara Mulabegoviće

Čtvrtý díl volného seriálu Světlo do ulic je věnován projekci jako nástroji prostorové iluze. Tradičně oblíbenou vizuální atrakci pro současné publikum oživují moderní technologie a postupy. Výsledkem nemusí být jen iluzionistická hra, VJing či reklama, ale – občas – také umělecké dílo.

SYLVA POLÁKOVÁ

Videomapping je formou tradiční iluzionistické hry, takzvané trompe l'oeil. Spočívá ve světelné projekci na trojrozměrný objekt, který je tak „oblékán“ do iluzorního a v čase proměnlivého pláště. Videomapping však vzešel z vícera zdrojů audiovizuální kultury a ujímá se v různých prostředích – spjatých s architekturou, reklamou, grafickým designem, počítačovými hrami, scénografií, VJingem či různými formami site specific umění. Nejvýraznější se ale uplatňuje ve veřejném městském prostoru.

Otázka místa je pro praxi videomappingu klíčová, protože ovlivňuje jeho technickou, produkční, obsahovou i intencionální charakteristiku. Videomappingové projekty pak mají charakter nezávisle financovaných solitérních děl i velkých brandingových kampaní. Videomapping se uplatňuje také na filmových festivalech, kde splňuje úlohu doprovodného programu a přidané atrakce. Autonomnější postavení má na přehlídkách a akcích specializovaných na kinetické světlo. V Česku se videomapping v rámci etablovaných filmových festivalů objevil například na MFF v Karlových Varech v letech 2009 a 2010 či na PAF v Olomouci v roce 2009. Roku 2011 se v Olomouci uskutečnil první tuzemský „festival světla“, nazvaný Vzárí, a o dva roky později následoval Signal, konaný v Praze, kde má videomapping silné zastoupení. Projektům, které zde byly prezentovány, předcházelo několik let experimentování.

Breberky v galerii

Řada českých tvůrců se o videomapping začala zajímat jako o jednu z možností živé audiovizuální produkce, dovolující uplatnit VJské zkušenosti mimo kontext klubové scény. Právě „klubová“ minulost je pojítkem mezi většinou tvůrců, kteří dnes prezentují své videomappingy na fasádách budov, na divadelních scénách, v galeriích a dalších rozličných prostorech.

S galeriemi, které se zaměřují na novome-diální umění, spolupracoval například Vilém

Novák, který v roce 2008 realizoval videomappingovou instalaci *Breberky*. Částečně živá projekce vycházela ze souboru náhodně generovaných dat. Do fiktivního světa, obývaného různými národy „breberek“, zasahovalo díky využití mappingové metody skutečné trojrozměrné prostředí. Novák tematizoval soupeření organických společenství o prostor a využíval k tomu narativních prvků i formálního tvarosloví počítačových her. Plochy, hrany a zárubně vymezovaly hranice mezi jednotlivými územími, přes něž pod záminkou sousedské návštěvy nebo naopak nepřátelského útoku přecházely skupinky organismů, které vizuálně evokovaly zmutovaný hmyz. Poprvé byly *Breberky* „vpuštěny“ na skupinové výstavě brněnského Ateliéru multimédií v galerii multikulturního centra Starý pivovar v roce 2008. Podruhé Novák zprovoznil zvláštní verzi této instalace před vstupem do pražské galerie CIANT o rok později. Umístění této galerie v málo rušné žižkovské ulici, kde světlu projektoru konkurovalo pouze uliční osvětlení, mu umožnilo realizovat videomappingovou projekci i se slabšími zdroji ve veřejném městském prostoru a upoutat náhodné kolemjdoucí.

Inspirace civilizací a univerzem

Jako samostatný výtvarný objekt pojímá své videomappingové instalace Jakub Nepraš. Ten svou metodu, která spočívá v noční i denní projekci generovaných časosběrných záznamů (většinou městského civilizačního ruchu) na fólie či podmalované plochy i objekty, nazývá „videomalbou“ a „videosochařinou“. S možnostmi projekce počítačově modifikovaného pohyblivého světla se setkal během svého VJského působení. Při studiích na AVU se totiž paralelně pohyboval na VJské klubové scéně, kde se začal seznamovat s „komponovaným videem“ a posléze i s videomappingem. Tuto zkušenost pak zúročil ve své autorské tvorbě, kterou jsme jako kolemjdoucí mohli zaznamenat například v Praze na Národní třídě či na Kampě. V prvním

případě šlo o projekt *Kultury*, realizovaný ve vstupních dveřích Nové scény v letech 2007 až 2010, v případě druhém o světelně-kinetický objekt *Můra*, vytvořený v rámci festivalu Signal v roce 2013.

Tematicky se Nepraš odvolává k symbióze přírody a moderní společnosti. Inspirací je mu podle jeho vlastních slov „vývoj civilizace, směřování společnosti a univerza jako takového“. Zamýšlí se nad konkrétními „časoprostorovými celky, které nás obklopují“ a podílejí se na charakteru naší proměnlivé a pomíjivé „koexistence se vším živým i neživým“. Tyto motivy opakuje a obměňuje i v řadě svých dalších projektů (například *Milestone*, *Transmitter*, *Reaktor* či *Adela*). Formálně se jeho technika nejvíce blíží koláži. K prezentování svých projektů Nepraš využívá celou škálu výstavních modelů – galerijních, festivalových i veletržních – a jeho díla tak nabývají dalších konotací.

Optické klamy na orloji

V praxi videomappingu platí, že čím je projekt prostorově velkorysejší, tím náročnější je produkční příprava. Také skupině Macula přinesl přesun do ulic praktické překážky. Přehlušení světelného smogu, hluku a v neposlední řadě vyřízení či obejití legislativy vztahující se na akce ve veřejném prostoru vyžaduje výkonnější techniku a mnohdy také větší průraznost autorů či záštitu klienta. Zakládající členové skupiny Amar Mulabegović a Jan Šima (který posléze odešel) se s videomappingem v „syrové formě“ vytváření iluze prostoru pomocí světelného paprsku seznámili v roce 2007. Následující dva roky členové skupiny, k níž se záhy přidal Daniel Gregor, testovali techniky optických klamů ve svých VJských setech v klubech i při outdoorových projekcích.

Postupně se Macula od účasti na festivalech Sperm nebo Street for Art dostala k brandingovým zakázkám, jako byly projekce během karlovarského filmového festivalu na klub Aeroport (pro kino Aero a Vodafone). O brandingovou projekci na architektonický objekt se jednalo i v případě šestistého výročí Staroměstského orloje. Šlo o jednu z nejmonumentálnějších akcí skupiny. Projekt vznikl z dohody mezi Maculou a producentem Martinem Poštou z agentury Tomato Production, který na něj získal prostředky dílem ze soukromých komerčních zdrojů a dílem od městské správy k oslavě výročí památky. Projekce na orloj byla formou reklamy na pražské historické jádro. Macula pojala show jako vyprávění legendy o orloji coby stroji času, který diváky „posílal“ na krátké exkurze do historie „magické Prahy“. Zpětně je však tento projekt zajímavý především proto, že ukazuje, jak se při práci s novými technologiemi uplatňují tradiční vizuální strategie (optický klam) a vyprávěcí postupy (simulace reality se záměrem vytvořit kontinuální děj).

U Nováka a Nepraše převládla témata, jež rezonují napříč uměleckým provozem a zvláště tam, kde do obsahové roviny promlouvají nové technologie. Tato orientace je v dějinách umění spojována s akceptováním technického pokroku jako dynamiky ovlivňující celou společnost. Z monumentálních projektů skupiny Macula pak můžeme vyčíst, že paralelně s pokusy o nové vizuální formy přetrvává nápodoba reality. Čím přesnější je nápodoba určitých vjemových zkušeností, s jejichž pomocí chápeme prostor, tím se audiovizuální performance stává srozumitelnější pro širší vrstvy. Videomapping je tedy audiovizuální disciplínou, která má různé možnosti uplatnění, ale pro svůj monumentální potenciál je náchylná k tomu být posuzována spíše jako zábavní show než umělecká událost.

Autorka je filmová publicistka.

ELEKTRONICKÉ PŘEDPLATNÉ ZDARMA *

ČR: 69 Kč | Předplatné: 42 Kč | SK: 3,50 € | Předplatné SK: 2,10 € | www.magazin-legalizace.czMagazín, který vám rozšíří zorničky
Legalizace®69
Kč

Agrikultura je taky kultura

PĚSTUJTE S MAGAZÍNEM LEGALIZACE

Rozhovory s významnými osobnostmi, profily umělců, kteří brali drogy, kulturní tipy, v rauši s celebritami, recenze knih a filmů, povídky, komix, soutěže a další informace ze světa konopné kultury.

Magazín koupíte v síti trafik po celé České republice a na Slovensku nebo si ho můžete předplatit na www.magazin-legalizace.cz

* Objednejte si libovolné předplatné tištěného magazínu a získáte elektronické předplatné zdarma. Digitální distribuci zajišťuje Publero.com.

Publero.com

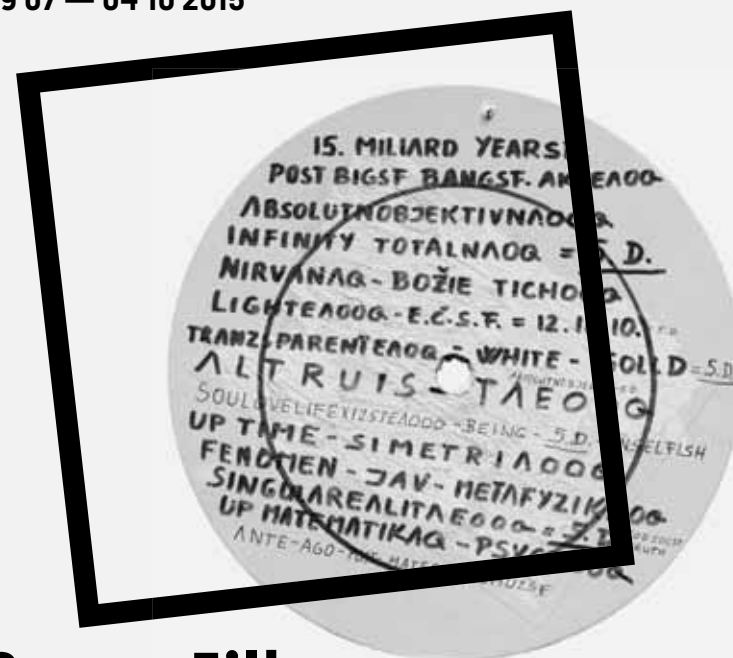
Ostrava

Václav Magid Autonomie

09 07 — 04 10 2015

platforma (pro současné umění)

PLATO

Stano Filko 5.D.

28 05 — 30 08 2015

Galerie města Ostravy
Galerie a Dvora
Multifunkční auly Gong
Dolní Vítkovice, Ruská 2993
706 02, Ostrava – Vítkovice
Po–Ne, 10–18 h, vstup volný

Projekt je realizován díky dotaci
statutárního města Ostrava

OSTRAVA!!!

Partner JSTBANKA

Spolupráce

Sbírka Linea

Mediální partneri

100

CINEPUR

ČASOPIS PRO MODERNÍ CINEFILY

CANNES 2015

PORTRÉT
LARISA ŠEPIŤKOHUDBA JOHNA
CARPENTERAZOOM
SYN SAULŮV
/MR. TURNER

TÉMA

K A M S M Ě Ř U J E F I L M O V Á K R I T I K A ?

Předplatné na rok 2015: 6 čísel za 460 Kč (cena jednotlivého čísla 85 Kč)
Starší čísla a speciální balíčky: www.cinepur.cz/shop

Kam míří české architektky?

Kruh mezi architekturou a emancipací žen

Cyklus přednášek pořádaný sdružením Kruh otvírá otázky po postavení žen v české architektuře. Tradice feminismu u nás sice není příliš silná, v současnosti se však začíná projevovat nové sebevědomí architektek. Odrazí se to i na institucionální a praktické rovině?

HELENA DOUDOVÁ

Občanské sdružení Kruh, věnující se rozšiřování diskuse o architektuře, pořádá letos cyklus přednášek nazvaný *Architektky*. Pozvání do Prahy přijaly výrazné osobnosti světové architektonické scény, například dánská architektka Kristine Jensen, Iwona Wilczek z polského studia db2 architektci nebo Caroline Bos z holandského UNStudio. Představily se také české architektky Alena Šrámková, Jitka Ressorová, Kamila Amblerová nebo Žofie Raimanová. Cyklus, který začal už v březnu a po letní pauze bude pokračovat do konce roku, chce ukázat ženskou perspektivu v architektuře a formuluje řadu otázek. Jaké je postavení žen-architektů a jak se liší jejich přístup od mužských kolegů? Přispívá společenské prostředí a politika k rovnocennému prosazování obou pohlaví v oboru, kterému desítky let výrazně dominovali muži? Lze skloubit profesi architektky s rodinným životem? Je architektura vůbec vhodná pro ženy?

Kariéra místo feminismu

Přednáška Francine Houben, hlavní architektky a zakladatelky architektonického studia Mecanoo, nazvaná *Lidé, místo a účel – architektura s nádechem lidskosti*, proběhla ve Studiu Hrdinů. Plný sál naznačoval zájem nejen dámské části architektonického pub-

vývoj. Podobný je i postoj současných českých architektů, jejichž poměr k feminizmu jako politické filosofii a aktivistickému hnutí je přinejlepším vlažný.

Mizející ženy

České architektky nejsou připravené konceptualizovat otázku vlastního profesního postavení. Stejně tak nejsou většinou ochotné formulovat kritické otázky v privátní sféře. Identita ženy je brána jako samozřejmost, její pojetí není ovlivněno diskusí o společenské konstrukci genderové identity. Studentek architektury je na českých univerzitách přes padesát procent, nicméně v praxi architektury jako by ženy mizely – stávají se z nich interiérové designérky, tiché spolutvůrkyně, asistentky mužských protějšků a matky. Při pohledu na obsazení pedagogických pozic ženami je nerovný poměr ještě zřetelnější. Například na Vysoké škole uměleckoprůmyslové v Praze dominují Katedře architektury muži (výjimkou byla Eva Jiříčková), v čele prestižní Školy architektury AVU stáli dosud výhradně muži a z jedenačtyřiceti ateliérů Fakulty architektury pražské ČVUT vede pouze jediný ateliér žena, tedy Irena Šestáková. Světlou výjimku představuje iniciativní Regina Loukotková jakožto zakladatelka soukromé školy architektury ARCHIP.

Tereza Varvařovská: Obchodní dům, 2011

lika. Mecanoo, známé svým progresivním přístupem k architektuře, bylo založeno v roce 1984 v nizozemském Delftu a spoluutvářelo vlnu holandského exportu architektury v devadesátých letech, známou jako „SuperDutch“. Holandská studia se tehdy stala prvními aktéry globálního architektonického provozu. V současnosti projektuje Mecanoo po celém světě a zaměstnává přes 150 architektů. Zajímavé je, že ženy ve studiu Mecanoo tvoří zcela přirozeně (bez „kvót“) čtyřicet procent zaměstnanců.

Vystoupení holandské architektky bylo prochnuto výraznými myšlenkami. Architekti mají být podle ní vizionáři, a to v politickém smyslu. Mají hrát aktivní roli ve společnosti skrze vytváření společensky hodnotných prostor. Architektura by měla být schopná najít rovnováhu mezi důrazem na mezilidské vztahy na straně jedné a prostorem pro osobní svobodu a intimitu na straně druhé. K feminizmu vyjádřila Francine Houben spíše rezervovaný postoj. Pro ni samotnou nebyl feminizmus nikdy příliš podstatné téma – soustředila se především na vlastní profesní

O to cennější je aktivita Kruhu a konkrétně kurátorky přednáškového cyklu Markéty Steinbachové. Ta ke své aktivitě podotýká: „Již několik let jsme svědky toho, že významná architektonická studia jsou zakládána ženami. Řada z nich stojí za výraznými realizacemi a ovlivňuje podobu současné ‚velké architektury‘. Uznání se dostává také čím dál většímu počtu architektů v muslimském a třetím světě. Další z žen se aktivně podílejí na tvorbě podmínek, ve kterých architektura vzniká. Nejde nám o konfrontaci pohlaví, reagujeme spíše na zřetelný fenomén. Série přednášek zároveň vytváří prostor pro konfrontaci lokálního a mezinárodního prostředí, nabízí k výměně zkušeností a snad i motivaci stávajících studentek architektury k samostatné tvorbě.“

Steinbachová přitom může být sama bezpochyby považována za velmi úspěšnou architektku. Je zakladatelkou architektonického studia Skupina, spoluautorkou přestavby sídla Společnosti Franze Kafky v Praze (ve spolupráci se světznámým architektem Stevenem Hollem), autorkou interiéru Kina Světozor

a v poslední době například vily ve švýcarském kantonu Alpezzell. Kromě toho spoluzakládala sdružení Kruh, které posledních patnáct let posouvá často lokálně zaměřenou diskusi o architektuře kupředu, prezentuje aktuální světové trendy a zvyšuje standard toho, co je možné označit za kvalitní architekturu. Kruh pořádá mimo jiné *Den Architektury*, během něhož po celé republice probíhají městské procházky vedené historiky, architektky, umělci a místními odborníky. V roce 2003 inicioval Kruh rovněž výstavu *Povolání: architekt(ka)*, připravenou pod vedením kurátorek Soni Ryndové, Moniky Mitášové a Vladislavy Valchářové. Výstava sledovala práce prvních českých architektů od přelomu 19. a 20. století až k současným špičkám a nejmladší generaci.

Pomalů, ale přece

Debata o postavení českých architektů se formuje velmi pozvolna v ojedinělých aktivitách a projektech. Jedním z nich byla i výstava *Růžena Žertová – architektka, designérka, výtvarnice*, otevřená v Muzeu města Brna v roce 2003, nebo současná iniciativa *Respekt Madam*, vzdávající hold architektce Věře Machoninové. Mladá architektka Milota Sidorová, koordinátorka festivalu *reSITE*, se rozhodla zmapovat aktivitu žen v pražském veřejném prostoru v roce 2015. Provedla kvalitativní průzkum (z 84 respondentek aktivních ve veřejném prostoru v Praze bylo 32 vystudovaných architektů), z jehož výsledků vyplývá, že projekční činnosti se věnuje méně než polovina architektů a zpravidla mají tyto ženy ještě další povolání. Více než polovina z nich je mladších čtyřiceti let, a je proto pravděpodobné, že v dohledné době budou konfrontovány s otázkou, jak zkombinovat mateřství a profesní život.

Před českými architektkami stojí celá řada výzev. Architektura jako obor dlouhodobě ovládaný muži klade vysoké nároky na kvalifikaci, technické znalosti a schopnost prosadit se. České architektky kvalifikaci, znalosti a potenciál jistě mají. Doufejme, že skvělý přednáškový cyklus Kruhu bude inspirovat architektky, aby vystoupily ze stínu, a otevře diskusi o výraznějším zastoupení žen v profesních grémiích a v akademickém prostředí i o vytváření programů podporujících ženy prostřednictvím stipendií a asistence, jak je to obvyklé například v Německu nebo ve Spojených státech amerických. Česká architektura se tak snad zase o něco přiblíží západním a evropským standardům.

Autorka je historička architektury.

Boiler Room

Virtuální „underground“ pro masy

Internetová platforma Boiler Room se věnuje streamování uzavřených tanečních večírků pořádaných po celém světě. Mediální prostor tak dostávají DJové z lokálních scén, ale také světové hvězdy a značky sponzorů. Idea undergroundového vysílání je sice přítomná, ovšem v globalizované a komercializované podobě.

KAREL VESELÝ

Přenést atmosféru tanečního večírku přes obrazovku do pokoje diváka je svůdný nápad, který ale pochopitelně obnáší celou řadu problémů. MTV to v devadesátých letech zkoušela se sérií nepříliš úspěšných programů, jako byly Club MTV, The Grid nebo Dance Machine. V éře internetu nahradily televizi on-line streamované přenosy, ale portály jako Mixmag Lab nebo Dommune příliš neuspěly. Skutečným fenoménem, který hýbe klubovou scénou, určuje trendy a dělá z neznámých DJů hvězdy, se nakonec stala až internetová platforma BoilerRoom.tv, streamující večírky z lokací po celém světě. Letos na jaře Boiler Room oslavil pět let existence, během nichž ve svém archivu nashromáždil přes dva a půl tisíce DJských setů.

Globalizovaná kotelna

Proč Boiler Room uspěl tam, kde ostatní pokusy selhaly? Mimo jiné proto, že pohled kamery absolutně přizpůsobil divákům. Záběr obvykle snímá DJe, zatímco skupinka účastníků postává či tancuje za jeho zády. Tedy: ne před DJem, jak je to obvyklé, ale za ním. Skutečným publikem jsou totiž lidé, kteří DJský set sledují doma na monitoru. Umístění kamery má v divácích vzbuzovat pocit, že hvězda stojí přímo před nimi a celý večírek se koná jenom kvůli nim.

Počátek fenoménu Boiler Room se datuje rokem 2010, kdy Blaise Bellville, šéfredaktor internetového magazínu Platform, pozval londýnského DJe Thristiana Richardse, aby pro jeho médium zahrál set streamovaný v přímém přenosu přes portál Ustream.tv. Akce se konala v nevyužívané tovární hale z třicátých let, kam redakce časopisu tehdy přestěhovala svoji kancelář. Při hledání vhodného místa pro večírek zaujala pořadatele opuštěná kotelna (boiler room), která dala sérii streamovaných večírků jméno. Kvůli přítomnosti azbestu se sice akce nakonec musela odehrát v jiné místnosti, název už ale zůstal. Stream probíhal každé úterý v devět hodin večer a jeho popularita rychle rostla. K popularitě Boiler Room určitě pomohl i fakt, že místo konání bylo tajné a na večírky se dalo dostat jen díky pozvánce od pořadatelů. Obojí ostatně platí dodnes. Parties se už ale nekonají v továrně, jejíž lokace byla

nakonec odhalena (nachází se ve čtvrti Dalston v severovýchodním Londýně), ale na nejrůznějších místech na celém světě. Vždy ovšem pod licencí Boiler Room. Dodnes akce proběhla v pětadesáti zemích.

Facebook, reklama, byznys

„Z vlastní zkušenosti víme, že po undergroundové hudbě existuje masová poptávka, protože jsme sami součástí tohoto publika. Jako organizátoři Boiler Room věříme, že ať už žijete kdekoli na světě, máte mít možnost přístupu k novým scénám i veteránům,“ píše se na webu Boiler Room, a jak je patrné, tvrzení obsahuje hned několik paradoxů. Hrdě se tu operuje s termínem underground, jenže Boiler Room má na Facebooku přes milion fanoušků. Navíc dlouhodobě těží ze spolupráce se společnostmi, jako jsou Adidas, Ray Ban, Red Bull či Umbro, a obvyklé je také napojení na nějakou velkou akci festivalového typu, samozřejmě rovněž bohatě sponzorovanou. Stejně problematická je i deklarovaná demokratičnost – akce konané na utajených místech totiž ze všeho nejvíc připomínají elitářské seance celebrity a leitmotivem komentářů pod záznamy na YouTube bývá oprávněná výtky, že lidé na záběrech spíše pózuji a předvádějí na kameře své oblečení, než že by skutečně tancovali.

A pak je tu adorace DJe, která jde úplně proti původnímu pospolitému duchu taneční kultury, v níž má být každý tanečník stejně důležitý jako DJ za gramofony či laptopem. Na večírcích Boiler Room se ale všechno točí kolem kultu hráčů, slavných jmen a ovšem také sledovanosti videí. V popularitě tak vede Carl Cox, jehož loňský set v klubu Villa na Ibize má přes osm milionů zhlédnutí. Jen těsně za ním je Richie Hawtin (alias Plastikman) z tajné amsterdamské lokace, následovaný dalšími „méně hvězdnými“ jmény, jako jsou Bonobo, Ben Klock nebo Nicolas Jaar. Ten si kromě laptopu zapojil do mixu i kasetový přehrávač s rádiem, z něhož do svého setu pouštěl útržky mluveného slova z jakési newyorské rozhlasové stanice.

Píratství a osvěta

Steven Appleyard, ekonomický ředitel Boiler Room, vysvětluje přístup platformy v rozhovoru pro britský deník Metro: „Snažíme se

držet celou věc na co možná nejintimnější rovině a na akci zveme kolem devadesáti lidí. Je to vymyšlené tak, aby umělci měli velkou kreativní svobodu a fungovalo to jako alternativa ke klubům, rádiím nebo festivalům – jako místo, kde můžou hrát, co se jim zlíbí.“

I tady je ale určitá hranice. Když před dvěma lety přijala pozvání do Boiler Room kanadská zpěvačka a producentka Grimes, rozhodla se své vystoupení pojmut velmi neortodoxně. Místo aktuálních undergroundových novinek pustila překvapeným celebritám a modelkám v bikinách vánoční singl Mariah Carey, punkovou klasiku The Ramones nebo devadesátkovou odrhovačku We Like to Party od Venga Boys. Pořadatelé z Boiler Room neprokázali valný smysl pro humor a set Grimes v archivu nenajdete. Podobný „trolling“ předvedl britský elektronický hudebník Sophie. Protože si úzkostlivě hlídá svoji anonymitu, vyslal na akci transvestitu, který jen nepříliš přesvědčivě předstíral, že za DJským pultem dělá něco víc, než že na začátku setu zmáčkl mezerník na laptopu. Jeho set na webu nicméně k zhlédnutí je.

Od letošního ledna začala webová stránka BoilerRoom.tv fungovat také jako on-line magazín věnovaný taneční hudbě, který se nevyhýbá ani delším analytickým článkům. Projekt tak přece jen pokračuje v naplňování svého cíle šířit méně komerční klubovou produkci. „Vybavení k streamování je dnes tak levné, že jsme si mohli vybrat z obrovské zásoby mladých talentů a s jejich pomocí vyrůst rychleji, než kdybychom se spolehli na hvězdy typu Tiesta nebo Lady Gaga,“ říká Steven Appleyard a dodává: „Spojili jsme globální komunitu uživatelů s menšinovým vkusem. Jsme evolucí pirátského rádia.“ Odvolání se na médium, které tradičně pomáhalo šíření menšinových žánrů, dává smysl v tom ohledu, že Boiler Room podporuje a zviditelňuje lokální scény. Licencované podoby večírků se obvykle konají na netradičních místech a line-up tvoří výrazní DJové nebo producenti z místních scén. V posledních letech se akce konala mimo jiné také v Moskvě, Varšavě, Bělehradu či Poznani. A co Praha nebo Brno? Zatím nic. Vypadá to, že česká scéna nemá globální taneční kultuře moc co nabídnout.

Autor je hudební publicista.

Boiler Room, Tel Aviv 2014. Foto Ross Belfer

Sightings: epilog

Newyorské trio vydalo posmrtnou desku

Dekádu a půl se skupina Sightings se svým nezaměnitelným stylem pohybovala mimo hudební mainstream i v dostatečné vzdálenosti od krátkodobých trendů. Album Amusers and Puzzlers je zdařilou tečkou za její bohatou dráhou.

KLAMM

Brooklynská formace Sightings se rozpadla už v roce 2013 po vydání alba *Terribly Well* a následném evropském turné. Stalo se tak po téměř patnácti letech hlučné existence a deseti studiových deskách. Konec byl na rozdíl od hudební praxe skupiny naprosto tichý: Mark Morgan (kytara, zpěv), Richard Hoffman (baskytara) a Jon Lockie (bicí) se rozešli, aniž tento nečekáný krok jakkoli oznámili či vysvětlili. Většina posluchačů se tak o rozpadu dozvěděla až nyní, když skupina zveřejnila svůj hudební epilog, letošní album *Amusers and Puzzlers*. Spíše než recenze je tedy namístě ohlédnutí.

Dobrá rocková kapela

Když v lednu roku 2002 vyšel na webu Perfect Sound Forever možná vůbec první rozhovor se Sightings, jeho autor ho uvedl vzpomínkou na koncert, jenž se odehrál v Brooklynu krátce po 11. září 2001: „Tři hudebníci se slezli v rohu mezi bednami, a když se lidé ze zvědavosti přiblížili, začali do toho třískat. Jak se na ně valila jedna vlna extrémního hluku za druhou, mnozí to nevydrželi a dali se na ústup. Několik statečných se vrátilo zpátky poté, co si strčili do uší provizorní ucpávky. Ale bylo to k ničemu – pořád to bylo příšerně nahlas. Jeden člověk si vytáhl ucpávku z uší a spatřil na ní krvavou skvrnu. Další divák se snažil zadržet zvracení – neúspěšně. Kytarista Alan Licht sledoval dění s kamenným výrazem ve tváři, aniž by dal najevo souhlas či opovržení. Byl jsem okamžitě uchvácen.“

Podobné formulace by teoreticky mohly dát vzniknout legendě. Teď, když už je po všem, můžeme konstatovat, že v případě

Sightings k tomu rozhodně nedošlo; nikdy se nestali skupinou, jejíž pověst je založená na excesech a na kterou se chodí jako na nějakou extrémní atrakci. Místo toho si vybudovali mnohem obyčejnější, ale také mnohonásobně stálejší renomé: byli prostě dobrou rockovou kapelou. Zní to trochu hloupě, ale je to asi to nejpřesnější stručné zhodnocení jejich dráhy. Ač byli někdy nálepkováni jako noise či noise rock, oni sami svou hudbu považovali jednoduše za rock. Šlo o rock hlučný, deformovaný, rozkladný a vychýlený na nejzazší mez, ale zpravidla ne za ni, takže nikdy nepřestal být rockem. Reší-li se pozice Sightings v současné nemainstreamové hudbě, často se hovoří o rozkročení mezi rockem a noiseem. Rozkročenost ovšem předpokládá propast, která je překlenutá, ale nemizí – pořád je přítomná. V tvorbě Sightings přitom žádná mezera ani rozpor nejsou patrné: přísná organizovanost jde ruku v ruce s destrukcí a ostré zvraty a předěly nijak neruší punkovou přímochařost.

Nezaměnitelný rukopis

Další určující charakteristika souvisí s první – dobrá rocková kapela je totiž prakticky totéž co dobrá koncertní kapela. Že Sightings jsou strhující naživo, bylo něco, na co se promotéři jejich koncertů mohli spolehnout. A platilo to i pro publikum. V době, kdy se to v amerických i evropských klubech hemžilo jednočlennými lo-fi projekty, jejichž „karaoke“ vystoupení byla třeba i působivá, ale zpravidla jen do té doby, než se uvolnilo napájení od sampleru nebo než se „zbláznil“ bicí automat, mohli mít návštěvníci koncertů Sightings téměř jistotu, že je čeká opravdová událost. Tím si získali na nezávislé scéně značný ohlas, ale nikdy se neproslavili jako někteří jejich soupeřníci, například Wolf Eyes nebo Black Dice. To jim na jedné straně mohlo ztěžovat život i tvorbu v praktických ohledech, třeba při plánování a financování turné i desek, na druhé straně díky tomu zůstali kapelou, jejíž koncert si mohli dovolit uspořádat i DIY promotéři, a tak i evropské publikum, včetně pražského, mohlo zakusit jejich vystoupení v prostředí, které jim bylo nejvlastnější – v menších klubech.

Album *Amusers and Puzzlers* není ani posmrtným výdechem skupiny, ani ho nelze chápat jako naději, že konec možná není definitivní. Ve skutečnosti bylo nahráno už v roce 2013 společně s *Terribly Well*. Ani tento přístup není v kontextu produkce Sightings novinkou. Podobně během jedné nahrávací session vznikly desky *City of Straw* (2010) a *Future Accidents* (2011). Na šestiskladbové kolekci najdeme – snad jen s výjimkou pomalé šestnáctiminutové skladby Syllabus of Errors, postavené na zlověstných hlubokých dronech – přesně ty postupy a zvuk, díky nimž jsou Sightings snadno identifikovatelní a které je bezpečně odlišují od jakékoli jiné skupiny. Nezaměnitelně zkreslený zvuk kytary, polyrytmické figury basy a bicích, roztřesený, místy přidušený řev a napětí mezi harmonií a disharmonií,

prokomponovaností a primitivismem, disciplínou a neurotickými výbuchy – to vše dohromady vytváří osobitý rukopis, který si nelze splést.

Sightings v polovině nultých let 21. století, tedy v době, kdy stoupal zájem o noise a někteří jeho představitelé se dostávali do širšího povědomí, možná mohli zdánlivě znít jako představitelé aktuálního hudebního trendu. V této pozici se ovšem ocitli spíše shodou okolností. Od počátku šli vlastní cestou, která vedla v blízkosti zvukových experimentů a zároveň neztratila kontakt s rockovou tradicí. Jejich hudba ve své podstatě nebyla nikdy aktuální, ale ani anachronická. Vždy zůstávala v nejlepším slova smyslu atemporální.

Sightings: Amusers and Puzzlers. Dais Records 2015.

Sightings si vybudovali pověst strhující koncertní kapely. Foto Licorice Medusa

hudební zápisník

Black metalem proti náckům

ANEK

Prvního července vyšla na Coffee Breath Records kompilace *Jdi a dívej se*. Název si vypůjčila z ruského filmu *Idi i smotri* režiséra Elema Klimova z roku 1985 a obsahuje osm skladeb od sedmi českých blackmetalových kapel s kořeny v hardcorepunkové scéně. Je dostupná jednak v elektronické podobě za dobrovolný příspěvek na bandcampovém profilu vydavatelství, jednak jako dvojalbum na vinylu. Fyzické vydání obsahuje fotografie míst spojených s antifašistickým odbojem nebo fašistickou perzekucí. Obrazový materiál bookletu je ponechán bez komentáře, nicméně příběhy jednotlivých míst se budou postupně objevovat na síti Tumblr. Celý projekt vznikl jako benefice pro antirasistickou a antifašistickou kampaň Good Night White Pride.

Jako takový nemohl přijít ve vhodnější dobu. Zatímco totiž BIS informuje o pokračujícím úpadku české extrémní pravice a policie fabrikuje levicové teroristy, na Václaváku mává Adam B. Bartoš oprátkou a většinová česká společnost volá v lepším případě po uzavírání hranic, v horším po topení, střelení či všechňi uprchlíků. A pokud se proti tomu někdo veřejně ohrazuje, je docela dobře možné, že mu přijde tlupa nácků v tradiční přesile nadřazené rasy vyhrožovat (jako se to stalo v brněnské kavárně U Tří ocásků). Neonacismus se už zase schovává za vlastenectví – co na tom, že ti, kteří s tímto pojmem operují, mají jen mlhavou představu o jeho významu – a odpůrci jsou označováni jako „vlastizrádci“.

Kompilace byla už před svým fyzickým vydáním sdílena na metalovém serveru CVLT Nation a několik komentářů pod příspěvkem připomnělo, že antifašismus a antirasismus jsou stále v black metalu považovány za cizorodé ideologie. Tedy že black metal je buď neutrální, nebo rasistický. Že něco jako antifašistický black metal snad ani nedává smysl. Že hledat inspiraci v hudbě Burzum a lepit k tomu antifašismus je paradoxní. Není to přitom o nic větší paradox než skutečnost, že black metal by v současné podobě neexistoval bez hudebního vlivu tradičně levičáckého hardcore punku. A žádná rocková hudba není bez vlivu

černošského blues. Využívání derivátu černé kultury k hlásání nadřazenosti bílé rasy nicméně není ničím novým ani překvapivým.

S black metalem je spojována celá řada témat a kvaziideologií, z nichž přinejmenším některé si navzájem odporují. Snažit se žánr definovat ideologicky je nesmysl. A považovat jakoukoli formu neonacismu za něco, co automaticky patří k black metalu, ještě větší. Inklinace k neonacismu se sice může snout s negativismem a mizantropií, ale pouze pokud to zůstane u provokace. Přesvědčený neonacista nezamýšlí šířit neadresné mizantropické zlo – chce dobro pro „své“ lidi na úkor „těch druhých“. Jestliže měl black metal devadesátých let, tedy doby jeho největšího rozmachu, nějakého společného jmenovatele, byl to individualismus. A pokud je něco v zásadním rozporu s individualismem, je to právě xenofobie, rasismus a nacionalismus. Tyto a jim podobné směry svým následovníkům zjednodušují orientaci ve světě nahrazováním jednotlivců homogenní masou, a jsou tedy ve zjevném rozporu s čímkoli individualistickým.

Měl jsem radost, když hardcorepunková scéna před lety objevila black metal a začala ho aktivně tvořit. Kapely z tohoto okruhu většinou netrpí pubertální adorací války a už vůbec ne chutí incestně degenerovat ve jméno čisté rasy. Rovněž si zpravidla nelibují v běhání

po lesích v kroužkových košilích a pohanských halenách, takže je člověk může brát o něco vážněji. Na druhou stranu většině hardcore pankáčů možná chybí potřebná míra nenávisťi k tomu, aby nahráli skutečně zásadní blackmetalové album (čest výjimkám: Horrid Cross mají zuby ostřejší než většina pravých černokněžníků).

Jdi a dívej se se asi nestane součástí výběru nemnoha blackmetalových alb, která mi stojí za to opakovaně poslouchat, ani nedonutí tradiční blackmetalisty zahodit desky kapel sympatizujících s neonacismem. To ostatně ani nemohlo být účelem. Rozhodně ale chci slyšet víc od sgra, kteří se v úvodu své stopy blíží syrovosti Horrid Cross, znovu si pustím první nahrávku Kruhu a kazetu Lichens. Naživo si rád z výběru poslechnu cokoli. Čím víc bude koncertů, kolem kterých se neonacistům nebude chtít potulovat, tím lépe. Tak zvaným slušným Čechům je pak třeba pořád dokola a na každém fóru vysvětlovat, že neonacistou se člověk nestává tím, že to o sobě začne říkat nebo že si oholí hlavu, ale ve chvíli, kdy mu Bartoš, Okamura, Hampel nebo Konvička začnou připadat jako fajn lidi. Aleš Brichta by mohl vyprávět. Náckem může člověk být, aniž si to uvědomuje. A i v tomto případě platí, že nevědomost neomlouvá.

Autor provozuje hudební blog Córy mlhy.

Samospráva losovaných

Na antický způsob výběru politické reprezentace pomocí losování jsme dávno zapomněli. Soudě podle současných politologických i filosofických analýz se však zdá, že neprávem. Nemohla by právě volba losem prolomit uzavřené kruhy politických elit, formujících se ze stále stejných sociálních skupin?

JAKUB HORNÁČEK

V roce 2004 zemská vláda v Britské Kolumbii vyslyšela hlas veřejnosti, který volal po změně většinového volebního zákona britského stříhu. Rozhodla se však změnu provést poněkud neortodoxně. Nový zákon měl sestavit sbor 149 vylosovaných občanů a vytvořený text měl pak být schválen referendem. Podle tehdejšího premiéra Gordona Campbella byli totiž zákonodárci v konfliktu zájmů. „Nakonec se politici stejně snaží prosadit volební zákon, který by jim nejvíce hrál do karet,“ vyjádřil se nepřítisť lichotivými slovy ke svým kolegům Campbell.

Rozhodnutí ze začátku vzbudilo mezi politiky a v médiích poprask. Mnozí nevěřili, že by náhodně vylosovaný sbor dokázal vytvořit v rozumné době kvalitní text, který by nakonec schválila kvalifikovaná většina šedesáti procent občanů. Obavy byly jistě posíleny i tím, že volební zákon je brán jako vysoce expertní záležitost, do jejíchž tajů jen stěží proniknou vylosovaní laici. Nakonec však občanský konvent dokázal za intenzivní spolupráce s odborníky a politology vytvořit text, který zohlednil jak poptávku veřejnosti po volebním systému umožňujícím pluralitnější zastoupení v zákonodárném sboru, tak nutnost mít stabilní a výkonný systém. Zákon nakonec referendem prošel.

Na částečně losovaný konvent se spolehli i Irové či Islandané při úpravě svých ústav v průběhu poslední hospodářské krize, která oba ostrovy silně zasáhla. Ani zde se nakonec nenaplnily obavy, že by konventy vypracovaly nekvalitní úpravy. Na začátku našeho století se tak do demokracie vrátil způsob volby, který stál u jejího zrodu: volba losem.

Vznešená historie losu

Dnes je pro většinu lidí volba zastupitelů losem jen poněkud bizarním prvkem athénských a starořeckých demokracií. Ačkoli je nezpochybnitelné, že se losování nejvíce využívalo právě v athénské demokracii, tento způsob volby má stejně dlouhou a bohatou tradici teoretické konceptualizace a praktického využití jako určení zastupitelů hlasováním, které je v našich demokraciích dominantní. Druhý dech nabrala volba losem v italských městských státech, kde byla široce využívána k obsazování administrativních, exekutivních, zákonodárných i soudních funkcí. Stačí připomenout, že systém volby benátských dóžat částečně založený právě na losování platil více než pět století až do zániku Benátské republiky v roce 1797 či že jeden z nejdůvtipnějších a nejrozsáhlejších systémů volby losem fungoval v humanistické a renesanční Florencii.

Volba losem má i bohatou intelektuální historii. Jedno z nejhlubších pojednání o určení losem pochází od Tomáše Akvinského a tento způsob volby je samozřejmě rozebírán i v pracích největších antických filosofů Platóna a Aristotela. O určení losem jako nezbytném prvku republikánských a demokratických zřízení se zcela běžně uvažovalo až do americké a francouzské revoluce, které naopak posvětily rozšířené a exkluzivní využití hlasování. „Pro většinu období je charakteristická přítomnost různých způsobů výběru zastupitelů,“ poukazuje profesor historických věd Yves Sintomer, dle kterého je dominantní a exkluzivní postavení voleb spíše historickou anomálií než pravidelností.

Pro kombinaci voleb a určení losem se vyslovují také dva významní filosofové osvícenství – Charles Louis Montesquieu a Jean-Jacques Rousseau. Oba částečně přebírají argumentaci vyslovenou Aristotelem, podle níž je volba losem demokratickým prvkem a volba hlasováním prvkem spíše oligarchickým. V šesté knize *Politiky* Aristoteles vysvětluje, že hlavní ambicí demokracie je účast svobodných občanů na moci bez ohledu na jejich sociální

původ. Aristoteles píše: „Z těchto předpokladů a z této zásady pak vyplývají tyto demokratické zvláštnosti: všechny úřady se volí ze všech občanů; všichni vládnou nad každým jednotlivcem a střídavě zase každý jednotlivec vládne nad všemi; úřady se obsazují losem, a to buď všechny, nebo jen ty, které nevyžadují zkušenosti a odborné znalosti.“

V Aristotelově argumentaci má hlavní váhu to, že losování zabraňuje utvoření pevné hranice mezi úzkou vrstvou vládnoucích a širokou masou ovládaných, a naopak je systémem střídavé moci. Jak ukazuje ve své studii *Contre les élections* (Proti volbám, 2014) nizozemský historik David van Reybrouck, toto tvrzení platí především pro antické demokracie a některé italské městské státy, kde se losoval velký počet placených funkcí.

U všech zmiňovaných autorů se projevuje přesvědčení, že demokracie postavená jen na volbě hlasováním má za následek vytvoření úzké vrstvy vládnoucích (politiků), již si uzurpují právo mluvit jménem lidu. Konec konců již před Velkou francouzskou revolucí abbé Sieyès upozorňoval, že v demokraciích založených na hlasování lid nebude mít jinou možnost projevu než prostřednictvím specifické skupiny volených. Jeho prorocství se beze zbytku naplnilo. V mnohých demokraciích dnes musí mít vrcholní představitelé politiky specifický habitus, kulturní a sociální kapitál, aby se vůbec mohli dostat k moci, což je ospravedlňováno tím, že politici musí být přece vzdělanější než jejich voliči, lebonovský vykreslování jako masy v područí iracionálních vášní. Často se však příslušnost k elitě neprojevuje větší kompetencí, ale naopak omezením názorů na to, co je přijatelné pro vysokou společenskou třídu, a zároveň není neobvyklé, že návrhy občanů jsou vládnoucími politiky odmítány s tím, že právě oni mají mandát lidu.

Mezi populismem a losem

Proč určení losem zmizelo na konci 18. a začátku 19. století z radaru politické teorie a praxe? Tento náhlý úkaz vysvětluje historik politických systémů Bernard Manin ve své klíčové studii *The Principles of Representative Government* (Principy reprezentativního vládnutí, 1997) dvěma způsoby. Dle Manina mezi hlavními činiteli americké a francouzské revoluce převážilo mínění, že republika musí být volenou aristokracií politiků pocházejících z elitních vrstev společnosti a současně že v demokracii musí být konání zastupitelů legitimováno vyjádřením – být velice nepřímého – souhlasu skrze hlasování. Určení losem se nestalo ani součástí programu emancipačních a socialistických hnutí, jež se naopak zaměřila na rozšíření volebního korpusu o muže bez ohledu na majetek a posléze o ženy a mládež od osmnácti let. Otázky určení losem a samosprávy losovaných se však zcela nevytrátily. Ba naopak, po postupném krachu masových fordistických demokracií, kde početné politické strany, odbory či zájmové spolky tlumily rozdíly mezi vládnoucími a ovládanými, stojí třída politických elit znovu před dilematem, jak obhájit svou existenci i základní nerovnost.

Levicové strany pro účely této obhajoby vyvinuly tři druhy strategií. První z nich je typická především pro sociálně demokratické a sociálně liberální strany a kopíruje vývoj načrtnutý Colinem Crouchem v teorii postdemokracie: strany se v nových podmínkách programově přibližují středu a zároveň se stávají čím dál více marketingovým a mediálním fenoménem a pouhým prostředkem organizace volebních kampaní. Politická scéna se tak legitimizuje jako specifická forma trhu, kde si volič-spotřebitel, který již není ukotvený ve stranických či jiných ideologiích (ba naopak je stále těkavější a nerozhodnější

a čím dál víc touží po novinkách), vybírá mezi jednotlivými programy a v rámci konkrétních kandidátních listin. Proti tomuto způsobu politiky, který se stal na levici dominantním díky takzvané třetí cestě, se nemalá část alternativní a radikální levice vymezila kladením důrazu na různé formy autoorganizace a přímé demokracie, jež by doplnily a kontrolovaly působení volených zástupců: může se jednat o alterglobalizační participativní rozpočty z brazilského Porto Alegre, sociálně demokratické primárky či e-demokracie, jež jsou charakteristické například pro pirátské strany. Třetí přístup čerpá inspiraci z Latinské Ameriky: jedná se o teorie populismu filosofa Ernesta Laclaua a politoložky Chantal Mouffe, jež našly naplnění v celé řadě progresivních režimů v Jižní a Střední Americe. Všechny tyto přístupy mají velice specifický vztah k ústřednímu strukturálnímu oddělení vládnoucích a ovládaných, které je v postdemokratickém módu objektivizováno. Politické elity se snaží hájit svou odborností či posvěcením ze strany dalších elit a volič si může mezi nimi vybírat podobně, jako může „přepínat“ mezi jednotlivými politickými programy. V posledních letech však tento model stojí na stále vratších nohách: na jedné straně téměř polovina voličů v Evropě již nechodí pravidelně k volbám, na straně druhé vznikají silná hnutí zpochybňující kastu politiků, na které se postdemokratické síly snaží reagovat částečnou obměnou politického personálu. Ale ani tato obměna nevede k překonání polarity mezi vládnoucími a ovládanými, protože nový politický personál je čerpán jen z jiných částí elit.

Další dva přístupy se snaží polaritu znejistit či zastřít. Polarita vládnoucích a ovládaných – či lépe elity a lidu – se stává hlavním mobilizačním prvkem populistických hnutí. Populistické síly slibují, že až budou u vlády, budou se chovat tak, jak chce lid. To je však pouhá iluze: lid je fakticky ideologický konstrukt, z něhož je vyloučen (jako nepřítel lidu, vlastizrádce, americký špión či putinovský fašista) kdokoli, kdo s ním nesouhlasí, a to zcela nezávisle na tom, zda patří k elitám či nikoliv.

V případě přímé demokracie je naopak postulováno, že každý je současně vládcem i ovládaným – participuje přece na institucích přímé demokracie a na zpětné kontrole volených zástupců. V praxi však instituce přímé demokracie reprodukuji nerovnost v sociálním a kulturním kapitálu, příliš se nezajímají o materiální podmínky participace a některé její instrumenty, jako například referendum, jsou náchylné k bonapartistickému zneužití. Dalším slabým bodem je organizace přímé demokracie na vyšším územním celku. A slib, že primárky zpestří sociologickou skladbu kandidátů a volených, se zatím v Evropě nenaplnil.

Losovaná samospráva

Jak uvádí historik Paul Demont, v demokraciích, jejichž součástí byla volba losem, se vytvořila slabá, kolegiální moc, na níž se podílelo velké množství lidí. „Hlavním rysem demokracií se silným zastoupením volby losem je, že nikdo, ani jednotlivec, ani skupina jednotlivců, nemůže uchvátit moc, a už vůbec ne ve jménu lidu.“ Někteří teoretikové současné demokracie losem, jako třeba David van Reybrouck, se domnívají, že takovou samosprávu mohou využívat jen společnosti, ve kterých se významná většina obyvatel stává jednou či vícekrát členy losovaného orgánu. V rámci demokratického zřízení musí tedy vzniknout dostatečně vysoký počet losovaných funkcí, aby se naplnila ona aristotelská legitimita střídavé moci – vlády každého nad každým. S tímto přístupem, silně inspirovaným athénskou mocenskou architekturou, však nesouhlasí Yves Sintomer, podle něhož

Je volba losem nadějí deliberativní demokracie?

legitimita losovaného sboru spočívá v jeho sociologicky koncipované reprezentativitě. Ani v tomto případě nevzniká žádná politická elita, ovšem být vylosován představuje v životě spíše výjimku než situaci, se kterou je třeba počítat.

Vedle toho však panuje shoda, že losované funkce by měly být placené, aby je mohli zastávat i členové nižších a středních vrstev, losovaný sbor by měl mít dostatečné prostředky na zaplacení konzultací expertů, parametry losovaných by měly být striktní ohledně střetů zájmů a kumulace mandátů, ovšem nesmějí být příliš restriktivní. Negativní příklad losování konečně najdeme ve dvou státech, v USA a ve Francii. V obou zemích je složení soudních porot losováno nikoliv z evidence obyvatel, ale ze seznamů voličů, čímž je soustavně podhodnocována přítomnost etnických menšin, členů nižších vrstev a žen. Těmto skupinám je tak znemožňován rovný přístup k občanské správě soudní moci.

Tohoto úskalí volebních listin si byli vědomi radní v Grenoblu, kde v březnu letošního roku zastupitelstvo podpořilo vznik sedmi Nezávislých rad občanů, jejichž čtyřicet členů bude losováno. V Grenoblu se navíc do občanské samosprávy zapojí i obyvatelé, kteří nemají na jeho území trvalý pobyt. Členové Nezávislých rad, jež by v blízké budoucnosti měly hospodařit i s částmi komunálního rozpočtu, se budou losovat ze seznamu dobrovolníků a ze seznamu vytvořeného samotnou

Radou a náklady na účast na zasedání mají být propláceny, aby z mechanismu nebyli vyloučeni členové nižších vrstev.

Průběžná demokracie

Rozhodnutí radních v Grenoblu, kde byly losované rady občanů podpořeny vládnoucím rudo-zeleno-občanským blokem a primátorem, souzní se zájmem části francouzské levice o volbu losem. Ve francouzském politickém prostředí vzniká celá řada návrhů na reformu fungování demokratického systému, jež zahrnují tento způsob obsazení politických funkcí. Asi největší rozruch vyvolal jeden programový bod kandidátky na prezidentku v barvách francouzských socialistů Ségolène Royal, která mínila vytvořit „vylosované občanské poroty“, jež měly kontrolovat, zda politici dodržují své předvolební sliby.

Prakticky všechny návrhy, které jsou v současnosti ve hře, počítají s tím, že shromáždění volená losem by měla být jistým projevem „hlasu lidu“, který by měl kontrolovat politikou vůli volených zastupitelů. Této redukci se však brání Dominique Rousseau, autor nedávné studie *Radicaliser la démocratie* (Radikalizovat demokracii, 2015). Rousseau vysvětluje, že nejdůležitějším prvkem demokracie se silnou losovanou samosprávou je oddělit exekutivní a legislativní sbory volené hlasováním od lidu, který skrze tyto sbory vykonává svoji moc.

Proto Rousseau navrhuje vytvořit na místní i státní úrovni občanské konventy, jejichž

účelem by bylo především řešit eventuelní konflikty a vymezovat legislativní rámce zásadních témat společenské diskuse. Losované občanské konventy by tak měly být hlavními orgány deliberativní demokracie. Tato vize je do jisté míry podpořena i řadou pozorování průběhu debaty ve sborech, jež byly losované. Ukazovala se větší ochota diskutovat, vyslechnout druhé, vzít v potaz více hledisek a měnit názory než například při mediálních debatách. Tyto příklady potvrzují, že v losovaných sborech se nezhmotňuje nějaký metafyzický hlas lidu či blok neprostopných preferencí kvantitativních sociologických výzkumů, ale elementární schopnost diskutovat, přehodnotit své názory a přesvědčení a přijmout rozhodnutí.

Někteří teoretikové „stochokracií“ si myslí, že losované konventy mohou sloužit jako nové způsoby veřejné diskuse, která by byla alternativou jak k současné teatralizované formě politické debaty, v níž se směšují fakta a dojmy, polopravdy a vyslovené lži, manipulace i ověřené informace, tak k možným pokusům vytvořit nová fóra, která nepočítají s fyzickou přítomností účastníků. Nakolik tato fóra mohou být slepými uličkami, ukazuje každodenně debaty, jež jsou vedeny v prakticky každém koutě internetu.

Je překvapivé, jak snadno se emancipační síly vzdaly aristotelovské zásady střídavé vlády každého nad každým a i v současnosti podléhají iluzi získání moci progresivními populismy či tvorbou nových volebních

bloků. Nejedná se přece o to zavrhnout ostatní způsoby výkonu demokracie, od volby hlasováním až po přímou demokracii a referendum, ale doplnit je prostředkem, jehož potenciál zůstává nedoceněný. Současné si však nesmíme myslet, že by losovaná shromáždění byla moudřejší nebo intelektuálně omezenější než ta zvolená hlasováním nebo že by byla levicovější či pravicovější, že by zastávala progresivnější či spíše reakcionářská stanoviska. To bude nakonec záležet na tom, kdo má ve společnosti hegemonii, a současně na schopnosti jednotlivých bloků argumentovat ve svůj prospěch. Zastáncům losu se spíše jedná o prolomení mocenského monopolu, který v současnosti drží politické a jim blízké elity, a o vytvoření orgánů, které by mohly řešit aktuální společenské konflikty. Několik málo zkušeností z posledního desetiletí ukazuje, že by volba losem mohla být nadějnou metodou deliberativní demokracie 21. století.

Autor je spolupracovník italského deníku Il Manifesto.

O určení losem jako nezbytném prvku republikánských a demokratických zřízení se běžně uvažovalo až do americké a francouzské revoluce. Jean Leon Gerome Ferris: Betsy Rossová, 1777

V polovině listopadu 2011 newyorští policisté rozmontovali a zabavili knihovnu People's Library hnutí Occupy Wall Street. Asi 3 600 knih, roztříděných v plastových krabicích a dostupných čtenářům v improvizovaném přístřeší v Zuccottiho parku, pocházelo z dobrovolných darů jednotlivců i různých organizací. Maďarská umělkyně a aktivistka **Gabriella Csozsó** (nar. 1969) vyfotografovala knihovnu měsíc před její demontáží během svého tříměsíčního rezidenčního pobytu v New Yorku. Sugestivní fotografie vyjadřují ideály a atmosféru hnutí Occupy. Stránky rozevláté ve větru, zaostření na slovo změna, zkratka OWSL napsaná fixem na ořízce každé knihy, stejně jako důraz na rozdílnost jednotlivých knih naskládaných vedle sebe vytvářejí bezpochyby obraz určité ideologie. Fotografie si však zároveň udržují vysokou estetickou i výpovědní hodnotu. Nesklouzávají k pouhému oslavování. Jejich síla je v tom, že ukazují hnutí z poněkud jiné strany, než jakou zachycují obvyklé záběry na davy s transparenty a na policii, která rozháněla shromáždění slzným plynem. Fotografie maďarské umělkyně jsou zároveň dokumentární i stylizované. Pravdivost zde není důsledkem snahy o realističnost, ale vcítění.

Michal Novotný

Objekty charitativního dobra

O identitě neslyšících, „déemóček“ a „kriploušských leseb“

Kateřiny Kolářové, která se věnuje v Česku zatím nepříliš známému oboru disability studies, jsme se ptali, proč je dobré používat namísto slova postižení nebo hendikep pojem jinakost a jaké jsou přístupy zdravotně postižených ke skupinové identitě.

RADKA MAJEROVÁ

Kateřina Kolářová. Foto z osobního archivu

Proč namísto pojmu postižení či odchylka někdy používáte slovo jinakost?

Dekonstruovat zažité terminologie a diskursivní praktiky je důležité. Už jenom proto, že to narušuje mustrы uvažování a otevírá to nové možnosti sociální imaginace. Pojmy užívané v českém kontextu, jako například zdravotní postižení, konzervují společenský systém. Tělesné, mentální a intelektuální odlišnosti jsou jimi znevažovány, potvrzují totiž, že takzvané postižení je odchylka od zdravého normálu. Nahrazení pojmů zdravotní postižení či hendikep pojmem jinakost nám také umožňuje zbavit se představy ahistoričnosti a akontextuality. Tělesná či mentální jinakost byla a je v závislosti na kulturních, historických a sociopolitických kontextech interpretována velmi odlišně, a tudíž i velmi různě vstupuje do žitých zkušeností jednotlivců i kolektivu. Naopak pro znázornění toho, jak je vtělená jinakost interpretována, ošetřována, léčena a normalizována většinou a administrativně zasazována do systému státního dohledu, používáme pojmy nezpůsobilost a postižení. Je zřejmé, že obě označení odkazují ke společenským mechanismům vylučování a stigmatizace, které postihují všechny, jejichž tělesnost a intelekt neodpovídají domněle univerzálně platným a zdánlivě přirozeným parametrům normality.

Budují jednotlivci se zdravotním hendikepem či nenormativní sexualitou vlastní identitu spíše na přináležitosti ke komunitě, nebo se naopak snaží být na minoritní skupině nezávislí?

Postoje lidí ze jmenovaných skupin se velmi liší. Osobně si myslím, že není nutné vidět tak silnou dělicí čáru mezi oběma postoji. Volby identifikace jsou vždy spjaty s konkrétní situací a diskursivními či materiálními možnostmi jednotlivců.

V současnosti pracuji na dvou projektech a oba jsou spojeny s koncepty jinakosti a postižení – jde v nich o osoby s HIV a o formování politiky a diskursů postižení v post-socialistickém kontextu. Ukazuje se, že identity jsou velmi dobrou odrazovou plochou pro sledování forem společenských hierarchií a také toho, jaká „zminoritnění“ či „zmarginalizování“ jsou v konkrétním historickém momentu

představitelná. Například jak je možné, že se největší demonstrace lidí s postižením u nás – proti politice škrtů v roce 2010 – konala pod heslem „Stát musí chránit své nejslabší“? Co to vypovídá o limitech představitelného politického horizontu v neoliberální společnosti?

Koncept identity je sám o sobě velmi problematický. Jako projekt sebevymezení a sebeobjevení identita rozhodně nenabízí cestu ze sítě společenských konfliktů a mocenských nerovností. Například: je coming out, který bývá vnímán jako okamžik osvobození, skutečně momentem vymanění se z moci heteronormativní normy? Je přece stále vázán ke konkrétním a normativním pozicím typu gay, lesba či bisexuál. Ale podobnou kritickou reflexi je potřeba uplatňovat i vůči překérnějším projektům identity, jaké označují charakteristiky jako transsexuál, postižená nebo třeba „kriploušská lesba“. I proto se v teoretických pojednáních o identitách mluví spíše o subjektivních pozicích, identifikacích či disidentifikacích. Jde o to identity neromantizovat, ale naopak je vidět ve vztahu k mocenským konfliktům a normativním režimům. V těchto mocenských sítích je totiž třeba přežít.

Identita je z definice velmi často založena na aktech exkluze, vymezování se vůči druhému, a tak blokuje cesty k vytváření politických koalic a politik vzájemné podpory. Například hnutí takzvaných postižených v USA je vystavěno na explicitním přiznání si toho, že mezi jednotlivci s různými tělesnými zkušenostmi neexistuje žádná přirozená podobnost, že neexistuje žádná přirozená platforma pro vizi jejich homogenní identity. To, co tuto rozmanitou skupinou spojuje, je pouze politizovaná zkušenost znevážení jejich života, stigma nezpůsobilosti a společenského vyloučení. A i tato zkušenost je vždy dále ovlivněna genderem, sexualitou, rasou, sociálním statutem či prostředím.

V Česku řada lidí nesouhlasí s projevy kolektivní identity typu „my déemóčka“, tedy my s dětskou mozkovou obrnou. Naopak mezi neslyšícími existuje iniciativa, podle níž se Neslyšící mají psát s velkým N, pokud používají znakový jazyk, a žijí tím pádem ve specifické kultuře. Z čeho vyplývají tyto rozdíly?

Je potřeba říct, že ne všichni lidé s dětskou mozkovou obrnou se vymezují proti pojmům odkazujícím k postižení. Někteří se naopak snaží změnit význam původně zraňujících pojmů jako „mrzák“, „kriplouš“ a podobně. Neslyšící jsou zase vystaveni enormnímu tlaku ze strany terapeutů, aby podstoupili operativní rekonstrukci sluchu pomocí kochleárních implantátů. I českým Facebookem nedávno proletěla videa zachycující reakce lidí, kteří poprvé právě díky kochleárním implantátům „uslyší“. Video je velmi ilustrativní ukázkou zraňující perspektivy normality a normy senzorického vnímání světa. Když se nad těmito záznamy a rádoby empatickými komentáři diváků zamyslíme, ukážou nám vlastně velmi zřetelně místa ideologického konfliktu: neslyšení je tragédie, která znamená, že váš život za nic nestojí, a neslyšící nepotřebují od společnosti nic jiného, než aby byli uzdraveni a mohli se tak stát součástí šťastné normality... Radost, kterou jakožto zdraví slyšící sdílíme a kterou se necháváme dojímat, pak není nic jiného než akt násilí, jímž se povyšujeme nad neslyšící a popíráme hodnotu znakového jazyka a kultury, která je založená na jiném modu komunikace a vyjadřování.

Většina neslyšících dětí se rodí do slyšících rodin, které jsou pod tlakem lékařů a jejich doporučení k operaci. Znakový jazyk není stále uznán za jazyk úřední a vzdělávání neslyšících je do velké míry segregované. Participace neslyšících na veřejném dění a akcích je ztěžována tím, že tlumočnické služby nejsou nabízeny automaticky. Z toho je zřejmé, že vybudování komunity Neslyšících je velmi složité.

V poslední době se v Česku hovoří o národní identitě ve spojitosti s údajným ohrožením muslimy a uprchlíky. Co o tom soudíte?

Současný nárůst české xenofobie a národního rasismu jenom potvrzuje to, že projekt identity v sobě vždy zahrnuje možnost – a snad i nutnost – napojení na nějaké silnější normativní diskursy. Opakovaně se ukazuje, že hranice mezi národní identitou a nacionalismem je fluidní. Kde vlastně leží průsečíky a spojnice mezi politikou otevřenou jinakosti a rasou? V diskusích o uprchlících přece znamená pojem „kulturní odlišnost“ pouze méně explicitní odkaz na rasu a rasové odlišnosti. Uprchlíci jsou podobně jako takzvané postižení lidé stavěni do pozice obětí osudu a objektů charitativního dobra. To je samozřejmě ponižující.

Na druhé straně platí, co už bylo řečeno: politické koalice mezi marginalizovanými skupinami nevznikají ani na základě společné zkušenosti útlaču nijak snadno. Například ti, kdo jsou vystaveni dlouhodobé zkušenosti sociální a ekonomické prekarity, nedostatečné podpory a společenského odmítnutí, mohou vnímat příchod uprchlíků a podporu, kterou jim stát věnuje, jako potvrzení definitivnosti vlastní krizové situace. Z tohoto pohledu je pak možné porozumět i odmítavým stanoviskům vůči uprchlíkům, jaká v posledních týdnech vyjadřovali na sociálních sítích někteří lidé s postižením.

Kateřina Kolářová (nar. 1975) přednáší na katedře genderových studií FHS UK v Praze. Dlouhodobě se věnuje oboru disability studies, analyzuje problematiku „postižení“ ve vztahu k genderu, sexualitě a rase. Editoricky připravila antologii Jinakost – postižení – kritika (2012).

Negenerovat peníze

S Tomem Emersonem o architektonickém vzdělávání

S britským architektem, spoluzakladatelem londýnské kanceláře 6A Architects, jsme mluvili o jeho zkušenosti s různými evropskými univerzitami v roli studenta i učitele a o vzpomínkách na významné postavy evropské architektury konce 20. a počátku 21. století.

RADO IŠTOK

Jak proběhlo vaše rozhodující setkání s architekturou?

Vtipně. Když mi bylo patnáct, trávili moji rodiče roční sabatiku na Harvardu. Žili jsme v Lexingtonu, na předměstí Bostonu v ulici Moonhill, v níž je řada asi dvaceti domů navržených v padesátých letech firmou Waltera Gropiuse The Architects Collaborative. Evropskému teenagerovi se Amerika zdála úžasná a tyhle domy byly vším, čím jsem chtěl, aby Amerika byla – Bauhaus se potkával s Novou Anglií, s ohromnými okny a víceúrovňovými domy na svažitéch pozemcích... Jednou jsem hlídal děti sousedům. Když se přicházelo do domu seshora, bylo možné se dívat přes všechna jeho patra do lesů pod ním a úplně dole hrál starý muž na piano jazz. On i ten dům byli tak cool! Když mi rodiče řekli, že je to architekt, rozhodl jsem se, že se jím taky stanu. Důvod, proč jsem si zvolil tuhle kariéru, nebyl vážnější: jen něčí život, který se zdál tak moderní a vzrušující. Navíc jsem se vždy zajímal o kreslení a vyrábění věcí, takže se zdálo, že bych to mohl zvládnout.

A tak jste prostě šel v Británii na univerzitu a potkal legendy architektury... Do Bathu jsem přišel v roce, kdy univerzita otevřela novou budovu Alison a Petera Smithsonových. Přestože jsem se s nimi setkal jen letmo a přímo mě neučili, jejich přítomnost

na škole byla skutečně silná, i kvůli té budově samotné. Je to celkem výmluvná stavba, Smithson ji dokonce přirovnával k přednášce o architektuře. V roce 1989 se přetahovaly high-tech a postmodernismus s americkou dekonstrukcí, a ačkoli Smithsonovi nebyli tehdy zrovna v módě, jejich způsob stavitelství se v polovině devadesátých let vrátil. Jako prvak skutečně nemůžete pobrat, kdo to nějací Smithsonovi vůbec jsou. Pro mě to byl prostě jen milý starý pán. Zdálo se, že má studenty rád a že oni mají rádi jeho.

Co vás na začátku devadesátých let přivedlo do východního Německa?

Pro moji generaci byly události roku 1989 naprosto zásadní záležitostí. Chtěli jsme vidět, co se to na Východě děje. Byla to zároveň optimistická doba, kdy končil thatcherismus. Proto jsem odjel do východního Německa. Žil jsem tam v jakési komunitě v bauhausovské Desavě a pracoval v tesařské dílně, za barem a podobně. A dost často jsme na víkendy přijížděli do Prahy. V Bathu jsem pak psal text o pražském urbanismu. Pamatuji si zchátralost tehdejší Prahy. Působila jako skvělé město, jehož nejlepší dny však jsou už dávno pryč. Byla v tom určitá melancholická krása. Když jsem se v Praze ocitl o dvacet let později, překvapilo mě, jak rychle se asanovala – v mnoha ohledech možná až příliš snadno. Šoková injekce neoliberalismu je skutečně mocná.

Co jste dělal po návratu do Británie?

Šel jsem na Royal College of Art, kde jsem potkal svou partnerku Stephanii Macdonaldovou. Přestože jsme tam zažívali skvělé časy, byli jsme velmi zklamaní tamější výukou architektury a po roce jsme odešli. Ale během toho roku jsme potkali Tonyho Frettona, který v nás zanechal výrazný dojem. Stephanie potom odešla studovat za Adamem Carusem a Peterem St. Johnem na University North London, nynější CASS na London Metropolitan University, kolem níž Florian Beigel, Tony Fretton, Caruso St. John, Irénée Scalbert

a další založili v devadesátých letech novou britskou scénu.

Já pokračoval na Cambridge – byl to silný alternativní hlas k dominanci londýnské Architektonické školy (AA). Výuka byla vedena dvěma lidmi: Daliborem Veselým, nedávno zesnulým českým emigrantem, který přišel do Londýna po roce 1968, a Peterem Carlem, který přišel z USA na začátku sedmdesátých let. Pěstovali fenomenologický přístup k architektuře a měli za to, že městský prostor má být utvářen na základě výsledků sporů řešených prostřednictvím institucí. Nezajímali se o bydlení, ale o budovy veřejného sektoru a propagovali vícečetnost prostorového vnímání. Přestože jsem na tyto principy nikdy úplně nepřistoupil, formovaly intelektuální ovzduší, vůči kterému jsem se mohl vymezovat, nebo se do něj naopak začleňovat.

Vaše kancelář 6A Architects vyprojektovala několik výrazných uměleckých galerií.

Náš první projekt byla galerie Raven Row, vzápětí následovala South London Gallery. Myslím ale, že nejdůležitější stavbou je v tomto ohledu Lisson Gallery Tonyho Frettona. Byla to galerie, která v rámci tradice bílé krychle přímo konfrontovala diváka s jiným pojetím: situovala umělecké dílo, umělce, diváka a kurátora do vzájemně provázaného vztahu s ulicí a náhodnými kolemjdoucími. Díváte se na umění, zatímco chodci sledují vás. Když si prohlížíte díla v prvním podlaží, vidíte děti, jak si hrají přes ulici na hřišti, které je nakonec také pěknou modernistickou stavbou. Zkrátka jde jak o architektonický, tak sociální dialog.

Ačkoli Raven Row a Lisson jsou při zběžném pohledu stále bílými krychlemi, silně se zapojují do architektury města. Lisson je subtilní, a přitom poměrně radikální dílo. Oprašuje představu umění jako konání ve společnosti, což jde proti pojetí galerie jako jakési zapečetěné schránky mimo vše ostatní. Tato vydělenost bývá mylně popisována jako neutrální,

a přitom neexistuje nic tak ideologicky nabitého jako bílá krychle.

V případě Raven Row určoval rámeček podoby galerijního prostoru klient. Mezi novými částmi a starými budovami je přímý průhled, který propojuje nové zadní průčelí s původním předním průčelím z poloviny 18. století. V zadní části budovy jste pod úrovní ulice a chodci na vás shlížejí seshora, zatímco se vy díváte na umění. S tímhle výsledkem jsme předem nepočítali, ale uvítali jsme ho.

Na švýcarskou vysokou technickou školu ETH Curych, kde nyní působíte jako profesor, jste se uchýlil kvůli změnám v britském školství?

Vzdělávání se ve Velké Británii během jediné generace proměnilo z bezplatného a podporovaného na finančně velmi náročné. Měl jsem velké štěstí, že jsem systémem prošel zadarmo. Architektura byla vždy středostavovskou profesí určenou mužům, až během expanze vzdělávání v poválečné éře se začala otevírat. V současnosti se však s marketizací vzdělání časově náročné obory jako architektura staly nepřiměřeně drahé. Obzvláště když platy absolventů nejsou zrovna vysoké. To z architektury dělá exkluzivní profesi. Vzdělávání se mění v trénink, studenti neočekávají ani tak objevování nového jako dodání určitého balíčku schopností, kterými vyhoví trhu. Jsem smutný z toho, že instituce jako Cambridge se odvrátily od výuky k výzkumu a učení berou jako nepohodlnou a drahou vedlejší činnost, kterou vykonávají jen neochotně, což má zásadní dopad na jeho kvalitu. Pro lidi, jako byli Dalibor Veselý a Peter Carl, už v tomto systému není místo. Negenerují peníze. Na skvělou Veselého práci Architektura ve věku rozdělené reprezentace byste nenašli žádný grant Evropské unie. Na ETH stále ještě předpokládáme, že klíčovou aktivitou katedry architektury je vyučovat. A abyste to mohli dělat dobře, potřebujete velmi solidní výzkum. Zdánlivě tedy obě zmíněné univerzity dělají totéž – jenže v opačném pořadí.

Z angličtiny přeložila **Marta Svobodová**.

Tom Emerson. Foto René Volfík / FOTOREPO

Tom Emerson (nar. 1970) je britský architekt, který v roce 2001 v Londýně spoluzaložil architektonickou kancelář 6A Architects. Studoval na Univerzitě v Bathu, Royal College of Art v Londýně a na Univerzitě v Cambridge. Je profesorem architektury na ETH v Curychu. Mezi jeho nedávné projekty patří dvě londýnské galerie současného umění: Raven Row ve Spitalfields a South London Gallery v Peckhamu, za něž získal prestižní ocenění RIBA a Schellingovu medaili za architekturu v roce 2012. Publikuje texty o architektuře, umění a literatuře.

„Nikdy neberte do rukou knihu, v níž zapadá slunce, může to být vaše slunce,“ varuje vetchá knihovnice vypravěče posledního románu ukrajinského spisovatele Jurije Vynnyčuka. Dva úryvky z Tanga smrti nás svým rozmarným pábením zavádějí do prostředí Haliče a Lvova.

F

Naše babička měla rovněž své zaměstnání – plakala, ale ne tak, jak to dělá každý z nás, ona provozovala umělecký pláč, a tak, jak lka-la naše bábinka, nelkal nikdo, i kámen, když ji poslouchal, by zaplakal, kdyby měl čím. Dokonce i ten, komu nebylo do pláče, začínal vzlykat a kvílet a rukama rozhazovat, stávalo se, že i nakvašený soused, kterému nebožtík pil krev, jak mohl, se neudržel a začal brečet, štkát a dokonce i bédovat a nosem popotahovat, protože bábinka, když plakala, plakala ne za sebe, ale za celé příbuzenstvo, a navíc nejen za celou rodinu, ale za každého zvlášť, v okamžiku se převtělovala z neutišitelné vdovy do zoufalých bratrů a sester a nakonec lka-la hlasem dcer a synů, vnuků a vnuček a jednou, když ji požádali, i hlasem milovaného psíka, a skučela tak přesvědčivě, tak hlasitě vyla, že úplně všichni psi z okolních ulic se k tomu psímu nářku přidali a začali kvílet na celé město, kolemjdoucí si samým leknutím mysleli, že je to siréna, kvapem hledali protiletecký kryt, podzemní záchodky a sklepy. Takové věci prováděla naše bábinka, profesionální plačka, proto si ji o překot objednávali na pohřby a byly i dny, že nestačila jaksepatri zaplakat na jednom a už musela běžet na druhý pohřeb, takže nejednou vznikaly zmatky. Stane se, že začne oplakávat nebožtíka, zatím se však ukáže, že je to nebožka, ale to nic, naše bábinka se vždycky uměla vykroutit. A jednou, to k nám přišel pan Apelcyner, majitel galanterie, a objednal si naši bábinu na svůj vlastní pohřeb, bábinka se podivila, neboť pan Apelcyner, majitel galanterie, se těšil plnému zdraví a kouřil drahé doutníky, ale vysvětlil jí, že by si chtěl poslechnout, jak ho bábinka bude oplakávat, proto chce zaplatit předem, aby se rozhodl, zda stojí za to objednat si právě naši bábinu. A když se naše bábinka zeptala, proč si nenajme jako naříkačku Židovku, že by mu plakala v jidiš, tak pan Apelcyner, majitel galanterie, který kouří drahé doutníky, odpověděl, že to je mu putna, protože jidiš stejně nerozumí, a třebaže bude už mrtvý, jeho duše najisto zatouží naposledy si vychutnat pláč jeho blízkých a drahých, a také profesionální plačky. A bábinka splnila jeho přání s takovým zánícením a zápallem, s takovou vášní citů, že pan Apelcyner, když uslyšel, jak bábinka vzlyká za jeho ženu, sám také počal vzlykat, a když se postupně rozvzlykalo všech jeho šest dcer, začal posmrkávat, a jakmile se v podání bábin ky přidali ještě zeťové, zakuckal se kouřem z drahého doutníku a plakal ještě půl hodiny po tom, co bábinka plakat přestala, pak zaplatil, vrátil se domů, napil se čaje s rumem, zakouřil si drahý doutník a umřel, poněvadž ten pláč se mu tak zalíbil, že se nemohl dočkat své poslední chvíle.

A moje máma – tak ta měla bratra, byl to kněz, měl farnost v Zamarstynově, jmenoval se otec Myroslav, ale já jsem mu říkal jednoduše „strejčku“. Jeho kázání si přicházeli poslechnout lidi nejen z celého Zamarstynova, ale i z Holo-sek, z Pidzamčá, ba dokonce i z Brjuchovyčů. V prvních řadách obyčejně stávali sami baťaři [lvovští povaleči a chuligáni druhé poloviny 19. a první poloviny 20. století, známí svým smyslem pro humor – pozn. překl.], lačně hlta-li každé strejčkově slovo a přitom se dusili smíchy. Milovali totiž strejčka nade všechno a říkali mu otec baťarů. Strejčkova kázání byla nevšední, o tom nebylo pochyb, lidé vždycky po kostele celou cestu domů probírali, co tím chtěl říct. Jedno z těch kázání se mi tak vrylo do duše, že jsem se ho naučil nazpaměť jako Otčenáš: „Co vám budu dneska vykládat, smrtelníci!“ začal jedné neděle svou promluvu otec Myroslav. „Povím vám, že Bůh je neskonale moudrý. Všechno promyslel do nejmenších podrobností, když vdechl život i mouchám, i komárům, i jednodenním motýlům, i hlemýžďům, i lidem. A my, nevděčníci, si stěžujeme, že život je

krátký, a leckomu by se chtělo žít věčně. Jaké by to ale bylo, kdyby se naše sny splnily a lidé by začali žít věčně. Každý by pak měl nejenom dědy a báby, ale i pradědy a prabáby, ba dokonce prapradědy a praprabáby, a praprapradědy a prapraprabáby. Jenže si představte, že by se některá děvenka rozhodla provdat za spořádaného hochu a kvůli tomu by musela požádat o dovolení svou mámu, a její máma svou mámu, a ta svou, a tak až k samotné prapraprapra... matce. A protože žily všechny v různých vesnicích a městech, tak by to celé trvalo celou věčnost. No a teď si vezměte, že ta nejstarší praprapramatka, která už byla stářím seschlá jako sušinka a vypadala jako pokroucená větévka, co dávali na parapet pod oknem mezi kořenáče, aby ji neopomněli zalévat, tak ta nejstarší byla s volbou své praprapravnučky svolná. Radostná zvěst se nesla zpět, odkud přišla, a znovu ubíhal rok za rokem a děvče na vdávání za tu dobu už řádně povadlo, mládenčovy nervy to nevydržely, a tak si našel nějakou jinou pannu. A tohle snad není trápení?“

Druhý mámin bratr strejček Vlodzja byl členem Organizace ukrajinských nacionalistů, u pasu pod halenou mu vždycky viselo několik granátů. Slíbil, že se vyhodí do povětří, kdyby ho vyslídila policie. Máma ho nutila ty granáty sundávat v předsíni a dávat je na skříň, poněvadž to by ještě scházelo, aby některý vybuchl. Strejček nic nenamítal. Bral mě na klín a říkal: „Až povyrosteš, spácháme spolu atentát.“

„A co to je ten atentát?“

„Vlastně takový pokus o vraždu. Odstřelíme spolu nějakého polského ministra.“

„Proč?“

„Jak to, proč? Protože takový dostaneme rozkaz. A rozkazy se musejí plnit. Když si mě předvolají do hlavního štábu a řeknou: Teď se musíš vrhnout s granáty pod spěšný vlak číslo 368/2, který přijede do Pidzamčá v 19.30, tak já jenom švihnu prsty po čepici, vykřiknu Rozkaz! a v mžiku poběžím na koleje. Ani na chvíli nezaváhám, jednoduše se vrhnu pod kola. V mých očích bude plát vítězství a z úst bude znít: Dost už jsme se nasloužili Moskalům i Lechům.“

„Co to dítě učíš?“ volala matinka z kuchyně.

„Chceš, aby mu to uklouzlo ve škole?“

„Nééé abys...“ máchal mi strejček prstem kolem nosu. „To je strašlivé tajemství. Ať tě ani nenapadne mě prozradit, slyšíš?“ Příkyvoval jsem a cítil, jak se strach zastavuje mé malíčké srdíčko. „Jsi syn hrdiny a synovec hrdiny, rozuměj – můj. Proto se musíš připravovat na hrdinské činy. Ale nikomu ani muk, ani muk.“

A já se připravoval.

Strejček Myroslav, strejček Vlodzja a moje máma měli jeden společný poklad – dědečka Lucilia, jejich tatíka. Jeho otec, můj praděda, byl učitelem řečtiny a latinu a pojmenoval syna Lucilius, ten se ale nepotatil a dal se k vojákům, předtím se oženil a naflákal děti, na italské frontě utrpěl zranění, vrátil se domů a za nějakou dobu začal upadat do neuvěřitelně hluboké letargie, někdy strnul jednoduše uprostřed místnosti nebo za stolem, když jedl polívku. Tehdy bábinka brala plácačku na mouchy a pleskala s ní po stole, dědeček se oklepal a ihned se z té letargie vynořil jako z hlubin mořských a říkal: „No a takhle to bylo... a vy prej, že...“ s takovým výrazem, jako by se ani nikam nepohroužil, ale něco nám vyprávěl, a teď jen své poučné vyprávění dovršil.

I když měl dědeček dobrou penzi za své vojenské zásluhy, jeho duše dychtila po něčem vyšším, a když ředitel přírodní rezervace na Vysokém Zámku, který byl také veteránem, nabídl dědečkovi, aby pracoval jako ozvěna, ten milerád souhlasil. Veškerá dědečkova práce spočívala v tom, že seděl v jeskyni, pozorně poslouchal všechny výkřiky turistů a opakově konce vět, turistům se taková zábava nesmírně líbila, a tak někdy povykovali klidně i půl dne a vymýšleli čím dál důmyslnější slůvka, jejichž

koncovky pannám a paničkám vhněly do tváře ruměnec barvy řepy. „Nermuť se, vesel se, jez a pij!“ hulákali turisté a dědeček ihned svým záhrobním hlasem zachytil tři poslední hlásky, s nadšením je koulel dál a pozvolna utichal. Baťaři vymýšleli ještě důvtipnější věty na způsob: „Kožíšek si kněz přes cemr dal.“ A dědeček, který přesně postřehl jemný podtext, lapal na jazyk tentokrát ne pouhé tři hlásky, ale hned poslední slovo a půl a táhl je do hloubi jeskyně jako nějakou zajatkyňu. Ale s věkem, když už trochu sešel, začal nedoslychat, už nemohl slovo od slova opakovat výkřiky turistů, a tak začal improvizovat, vznikaly z toho ještě zajímavější věci, akorát pravdě to bylo na hony vzdálené. Turisté, když zavětřili habadůru, začali se drát do jeskyně a dědečka zachránilo pouze to, že žádný z nich se nemohl zanořit na víc než na tři metry, neboť každý uklouzl po dědečkových hovnech, plácl sebou uprostřed jeskyně do toho blátíčka s takovým zoufalým křikem, že zbytek turistů se rozprchl, jako když do vrabců střelí. Dědečka propustili. Teď jsme měli doma svou ozvěnu, neboť dědeček po nás opakoval konec každé věty, čímž doháněl matinku k šílenství.

„Jděte a přineste vodu,“ prosila dědečka.

„...vodu,“ opakoval dědeček a seděl jak přikovaný.

„Co to po mně opakujete?“

„...kujete,“ mlaskal dědeček a seděl dál jako přikovaný.

„Ksakra, kurník šopa makedonská,“ vybuchovala matinka, „co ze sebe děláte hlupáka?“

„...hlupáka,“ kýval dědeček a dál seděl jako přikovaný.

„Jestli nepřinesete vodu, dostanete starou bačkoru, a ne polívku s nočkyl!“

„...očky,“ souhlasil dědeček a seděl jako přikovaný.

„A dost,“ houkla matinka, „došla mi trpělivost, jdu sama pro vodu!“

„...vodu,“ radoval se dědeček a teprve tehdy popadl vědro a vyletěl, jako když ho vystřelí.

K

Práce v knihovně se mi líbila, měl jsem dost volného času a mohl jsem se hrabat ve starých knihách a rukopisech nebo si vsedě na žebříku zapisovat všelijaká moudra do své Knihy. Jednou jsem narazil na traktát o zrcadle od téměř neznámého, ale vynikajícího učence De Selbyho. Řeklo by se – zrcadlo... Ale neexistuje žádný jiný předmět každodenního života, který by byl záhadnější, tajemnější a zrádnější, už odmala mě zrcadlo fascinovalo – když jsem se rozvalil na podlaze, postavil si zrcadlo proti sobě a pozvolna nakláněl jeho horní část, zdálo se, jako by podlaha pode mnou ubíhala někam dolů a já co nevidět zamírím do neprobádané propasti, do čehosi děsivého, odkud není návratu, snad do samého pekla. Zmocňoval se mě strach, cítil jsem, jak mi nohy zahaluje teplo a za okamžik je spálí žár, rychle jsem zvedal zrcadlo a tehdy se i podlaha zvedala spolu se mnou a zanedlouho jsem znovu riskoval, že sletím dolů, ale tentokrát střemhlav. Tak se to mohlo opakovat nespočetněkrát, ale ještě zajímavější bylo, když jsem zhasínal světlo – zrcadlo pak ukazovalo tajemné srázy, prapodivné kradmé stíny. Pomocí druhého zrcadla jsem se dostával do neproniknutelných labyrintů, které mě celého pohlcovaly, tříštil jsem se na spoustu portrétů a zmenšoval se do velikosti makového zrnka. I teď mám tuhle zábavu rád, zvlášť když jsem dospěl k závěru, že zrcadla ukazují zevnějšek člověka v mladším věku, než v jakém je ve skutečnosti. Vždyť světlo se přece šíří přesně stanovenou rychlostí, a z toho plyne, že dříve než se v zrcadle ukáže odraz nějakého předmětu, je třeba, aby paprsky světla nejprve dopadly na daný předmět, poté dorazily na povrch zrcadla, odrazil se od něj a vrátil se k tomuto předmětu, v daném případě do očí člověka, což znamená,

Jurij Vynnyčuk

že mezi okamžikem, kdy člověk pohlédne na svůj odraz v zrcadle, a okamžikem, kdy odražený obraz doputuje do oka, uplyne zcela konkrétní časový úsek, který se dá změřit. Samozřejmě úsek je tak nepatrný, že by se někdo sotva pouštěl do zkoumání tohoto jevu jako problému zasluhujícího si vážnou diskusi, kdybych nebyl nalezl potvrzení této teorie právě u De Selbyho, který dospěl ke stejným závěrům už před třemi sty lety. Uvědomte si totiž, že já jsem se toho dopátral sám, na De Selbyho traktát jsem narazil mnohem později. Učenec navrhoval využít druhé zrcadlo k opětnému odrazu a domníval se, že v tomto druhém odrazu je možné při důkladném prozkoumání odhalit odlišnosti oproti prvnímu. De Selby dokonce vystavěl soustavu souběžných zrcadel, z nichž každé odráželo v nekonečné řadě jeho stále se zmenšující a zmenšující obličej, umístěný mezi nimi. De Selby následně potvrzuje, že si velice pozorně „pomocí silného teleskopu“ prohlédl odraz vzdálený neuvěřitelně daleko od počátečního v nekonečné řadě souběžných odrazů. Popis toho, co spatřil v teleskopu, je ohromující. De Selby potvrzuje, že s tím, jak odrazy jeho tváře ubíhaly do nekonečna, mládlý a mládlý, a poslední odraz, který se mu podařilo rozpoznat (uvidět ho pouhým okem nebylo možné), byl obličej asi tak dvanáctiletého chlapce „neobyčejně krásy a ušlechtilosti“. Nepodařilo se mu ale dostat se k odrazu, v němž by uviděl sám sebe v kolébce – „kvůli zakřivení povrchu země a omezené možnosti teleskopu“.

Tento objev mnou do hloubi duše otrásl, pomyslel jsem si, že zapomenutý De Selbyho traktát je nutno neprodleně publikovat a zahájit průmyslovou výrobu teleskopů a dostupné soustavy zrcadel, aby každý člověk mohl nahlédnout do svého mládí a nespokojovat se pouze s fotografiemi. A navíc, pokud by se zrcadla otočila v opačném směru, bylo by možné nahlédnout i do vlastní budoucnosti, pozorovat, jak se mění vzhled toho či onoho člověka, a díky tomu předvídat choroby a smrt. Ale ještě více mě zasáhl jiný objev: jestliže jsem se

této teorie dobral sám a jestliže lidská duše tráví veškerý čas putováním z těla do těla, není nic divného na tom, že De Selbyho duše se usídlila ve mně. Když jsem dočetl jeho traktát do konce, odhalil jsem ještě jednu věc: De Selby se při svých pokusech opíral o závěry perského středověkého učenice Al-Mutasima, jehož jméno se překládá jako „Hledač krve“, vlastně „Krvhledač“. Takže? Náhle jsem pocítil, jak moje duše zestárla o několik dalších století – stačilo málo a snad bych zabřebentil persky, kdyby mne z tohoto sblížování s Al-Mutasimem nevytrhla paní Konopíčková, která mi nařídila neprodleně zjednat pořádek v regálu č. 188. Knihy tam ležely bez ladu a skladu, většinou to byla pěkně potrhaná vydání z bůhvíjakých dob, ale mezi nimi jsem narazil na osm vybledlých a vysušených listů. Když jsem prohlédl číslování, viděl jsem, že chybějí ještě čtyři, vypadalo to, že je někdo vytrhl z neznámé knihy. Listy byly popsány notami a mezi notami byly jakési divné znaky a kresby – poznal jsem kořen mandragory, šibenici s oběšencem, dále rostliny, ptáky a zvířata, ale taková, jaká v přírodě nikdy neexistovala, a rozmanité orgány a části lidského těla; jednotlivé kresby a vyražené vzory byly tak maličkaté, že jsem se rozhodl ty listy vzít s sebou a pokusit se je pečlivě prohlédnout pomocí lupy, schoval jsem je tedy pod košili, a jen co mi skončila práce, uhněl jsem, ale ne domů, nýbrž k Joskovi, protože ten studoval konzervatoř a měl se tak spíš vyznat v tom, s čím máme co do činění. Joskovi se až ruce zachvěly, když uviděl tyto starodávné noty, hned usedl za pianino a pokusil se je zahrát, ale vyšla z toho jakási příšerná kakofonie, Josko řekl, že noty jsou určité zašifrované, to jest umístěné ve zcela jiném pořadí, ale v jakém – to byla záhada, ovšem... Když se ozbrojil lupou a pozorněji se zadíval, uviděl mezi řádky not nápis v latině:

„Tato hudba je nějak spojena s lékařstvím. Píše se tu, že tonalita zvuku jakékoli noty odpovídá tonalitě zvuku příslušného orgánu nebo části těla.“

„Tonalita zvuku odpovídá orgánu nebo části těla?“ užasl jsem. „Nic pošetilejšího jsem ještě neslyšel.“

Ale Josko si tajemné listy přepsal a udělal snímky a usmyslel si, že je rozluští. Příštího dne jsem ukázal listy paní Konopíčkové a ta byla velmi překvapena:

„To není možné! To je Kalkbrennerův ztracený traktát, po němž se pídí spousta lidí. V roce 1640 lvoovský lékárník a felčar Johann Kalkbrenner složil hudbu, při jejímž zaslechnutí si člověk může vzpomenout na všechny detaily svého předešlého života. Ovšem za podmínky, že slyšel tu samou hudbu před smrtí.“

„Odkdy lékárníci skládají hudbu?“ ptal jsem se překvapeně.

„Kalkbrenner byl všestranný člověk. Jenomže jeho traktát se ztratil. Zůstaly o něm jen zmínky v pracích jiných učenců. A kdo ví, zda tyto listy nepocházejí právě z onoho traktátu. Je jich však jen osm. Kde je zbytek?“ Po těch slovech mi pokynula svou hubenou zkroutenou větévkou, zavedla mě do hloubi knihovny mezi strmá skaliska regálů a zastavila se u vetších, do kůže svázaných foliantů, na jejichž hřbetech nebyl vidět žádný nápis, jen vytlačené litery a číslice. „Tady, vezměte si do rukou tuto knihu,“ ukázala na rukopis v černé vazbě, „a otevřete ji na straně sedmdesát sedm.“

Kniha byla těžká, jako by byla plná olova, na straně sedmdesát sedm mihotalo světlo, stále tu cosi blyskalo, bylo slyšet šumění deště, světlo v knize chvílemi pohasínalo, chvílemi zářilo, nárazový vítr rozechvíval stránky a foukal mi do obličeje vůni ozónu, vraních hnízd a pelyňku, blesk jako by sešival stránky, nedovoloval jim, aby se rozletěly. Obrátil jsem stránku, šumění větru zesílilo, na osmdesáté stránce už přehlušovalo slova paní Konopíčkové, která se mi snažila vysvětlit, že listovat dál bych neměl. Ve skutečnosti jsem to vytušil z výrazu jejího obličeje a z nervózních pohybů, zabouchl jsem knihu a položil ji na místo.

„V této knize prší, hřmí a blyská se,“ řekla paní Konopíčková, „v támhle té šumí les, voní to v ní jehličím, je slyšet čísi kroky a praskání suchých větví, v tamté vychází zimní slunce, a v téhle té zapadá... Nikdy neberte do rukou knihu, v níž zapadá slunce, může to být vaše slunce...“

Z ukrajinského originálu **Tango smrti** (Folio, Charkov 2012) přeložily **Jekaterina Gazukina** a **Tereza Chlaňová**.

Jurij Vynnyčuk (nar. 1952) je prozaik, publicista, redaktor, básník a překladatel. Literárně činný je od sedmdesátých let, jeho díla ale kvůli nepříznivé společensko-politické situaci začala vycházet až od konce osmdesátých let. Jeho dílo se vyznačuje neobvyklou šíří – sahá od pohádek pro děti po erotickou prózu. Vynnyčuk je považován za průkopníka černého humoru v ukrajinské literatuře. Působil také jako režisér lvovského estrádního divadla *Ne žurys!*. V ukrajinštině vydal výběr z próz *Bohumila Hrabala*. Český čtenář se mohl s jeho tvorbou seznámit prostřednictvím knihy *Lvovských pověstí Příběhy z Haliče* (1999, česky 2004), sbírky povídek *Chachacha* (2007, česky 2009) a také několika próz v antologiích *Expres Ukrajina* (2009) a *Ukrajina, davaj, Ukrajina!* (2012). Ukázka je z Vynnyčukova posledního románu, zachycujícího tragické i komické události meziválečné a válečné Haliče i současného Lvova.

Botanické nákresy z Voynichova manuskriptu, 15. století

Česká policie používá malware

Co ukazuje případ Hacking Team

Italská firma Hacking Team se nechává najímat na „špinavou práci“ – hackování počítačů, telefonů, odposlechy, kradení hesel. Začátkem července však někdo hacknul její servery a data zveřejnil. Svět je rozhořčen, že firma pracovala i pro autoritářské režimy. Pro nás je zajímavé, že jedním z klientů je i česká policie.

HONZA ŠÍPEK

Hacking Team je IT firma jako spousta jiných. Má portfolio produktů, linku uživatelské podpory, cenovou politiku, obchodní zástupce. To, co prodává, ji ovšem zařadilo na Seznam nepřátel internetu od mezinárodní neziskovky Reportéři bez hranic. Hlavním produktem firmy je trojský kůň RCS (Remote Control System). Když jím infikujete počítač, program neviditelně běží a sbírá data – zadávaná hesla, seznamy otevřených webových stránek, snímky obrazovky, soubory z disku. Pokud je počítač vybaven mikrofonem, umí nahrávat zvuk, pokud má kameru, natáčí obraz a pořizuje fotografie. Umí zaznamenávat hovory skrze Skype a soukromá data zachytává ještě předtím, než je zašifrujeme a vyšleme do sítě. Může s počítačem dělat skoro cokoli – nahrát na něj soubor, nainstalovat jiný program nebo sám sebe smazat.

Ještě děsivější je varianta pro mobily, jež se nabízí ve variantách pro iPhone, Android či Symbian. Trojský kůň umí nahrávat zvuk v okolí telefonu, hovory, zaznamenávat SMS, pořizovat fotky, natáčet video, hlásit polohu. Je možné ho naprogramovat jen na určitý čas a místo, umí šetřit baterii a místem na kartě. Nainstaluje se pomocí skryté či konfigurační SMS či krátkým připojením USB kabelu. Data se v obou variantách posílají „domů“, na řídicí server umístěný u zákazníka.

Způsoby infekce

E-maily, které zveřejnil server Wikileaks, poskytují fascinující vhled do „uživatelské podpory“ hackovací služby – uživatelé soft-

čSSD Duška, uveřejněný na Parlamentních listech, z e-mailové adresy někoho, komu důvěřoval (odesílatele e-mailu lze podvrhnout velmi snadno). Klikl tedy na odkaz, ten však byl zamaskovaným odkazem jinam a přesměroval uživatele na servery Hacking Teamu, odkud se začal instalovat zlotřilý software, načež byl uživatel rychle přesměrován na původní adresu a pravděpodobně si ničeho nevšiml. Další metodou útoku je skrytí malware do přílohy e-mailu, wordovského dokumentu, prezentace PowerPoint nebo souboru PDF (třeba „zadost o rozhovor.zip“). Software se pak instaluje po rozbalení a otevření souboru v Microsoft Office nebo Adobe Acrobat. Tato technika se nazývá „phishing“ a běžně ji používají počítačováí bandité k tomu, aby se dostali k vašemu elektronickému bankovníctví. Weby Komerční banky či Raiffeisenbank na „policejním seznamu“ jsou výmluvné.

Nejzákladnější metodou instalace je pak Network Injection. To se koupí škatule zvaná NIA. Ta se zapojí mezi uživatele a internet. Uživatel surfuje webem a všechna komunikace prochází přes škatuli. Když si stáhne jakýkoli použitelný soubor odkudkoliv, škatule do něj vsune malware. Netřeba ani posílat e-mail, ani na nic klikat. Nejčastěji se využívá zranitelnosti přehrávače Flash. V seznamu webů, které je software schopen nakazit, je YouTube a hromada pornoserverů. „Tak to to porno asi oželím,“ glosuje to jeden z diskutujících na internetu. Česká policie takovou škatuli podle zveřejněných e-mailů získala. „Pošleme vám NIA příští týden,“ píše Massimiliano

malwaru se oběti zobrazují na displeji telefonu. „Z technického hlediska je ten jejich malware dost bída,“ říká český výzkumník. Zdá se, že námezdní hackeři se trochu vytahovali. O tom ostatně svědčí i fakt, že se sami nechali hacknout.

Pozoruhodná je série e-mailů ze září 2012, v nichž Bull domlouvá s italskou firmou dodání podkladů od „akademického partnera“, s nímž spolupracuje při hledání zranitelností. V srpnu 2013 pak tajemného partnera představuje: má jím být Tomáš Zahradnický, vedoucí Katedry počítačových systémů na Fakultě informačních technologií ČVUT. Ten podle e-mailu vede tým, jenž hledá zranitelnosti softwaru a vyvíjí exploity. Je tedy možné, že veřejná vysoká škola dodávala informace o zranitelnosti softwaru soukromé firmě, která je pak prodávala zpět českému státu? Na mé otázky Zahradnický odpověděl: „Soukromě jsem se společností Hacking Team neměl a nemám nic co dočinění. Co se týče vztahu mezi Fakultou informačních technologií a firmou Bull, ten byl smluvní a obsahoval závazek mlčenlivosti. Nemohu ho proto jakkoliv dále komentovat.“ Podle informačního systému vědy a výzkumu zpracoval Zahradnický v roce 2013 pro Bull „Speciální softwarový balíček“ za 50 tisíc korun, který je však předmětem obchodního tajemství. Zmiňuje se zde projekt „Janus“, ke kterému odkazují i uniklé e-maily.

Co řeknou soudci?

Než výzkumníci zanalyzují 400 gigabytů dat, bude to ještě chvíli trvat. Už teď ale analýza vede k závažným otázkám. Jak je možné, že policie spolupracuje na odposleších se soukromou firmou a sdílí s ní citlivé údaje? A jak je možné, že citlivé údaje putují do rukou zahraniční firmy s nepříliš dobrou pověstí? Podle spekulací na internetu mohl malware RCS obsahovat zadní vrátka a mohl tak Hacking Teamu dávat přístup k přístrojům obětí. Navíc byla „služba“ nastavena tak, aby každý jednotlivý požadavek na infekci musel projít italskou firmou. Zařízení na záznam odposlechů se podle všeho instalovalo do vnitřní sítě policie a je možné, že Hacking Team má zadní vrátka i tam. To je závažné bezpečnostní riziko.

A hlavně – je nakažení počítače či telefonu vůbec legální? Policie sice ubezpečuje, že software instaluje pouze na základě povolení soudce a na dobu nejdéle šesti měsíců. Malware však umožňuje nahrát do počítače oběti soubor. Tuto možnost podle všeho měl kromě policie i Hacking Team samotný. Zdrojové kódy softwaru uvádějí jako příklady názvů souboru „childporn.avi“ či „bomb_blueprints.pdf“. Bude tohle vědět soudce? A bude soubor nalezený v zabaveném počítači soudním znalcem považován za soubor nahráný uživatelem malwaru? Další otázkou je, kdo zaručí, že budou zasaženi jen uživatelé, které označil soud. Zejména v situaci, kdy v zadávacích požadavcích Bull požaduje, aby bylo vlastnictví systému utajeno, „dokonce ani soud (soudce) o tom nebude vědět“? Ta část provozních dat, která unikla, prozradila některé oběti. A veřejnost se nyní může ptát třeba majitele Vinotéky u Lípy, zda je proti němu vedeno trestní řízení.

Než se vše objasní, nezbyvá nám než se vyvarovat na webu Flash Playeru, používat bezpečnější systém než Windows (Linux není dokonalý, ale je rozhodně bezpečnější) a bezpečnější programy než Microsoft Office a Adobe Acrobat Reader. Být obezřetní při otvírání příloh a odkazů v e-mailu. Na telefonování používat něco, co umí jen telefonovat a esemeskovat, anebo z chytrého telefonu vytahovat baterku. A počkat si, který antivirus jako první začne malware RCS odhalovat. V reklamních dokumentech se Hacking Team chlubí tím, že to žádný neumí.

Autor je dokumentarista.

Zdá se, že námezdní hackeři se trochu vytahovali. O tom ostatně svědčí i fakt, že se sami nechali hacknout

waru žádají o radu, ale také například chtějí vytvořit malware přímo na míru. Mezi zákazníky patří i česká policie a armáda, které zastupuje firma Bull, dodavatel proslulého „systému pro monitoring internetu“. Richard Hiller z Útvaru zvláštních činností české policie objednává například malware upravený pro doménu ParlamentniListy.cz, Seznam.cz, web Komerční banky či prodejce tují. Seznam „zasažených“ adres je mnohastránkový.

Odborný server Lupa.cz vznesl oficiální otázky na Policii ČR, odpovědi však byla jen krátká tisková zpráva o tom, že všechno probíhá v režimu utajení, v souladu se zákonem o veřejných zakázkách, čímž policie spolupráci nepřímo potvrdila. Definitivního potvrzení se pak dostalo parlamentní komisi pro kontrolu odposlechů.

Bývalý Klausův mluvčí Petr Hájek se rozčiluje, že policie hackovala Parlamentní listy, ale to je mylné pochopení techniky útoku. Malware se podle všeho instaloval tak, že si policie nechala vyrobit trojského koně na míru oběti. Kdosi pak dostal odkaz na článek *Protikorupční policie obvinila člena předsednictva*

Luppi v lednu 2013. Pokud se takové zařízení umístí na některou z páteřních linek, může být počet potenciálních cílů skutečně veliký.

Policie, Bull a ČVUT

Mezi stovky uživatelů internetu, kteří si data Hacking Teamu stáhli, patří i výzkumníci z pražského hackerspace Brmlab. Ti se pustili do analýzy, jejíž výsledky průběžně zveřejňují. Nejčastěji s Hacking Teamem komunikuje Richard Hiller z Útvaru zvláštních činností Policie ČR a Tomáš Hlavsa ze společnosti Bull. Když něco nefunguje, přibalují do přílohy záznamy o provozu, které mají pomoci odhalit chybu. Z nich se čeští výzkumníci dozvídají seznamy podvržených stránek, telefonní čísla útočníků i obětí. Při hledání jednoho z telefonních čísel na internetu nacházejí diskuse o Land Roverech, inzerát na nákup zbraně či prodej kombajnu. Dlouho si nejsou jisti, zda jde o sledovaného mafiána, nebo policistu. Teprve twitterový profil prozradí policistu Marka Bartoš. Některé z požadavků na uživatelskou podporu jsou úsměvné. Policista si například stěžuje, že ovládací SMS

Prapor ano, ale bez krve

Identita konfедераční vlajky

Ve Spojených státech probíhá v posledních týdnech celospolečenská diskuse o vhodnosti používání konfедераční vlajky. Ta je pro mnohé symbolem segregace a ponižování Afroameričanů.

MATĚJ SCHNEIDER

„Cítil jsem všechno, jen ne radost z pádu nepřitele, který tak dlouho a udatně bojoval a který tolik trpěl pro své přesvědčení, i když to podle mého bylo jedno z nejhorších přesvědčení, pro které kdy kdo pozvedl zbraně, a pro které existovala ta nejmenší záminka. Nicméně nezpochybňuji upřímnost drtivé většiny těch, kteří stáli na bojišti proti nám,“ shrnul na sklonku americké občanské války svůj názor na Konfederaci generál Unie Ulysses Simpson Grant. Jeho rozpolcenost jako by předznamenávala dnešní bouřlivé debaty o symbolice konfедераční vlajky.

Konfедераční vlajka (respektive konfедераční bitevní prapor) má zvláštní historii. V kontextu armády Spojených států paradoxně fungovala jako symbol smíru mezi Jihem a Severem. Bodem obratu se stala španělsko-americká válka v roce 1898, jejíž stmelující efekt komentoval tehdejší prezident William McKinley slovy: „Když stojíme všichni na jedné straně, jsme neporazitelní.“ V armádě se zdůrazňoval aspekt hrdinství předků, kteří vlajku nesli a kteří nutně nebojovali z přesvědčení o správnosti otrokářství, ale jednoduše za své domovské státy. Naopak sociopolitický kontext a symbolika vlajky se dostaly do ústraní. Konfедераční bojový prapor se stal v armádě Spojených států tak rozšířený, že byl například první vztyčenou americkou vlajkou na dobyté Okinawě během druhé světové války.

Výhodné nevolnictví

Mimo armádu však konfедераční vlajka nikdy zcela neztratila svůj původní význam symbolu zrad, otrokářství a porážky. Ne že by se

mnozí nesnažili její význam posunout. Jedním ze způsobů, jak se zastánci konfедераční vlajky snaží prapor očistit od kontroverze, je tvrzení, že v americké občanské válce nešlo primárně o zachování či zrušení otrokářství, ale o hájení pravomocí jednotlivých států proti sílící federální centralizované vládě. Na první pohled jde jen o zavádějící tvrzení, které se snaží schovat ošemetné otrokářství za honosný pojem „práva států“ – zachování otroctví je pak pouze nepěkným případem konkrétní aplikace autonomie států. Při bližším přezkoumání se ale ukazuje, že je toto tvrzení čistě lživé.

Jedním ze základních impulsů k odtržení jižanských států, a tedy k občanské válce, bylo právě využití autonomie severními státy. Mnohé z nich se totiž odmítly podvolit zákonu o uprchlých otrocích (který měl zavazovat i neotrokářské státy k navrácení uprchlých otroků jejich pánům) a některé z nich dokonce zakazovaly přepravu otroků přes své území. Ostatně důvod pro odtržení je jasně vepsaný v deklaracích jižanských států o opuštění Unie. Když se jako první odtrhla Jižní Karolína, tvrdila, že severní státy zvolily prezidenta, který „chová k otrokářství nepřátelské názory“. Texas při odtržení od Unie deklaroval, že „nevolnictví africké rasy je oboustranně výhodné, je bohatě podložené a ospravedlněné zkušenostmi lidstva a je zjevenou vůlí Všemohoucího Stvořitele“. Alexander Stephens, viceprezident Konfederace, charakterizoval rozdíl mezi svou a uniijní ústavou tak, že ta konfедераční má základ „ve veliké pravdě, že černý muž není roven bílému muži, že otroctví a podřízenost jiné rase je jeho přirozený a normální stav“.

Lepší andělé

Tím ale propojení symbolu konfедераční vlajky s útlakem Afroameričanů nekončí. Jako svůj symbol si vlajku zvolili Dixiekraté, jižanský odštěpek od Demokratické strany, který se v roce 1948 vymezil proti pozvolnému sblížování Demokratů s hnutími za občanská práva. Na počátku šedesátých let pak byla vztyčena konfедераční vlajka u jihokarolínského

kongresu. Měla vysílat jasný vzkaz místním Afroameričanům, aby si příliš nevyskakovali.

Dnes se – mezitím čerstvě svěšená – vlajka u jihokarolínského kongresu stala hromosvodem pro celou debatu o konfедераčních symbolech.

Hlavním požadavkem odpůrců vlajky s kontroverzní historií je, aby zmizela z vládních budov a pozemků. Jak federální, tak místní vlády by přece neměly hrdě vyvěšovat symboly, které velkou část populace daného státu nejen nereprezentují, ale dokonce ponižují. Tyto názory se setkaly s hlasitým odporem. Někteří mylně tvrdí, že požadavky na odstranění vlajky z pozemků vládních institucí jsou v rozporu s ústavně chráněnou svobodou projevu. V americkém kontextu silné ochrany svobody slova je každopádně nepředstavitelné, že by konfедераční vlajka mohla být postavena mimo zákon (jako například vlajka nacistického Německa v Evropě).

Při posledních snahách o odvrácení blížícího se rozpolcení a občanské války prosil Abraham Lincoln ve své inaugurační řeči v roce 1861, aby mladý národ uposlechl „lepší anděly své přirozenosti“. Ozvuky tohoto apelu jsou relevantní pro vášnivou debatu ohledně symboliky konfедераční vlajky. Nikdo nemůže popřít, že americký Jih má mít vlajku, kterou by mohl hrdě vyvěsit. Právě proto by si ale zasloužil takovou, která není potřísněna krví otroků a segregovaných Afroameričanů. Tedy takovou, která se bude obracet k oněm „lepšími andělům“ jižanského ducha a kterou se ctí ponesou i místní Afroameričané. Jak řekl americký komik Larry Wilmore: „Měla by Jižní Karolína svěsit konfедераční vlajku? Žijeme ve svobodné zemi... A proto bychom měli odstranit vlajku, která tvrdí opak.“

Autor je publicista.

Hlavním požadavkem odpůrců vlajky s kontroverzní historií je, aby zmizela z vládních budov. Foto archiv VUF

par avion

Z ČÍNSKÝCH MÉDIÍ VYBRALA ANNA ZÁDRAPOVÁ

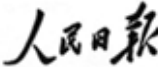
Web agentury Nová Čína obsahuje rubriku Zahraniční Číňané, která se věnuje mimo jiné úspěchům čínských expatů. V článku z poloviny července se dozvídáme o čínských trojčatech z americké rodiny Čou, která obdržela po vynikajícím studiu na střední škole stipendium na americké univerzitě. Článek popisující jejich cestu za úspěchem je jako vytržený z knihy o čínském snu. „My tři jsme měli od malička jeden cíl: nenechat rodiče nést břemeno placení naší vysoké školy,“ shodují se sourozenci. „Všichni si myslí, že Asiaté jsou chytří od narození, ale my jsme museli opravdu i tvrdě dřít, abychom dosáhli dnešního úspěchu,“ říká Čchang-šan Dylan. Trojčata nejsou plodem tygří výchovy svých rodičů, studovala z vlastní iniciativy. „Vždycky jsme byli extrémně soutěživí, a to ve všech ohledech. Nikdo nechtěl být tím nejhlupejším z trojice,“ svěřuje se Čchang-š Brandon. Výsledkem jsou jejich pěkné pozice

v žebříčcích nejúspěšnějších studentů a také samozřejmě spokojenost pyšných rodičů. „Vychovat je, to bylo strašně náročné. I když s nimi nikdy nebyly problémy, už jenom rozvážet je na všechny tréninky a účastnit se všech soutěží a zápasů bylo vyčerpávající fyzicky i psychicky,“ svěřuje se matka trojčat, „ale Číňané jsou tvrdý a příčinlivý národ.“ A sourozenci souhlasně dodávají: „Jsme pyšní na to, že jsme potomky svého lidu.“

Hodně prostoru čínská média věnují informacím spojeným s každoročními vlnami veder, která jsou nazývána „psi dny“. Hlavně jimi trpí velká města, kde teploměry nezřídka ukazují hodnoty blížící se čtyřiceti stupňům a někde dokonce i vyšší. Fotoseriály z přeplněných koupališť a pláží, kde se Číňané oblečení do záchranných vest snaží trochu zchladit a osvěžit, se už staly známými díky zahraničním médiím i v Česku. Agentura Nová Čína soubor takových fotografií přináší i letos. Vidíme orangutana, který objímá kostku ledu, když už ani stříkání z hadice nestačí. Jinde je zase batole posazené na fontánce, z níž dopadají kapky vody na rozpálený chodník a okamžitě se vypařují. **Na další fotografii vidíme, že dýchací masky, které si někteří Asiaté nasazují při velkém znečištění, nejsou konečným výdobytkem ochrany zdraví. Nylonové kukly tělové barvy s otvory pro oči a ústa mají chránit před spálením obličejů a zejména v kombinaci s plavkami vypadají ještě o něco hrozivěji.**

Pekingský deník přinesl 7. července znepokojivou zprávu z hlavního města provincie Liao-ning. Z tamní obytné budovy se zničením zřítily balkony sedmého a šestého podlaží. „Jak si vybavuje paní Li, zrovna v obýváku sekala náplň do taštiček tiao-c', když tu náhle, ve dvě deset odpoledne, zaslechla slabé praskání směrem od balkonu. Šla se podívat a v kuchyni, ze které se na balkon vchází, zvuk znatelně zesílil, až se nakonec proměnil v příšerný rachot. Když paní Li došla k balkonu, už tam žádný nebyl!“ Po zřícení se ukázalo, že nejen chyběly ocelové nosníky, ale že balkony nebyly vyztuženy vůbec ničím, stejně jako celá budova. „Nikde žádná výztuž; kdyby balkony nespádly, vůbec bychom nevěděli, že celý dům jsou jenom cihly a cement,“ rozčileně vypráví jeden z obyvatelů. Teď se nikdo neodvážá do budovy vstoupit a obyvatelům město zatím platí náhradní ubytování v hotelu. Ačkoli je budova poměrně nová (lidé se nastěhovali v roce 2002), nikdo neví, kdo je za stavbu odpovědný a kdo by měl stanout před soudem, případně které další stavby ještě po Číně neznámý stavitel vybudoval. „Víme jen, že chlapík z vedení stavební společnosti se jmenoval Chuang, jméno společnosti už nikdo nezná, jenom si pamatujeme, že nějaký člověk tady vybíral poplatky, měsíčně devět juanů od každého,“ říká jeden z obyvatelů rozpadajícího se domu.

Podle nedávného článku na webu **Lidového deníku** se v Číně zvýšila výroba automobilů na alternativní zdroje. Vozidel na elektřinu se podle statistik v první polovině letošního roku vyrobilo přes deset tisíc, což je v porovnání s loňskem dvakrát tolik. **Automobilů na hybridní pohon se vyrobilo dokonce sedmkrát více než loni za totéž období – celkem 6 663 kusů.** Počet vozů určených pro komerční účely je o něco nižší, ale také několikanásobně stoupl. V celkovém počtu automobilů je to ovšem zcela zanedbatelný počet a životnímu prostředí například v hlavním městě to příliš nepomůže.

Pokud jde o hromadnou dopravu, i v Číně se rozvíjejí plány na integraci příměstských železnic. V článku z poloviny července se hovoří o projektu vybudování a sjednocení železnice mezi Pekingem a Tianjinem a dalšími městy oblasti. Systém by se zčásti opíral o stávající rozvržení páteřních tratí. Pro obyvatele hlavního města je však nejaktuálnější výstavba metra, které je využíváno na kratší cesty zejména pracujícími a jezdí v intervalech do pěti minut. Letos by v Pekingu mělo přibýt dalších 27 km podzemních tratí a město jich tak bude mít více než 550 kilometrů (pro srovnání: pražské metro má něco přes 60 kilometrů).

Sedm motivů ve třech barvách

Jaké bude
tvoje A2
tričko?

velikosti:
S, M, L, XL

dámské 290 Kč
pánské 290 Kč

Trička si můžete objednat na adrese distribuce@advojka.cz. Uveďte vaši adresu, velikost, motiv a zda chcete dámské nebo pánské a my vám pošleme nabídku barevných kombinací a potisku. Tričko vám obratem zašleme na dobírku poštou.

Historie a identita

Pokus o revizi zažitých představ

Národní identita zdaleka není jen otázkou historie, ale také současných vlivů, které se podílejí na charakteru vyprávění o minulosti a spoluurčují její smysl. Co stojí za tekutou a často i herní podobou české národní identity?

KAMIL ČINÁTL

Vztah historie a národní identity není v současnosti jednoznačný. Nežijeme v době sporu o smysl českých dějin, ale přesto se stále snažíme své identitě rozumět prostřednictvím pojmů, jež pocházejí z doby živých polemik o národní povaze a české otázce. Jsme si jisti, že naši identitu zakládají vyprávění o národní minulosti, příběhy velkých Čechů, kontrastní obrazy druhého a sdílená místa paměti. Kdo by však dnes, v době, kdy se v Národním muzeu vystavuje subverzivní komiks *Opráskí s českí historje*, tyto kolektivně sdílené identitotvorné historické příběhy vlastně produkoval? Nedopouštíme se při formulování identity v pojmech odvozených z nacionalistického diskursu z přelomu 19. a 20. století symptomatického čtení? Současná historická kultura si možná zaslouží inventuru. Pokusme se kriticky navštívit náš vztah k národním dějinám prostřednictvím klíčových aspektů jejich zpřítomňování – lze je shrnout do několika pojmů.

Histotainment

Dějiny jsou v dnešní době konzumovány jako zábavná podívaná. Historie se dobře prodává a divák určuje, co se mu líbí. Jeho očekávání se přitom dynamicky vyvíjí a trh na to patřičně reaguje. Se Spielbergovým *Schindlerovým seznamem* se na počátku devadesátých let prosadil žánr melodramatu, který se v historickém filmu stal posledně mainstreamem. I české dějiny už můžeme vidět obdobnou perspektivou, jak dokládají kupříkladu *Lidice* režiséra Petra Nikolaeva z roku 2011. Diskuse k tomuto filmu, jež jsou dostupné na internetu, ukazují, nakolik je pro diváky určující emotivní prožitek. Velké vyprávění, které se na příběh lidické tragédie tradičně vázalo, se ocitá kdesi na okraji diváckého zájmu. Důležitě je, nakolik film divákům zprostředkuje vcítění do aktérů, jak působivě vtáhne do dramatické situace.

Performativita

V Česku existuje řada míst, která mají úzkou souvislost s historií a identitou. Stavby jako Karlštejn a místa jako Babiččino údolí či Říp přesahují svým významem prostou fakticitu. Nesou symbolickou národní hodnotu, jsou to místa paměti. Historii reprezentují jako stabilní monument a podporují představu o pevné identitě, kterou lze inventarizovat. Vhled do sociální praxe však ukazuje, nakolik je identita tekutá a proměnlivá. Důležitý sociální kontext, v němž se v dnešní době inscenuje historie, představují městské slavnosti. Letošní výročí upálení Jana Husa vedlo řadu jihočeských měst k zdůraznění této tematiky. Husitské dějiny vstoupily do veřejného prostoru jako kostýmní podívaná, která však postrádala zastřešující velký příběh. Nejen děti si mohly vyzkoušet repliky dobových zbraní a obléci kostým husitského bojovníka. Podobně performativní charakter mají bojové ukázky spojené s opevněním a obranou republiky v roce 1938. Dějiny se zpřítomňují jako divadelní inscenace, mají stabilní scénu, své herce i diváky. Historicky vyjádřená identita zde nemá pevnou strukturu, ale je otevřená, dynamicky se odehrává.

Autenticita

Namísto školních učebnic formuje představy lidí o historii popkultura. O minulosti nemusíme uvažovat jen v režimu historické skutečnosti, ale též prostřednictvím předmětů, jež vytvářejí dojem autenticity. Dotýkáme se věci, jež mají patinu. Pořizujeme si retropředměty, jež citují staré trendy. Cítíme se dobře v prostorech, které mají punc historie. Minulost tedy nemusí mít vždy podobu příběhu a její užívání v každodenní sociální praxi nemusí souviset jen s referencí k nějaké historické skutečnosti, často nám stačí jen dojem autenticity vytržený z kontextu dějepisného vědění. Nakolik může být tento vztah k minulosti samonosný, ukázala popularita retroseriálu *Vyprávěj*, který byl programově založen na nostalgickém vzpomínání prostřednictvím předmětů.

Nová média

Ze setrvačnosti si historické vědění představujeme jako knihu, ale nejužívanějším a nej dostupnějším zdrojem informací se stal internet. Proč bych měl s sebou tahat papírové dějiny v kostce a složitě v nich hledat konkrétní údaje, když můžu využít svůj chytrý telefon a Wikipedii? Moderní technologie a nová média zásadně ovlivnily způsob, jak běžně užíváme minulost. Příkladně to ilustrují geolokační aplikace, které uživatelům nabízejí možnost rozšířené reality. Kupříkladu prostřednictvím aplikace Paměť národa, upravené pro mobilní telefony, můžeme místo propojit s příběhy pamětníků. S pomocí jiné aplikace může turista procházet Jeseníky a vztahovat se k dějinám regionu perspektivou komiksových příběhů Aloise Nebela.

Vizualita

Obrazy hrály v kulturní paměti vždy významnou roli. Moderní technologie a nová média však výrazně posílily jejich roli v současné historické kultuře. Díky sociálním sítím se obraz stal jedním z klíčových nástrojů prezentace. Roli vizuality ve vztahu historie a identity příkladně ilustruje projekt *Zmizelé Sude* ty z roku 2003. Prostřednictvím srovnávacích fotografií krajiny dokázali aktivisté z občanského sdružení Antikomplex vnést agendu česko-německých vztahů a souvisejících válečných i poválečných traumat do veřejného prostoru. S odstupem více než deseti let je zřetelné, nakolik tato historická podívaná přispěla ke změně diskursu o poválečném vysídlení.

Temporalita

Historický čas si nejčastěji představujeme jako chronologickou osu. V sociální praxi však toto schéma nenalézá mnoho prostoru k využití, jak ilustruje kupříkladu rodinné vzpomínání. Málokdo promítá historii rodiny na časovou osu. Orientace na pokrok, utopické vize budoucnosti a výzvy k participaci na aktuálních dramatech historie dnes působí zastarale. V historické kultuře se prosadila jiná temporalita, která se orientuje naopak na prchavost času, zanikání a melancholii. Nakolik se jedná o vlivný popkulturní trend, ilustruje úspěšná edice nakladatelství Paseka *Zmizelé Čechy*. Dějiny měst a regionů se zde zpřítomňují prostřednictvím starých fotografií, které ukazují dynamiku historických změn. V centru pozornosti stojí zanikání a mizení, přičemž minulé se prezentuje jako hodnotnější.

Hra

Národní dějiny jsou vážná věc, se kterou se nehraje. Z naší historie víme, že pro identitu mají zásadní význam tragické události. Národ se obrozoval po vzoru slavných předků, jejichž odkaz vyžaduje úctu či pohnutí. Na účet hrdinů se nežertuje. Přinejmenším

od časů Jára Cimrmana to ale funguje i jinak. Právě Cimrman představuje široce rozšířený a přijímaný způsob vztahování se k národní historii a identitě, který se od přímočarého nacionalismu liší. České dějiny jsou zde vyprávěny se smyslem pro sebeironii. Jedná se o hru s kulturní pamětí národa, která může být pro nezasvěceného cizince jen obtížně srozumitelná. Nejde jen o historický obsah, ale též o specifická herní pravidla jeho reprodukce. Ludické prvky současnou historickou kulturu prostupují plošně. Protektorát dnes inscenujeme jako reality show. A představy o válce dnes mnohým žákům zprostředkovávají spíše počítačové hry než školní dějepis.

Co z toho vyplývá? Pokud nenahlížíme historii jen jako akademickou disciplínu či autonomní soubor dějepisného vědění, ale také

jako sociální praxi, pak se její vztah k identitě nejví jako přímočarý. Naznačené rysy současné historické kultury nás nutně vedou k revizi antikvárních představ. Ukazuje se, že národní identita zdaleka není dána předem, ale dynamicky se odehrává v konkrétním sociálním kontextu. Současný histotainment přitom klade důraz na individuální prožitek, což oslabuje kolektivní rámce vzpomínání. Historie naopak často slouží k performování osobní identity. Dějiny jsou díky novým médiím snadno dostupné a variabilní, což usnadňuje jejich vstup do veřejného prostoru a otevírá prostor pro zapojení jedinců a občanský aktivismus. Neznamená to, že národní, z historie odvozená identita dnes neexistuje, pouze to, že její tvorba často funguje jinak, než předpokládáme.

Autor je historik.

V Písku se upálení Jana Husa připomíná sochami z písku – na festivalu Cipískoviště. Nikdo se neptá po smyslu, všichni se baví. Foto Kamil Činátl

Politické je sexuální

O kritice teorií genderu a queer

Česká společnost se stále domnívá, že pohlaví a gender jsou neměnné a jednou provždy dané. Queer teorie a feminismus u nás sotva zapustily kořeny, a to ještě jen v části akademického prostředí. Jak by pak měla vypadat jejich konstruktivní kritika?

MARTA SVOBODOVÁ

Feministický a queer emancipační boj by měl být zahrnut do širšího společenského boje, který by vykořčil za aktuální podobu kapitalistického systému. Foto queernet.org

V první polovině minulého roku mezi angloamerickými teoretiky queer vyvolala ohlas odvážná kniha Jamese Penneyho s názvem *After Queer Theory: The Limits of Sexual Politics* (Po teorii queer. Limity sexuální politiky, 2014). A nutno říct, že za poslední dobu nebyla zdaleka prvním políčkem kritické teorie rodovým studiím. Odmítání jakéhokoli náznaku definitivní platnosti identitních nálepek jako „heterosexuál“, „gay“ nebo „bi“ by ovšem ještě více než obávané „genderistky“ děsilo českou společnost – jen kdyby tušila, že tak bizarní názor vůbec existuje. S kritikou genderu se ocitáme ještě dál, než kam sahá skandální odhalení Judith Butler. Nejen gender, ale i biologické, „přirozené“, pohlaví je sociálně konstruováno. Neexistuje hotová, komplexní, úplná genderová, pohlavní či sexuální identita – vždy ji určuje naše vůle, aktuální situace, vztahy a kontexty, podle nichž volíme role, jež si na sebe „oblékneme“.

Mimo politiku identity

Lze v prostředí takových teorií skutečně ještě něčím šokovat? Penney každopádně provokovat chce: hned v prvních větách tvrdí, že diskurs teorií queer vyčpěl a zastaral právě tím, že zcela naplnil logiku, již byl od začátku poháněn. Autor nadsazuje a dovádí do maximálních důsledků koncepty, na nichž aktuální teorie queer stojí. Opírá se do diskursů subverze a transgrese: pokud je všechno jen projev skutečného a konkrétního sexuálního, pak neexistuje žádná transgresivní nebo privilegovaná sexualita. Pouští se do konceptu heteronormativity, ze které si queer studies udělaly neproblematizovanou skálopevnou danost, vůči níž se vše ostatní vymezuje a ve vztahu k níž se nakonec queer nonkonformita fetišizuje. Jestliže však byla sexualita dosud ustavičně předváděna jako fluidní a amorfní, znamená to, že nic jako plně heterosexuální sex, který by měl být onou panující normou, ani nemůže existovat. A pokud platí, že vláda heterosexuality ve společnosti je univerzální, odkud je pak vůbec vedena její kritika? Penney kromě toho vyčítá queer teorii anekdotičnost zájmů a odtrženost od ideologické kritiky společenského systému jako celku.

Kromě kritiky však nabízí i konkrétní cesty – například osvěžit pojem „univerzálního“ konceptem „konkrétních činitelů“, čímž má na mysli především mocného hráče jménem kapitalismus. Daří se mu tak vyhnout se čím dál bezmocnějšímu šermování proti vrtochům příliš nekonkrétní foucaultovské moci.

Upozorňuje na to, že queer teorie se prakticky v době svého vzniku s marxismem radikálně rozešla – ideologická kritika prohrála střet s postmoderní ironičností a parodičností ve prospěch alibi nesubjektivizované a čistě intencionální síly. Především ale přichází s obratem, který se pro oblast zkoumání genderových a sexuálních identit jeví jako zlomový. Jaký by mělo následek, kdyby se alespoň v rámci teoretického konceptu podařilo vyrvat sexualitu ze spárů zastarávající politiky identity, ba dokonce znovu sexualitu depolitizovat? Co by se stalo, kdyby se hierarchie obrátila a namísto politizované sexuality by se uvažovalo o politickém jako o sexualizovaném? Sexualizování politického by umožnilo osvobodit diskurs sexuality ze zajetí jednotlivostmi a queer teorie by se poté mohla otevřít skutečně univerzálnímu emancipačnímu boji mimo dosah kapitalismu a pokračovat v rozšiřování a dekonstrukci sexuálních a genderových identit. Had by pustil svůj vlastní ocas.

Když Penney sahá po Marxovi a Lacanovi, je nasnadě, kde vidí možnou budoucí pozici queer teorie: v rámci širšího pole kritické levicové sociální a kulturní teorie. Feministický a queer emancipační boj by měl být zahrnut do širšího společenského boje, který by vykořčil za aktuální podobu kapitalistického systému.

Boje se slaměnými panáky

Když vyšlo v roce 2002 skvěle připravené tematické číslo Sociálních studií s názvem *Politika rodu a sexuální identity*, zdálo se, že i u nás může vzniknout prostředí, které bude mít potenciál výrazně ovlivňovat nejen akademickou komunitu. Zatím to ale vypadá, že se všichni rozprchlí k přesně vymezeným úkolům, jako jsou výzkumy sexuálního obtěžování, domácího násilí, občanských práv sexuálních minorit, problému absence žen-vědkyň nebo kloubení práce a péče. Nic z toho není namístě snižovat, ale ruku na srdce – pokud by se v ideálním vesmíru povedlo tyto úkoly vyřešit, nezjistili bychom, že jsou jen součástí celku, který kolabuje sám o sobě? Nevyvstaly by místo nich opět další problémy?

S duševní prací se to má podobně jako s identitou – neobejde se bez kontextu. A česká situace zásadní společenskokritické práci zrovna nehraje do karet. U nás totiž může profesor sociologie Ivo Možný, který položil základy podoboru specializujícího se na rodinu, v roce 2013 bez ostychu prohlásit: „V životě se přece nedáte přesvědčit, že to, co máte doma, je sociální konstrukt. Každý rodič ví,

že ve třech letech je kluk klukem a holka holkou.“ Problém je vyřešen – rodiče vědí (protože se podívali?) a děti se přece ptát nebudeme, kampak bychom přišli! Sexuální a pohlavní identita je něco, co vzniklo ještě předtím, než jsme se narodili, a rodiče v úloze disciplinujících strážců pohládají, aby se děcko od určené dráhy náhodou nějakým omylem neodchýlilo. Desetiletí poté, co Gerlinda Šmausová publikovala výjimečný shrnující esej *Proti tvrdošíjné představě o ontické povaze genderu a pohlaví*, je tak zřejmé, že nás čeká několik dalších let boje se slaměnými panáky.

Pravidla hry

V mediálním prostoru přes všechny osvětové snahy organizací, jako jsou Gender Studies, Fórum 50 % a desítky dalších, a přes všechny Pochody hrdosti vládne žvatlavý Josef Hausmann, argumentující lovci a sběrači. Andrea Holopová, hrdá manželka šéfa Svobodných Petra Macha, v květnovém Reflexu upozorňuje, že feminismus je nadávka a že cílům letošního Kongresu žen neporozuměla – ženy můžou přece volit. Mluvíci antihomosexuální lobby Petr Hájek se v Právu nad návrhem zákona umožňujícího adopci dětí gayi (který se od podzimu váli bez povšimnutí ve sněmovně) nechává slyšet, že „je to strašné, je to zlé, ale to je tak všechno, co o tom můžeme říci, než většinové společnosti dojde, že pod homosexuálními heslíky a salámovými půlkroky a kroky se připravuje zničení rodiny“. Zdálo se, že Šmausová trochu přehání, když psala: „Na ničem netrvá ‚společnost‘ tak rozhodně jako na tom, že jednotlivci musí mít a musí hrát-představovat jedno pohlaví, a sice to, které mají zapsáno napřed v rodném listu a později i v občanském průkazu.“ Zpětně můžeme jen dodat: a hrát ho se vším všudy, přesně podle klasických, i když reálně nikdy nenaplnitelných pravidel: muž – lovec – sběratel žen, žena – sběračka – lovená mužem. Performovaná identita? Nenechte se vysmát.

Je zřejmé, že naše starosti jsou někde úplně jinde. Z plodů postmoderny se tu kdysi těšila možná hrstka akademiků, zbytek společnosti vyhlášený rozklad nyní znovu vzývané tradice spolehlivě děsí. Připomínat si za této situace, že se v oblasti teorie genderu soustředíme na partikulární problémy, sice možná není fér, ale je to přesto potřeba – i když máme bohužel tu smůlu, že v českém prostředí se na daném poli s konstruktivní kritikou takřka nesetkáváme. Převažuje totiž stále ta, která nás vrací před počátky oboru.

Jídlo pro hladové oči

Food porn a společnost doplňků stravy

Gastronomie v současné době nabírá rozličných nových podob. Jednou z nich je fenomén food porn, vypovídající mnohé o trendech ve spektakulárním světě zábavy i o společnosti, pro niž se jídlo stalo virtuálním fetišem. Někdo se přecpává a jiní ho přitom hladově sledují.

TOMÁŠ UHNÁK

Přidržíme se tvrzení, že to, co jíme, nás definuje, a to jak třídně, tak fyziologicky. „Jádrem každé kultury je gastronomie,“ říká francouzský filosof a antropolog Edgar Morin. Přístup k jídlu často bývá nástrojem tvorby kolektivní identity. Jakou roli tedy hraje stravování ve společnosti a jak vypadají současné potravinové trendy?

Samostatnou kategorií mezi aktuálními mainstreamovými tendencemi, které však často vycházejí z různých subkultur, představuje „food porn“ nebo také „gastro porn“, tedy pornografie jídla. Tento termín pravděpodobně poprvé použil na konci sedmdesátých let ředitel organizace Centrum pro vědu ve veřejném zájmu Michael Jacobson. Ten tehdy mluvil o jídle, které je „obscénní a je ostudné mít ho vystavené na trhu“. Skutečnou teoretickou váhu uvedenému termínu však dala až levicová feministická autorka Rosalind Coward, když v knize *Female Desire* (Ženská touha, 1984) napsala: „Představa, že bychom měli usilovat předkládání dokonale hotových a upravených jídel, se pojí s poslušným a na cizí požitek zaměřeným obsluhováním druhých. Pornografie jídla ukazuje, jak se tyto významy vztahují k přípravě pokrmů.“

Povrch a odhalený vnitřek

Food porn je manifestací estetického spektaklu, je to touha drážděná materiálními podněty, k nimž však neexistuje přímý přístup a nelze je fyzicky zakoušet. Zaměřuje se na povrch a jeho kvality. Příklady obrázků nalezených na vyhledávači Pinterest mluví samy za sebe: čerstvě usmažená kobliha je zachycena v momentě, kdy ji zalévá lesklá a temná čokoláda. Hamburger je rozkrojen tak, aby bylo jasné, že uvnitř je růžový a šťavnatý, a dojem ještě umocňuje lehce grilovaná křupavá bulka a sýr, jenž se vlivem tepla a gravitace rozlévá po mase a cibulových

kroužcích. Moment rozkrojeného pokrmu, který odhaluje vnitřek, je velice důležitý. Platforma Foodporndaily.com je věnovaná primárně takové podívané. Obrázky nejsou určeny k domácí rekonstrukci, mají jediný účel – vizuálně stimulovat.

Působí se tedy na základní pudy a svým způsobem jde o sofistikovaný kýč – rozpoznatelnost představovaných vjemů musí být absolutní. Evokace exotických chutí a vůní, které možná nikdy v životě nezakusíme, je u tvorby reprodukcí zásadní. Pornografie jídla nabízí zprostředkování zkušenosti. Sledování, jak konzumuje někdo jiný, je novým aspektem konzumní společnosti, která si nemůže dovolit konzumovat ještě více. Mnoho lidí se tak dnes velice dobře živí tím, že natáčejí videa, na nichž prostě jedí.

Talentovaní konzumenti

Míra ztotožnění s osobou na obrazovce zatím dosáhla svého vrcholu v korejském food porn žánru Mukbang. Pro mladé dívky a chlapce kolem dvaceti let – takzvané broadcast jockeys neboli BJ's – se stalo požívání jídla v prostředí jejich útulných pokojíčků profesionální prací. Fanoušci je štědře financují (Diva, jedna z nejsledovanějších BJ's, si měsíčně vydělá v přepočtu kolem 200 tisíc korun), aby v této aktivitě pokračovali, a oni si tak mohou dovolit před zraky tisíců lidí konzumovat opulentní menu o několika chodech. Zajímavá je absence jakéhokoli slovního komentáře; často se omezují na mlaskání, srkání, říhání a usilovné přežvykování.

Disponovat velkým množstvím jídla je v Koreji statusová známka, určující příslušnost k vyšší třídě. Nechat něco na talíři s vědomím, že se to vyhodí, patří k dobrému tónu. Skrze finanční podporu fanoušků se mohou BJ's, kteří nezřídka pocházejí ze skromných poměrů, dostat do pomyslné vyšší třídy. Vzájemná závislost mezi

nimi a fanoušky je určující a BJ's často mluví o tom, že až díky vlastnímu pořadu zjistili, že „je někdo může mít rád“. Mluví také o „talentu konzumovat“, který v sobě objevili a o němž neměli dříve ani tušení.

Za zmínku stojí také aspekt odcizení a sociálního vyloučení, na němž je Mukbang do velké míry postaven. Na podobné pořady se dívají často osamocení studenti a mladiství, kteří mají finance jen na velice skromné stravování. Pomyslného zvýšení sociálního i gastronomického statusu dosahují právě tím, že při konzumaci vlastního jídla sledují opulentní hody a aspoň virtuálně sdílejí fyzický požitek, kterého se jim reálně nedostává. Tím posouvají aspekt sdílení jídla do zcela nových rovin. Podle výpovědí fanoušků jde zároveň o stimulaci pro vlastní vaření. BJ's sice obvykle konzumují jídlo zakoupené v restauraci nebo mnohem častěji v nějakém fastfoodu, někdy ale jídlo připravují sami. Většinou jde o snadné recepty, které nevyžadují profesionální znalosti a nemají auru fetišistické profesionality jako u západních pořadů o vaření. Fenomén Mukbang má však i své stinné stránky. Většina BJ's bojuje už v mládí s obezitou a problémy způsobenými přejídáním. Tlak na konzumaci ze strany fanoušků je nepochybně značný. Rostoucí popularita jídelního pornu je ovšem dána i narůstajícím počtem lidí, kteří chodí spát o hladu. Může totiž fungovat i jako simulakrum.

Gastrofašismus

Když český michelinský kuchař Roman Paulus nebo Zdeněk Pohlreich před kamerou „potí zeleninku“ na rozpáleném másle nebo grilují křehké steaky nakládané v domácí marinádě, vytvářejí v podstatě obdobu food porn – navazují na římský koncept „chleba a her“ pro chudé, ovšem ve virtuální podobě. Konzumerismus se dematerializuje a aspekty gastronomie si ani v našem prostředí se světovou pornografií jídla v ničem nezadají. Nezřídka jde dokonce až o jakýsi gastrofašismus, o militantní lpění na určitých pojmech a procesech zpracování. Jako příklad může posloužit káva a fenomén baristy. Převládající diskuse se vede o dvou komplementárních tématech – jak správně naservírovat kávu a jak ji správně nazvat. Rozčilování se nad tím, že slovo „preso“ neexistuje, a je tudíž potřeba mluvit o „espresu“, přitom zastíňuje absenci diskuse o původu a podmínkách výroby kávy a dalších produktech ze zemí globálního Jihu. Požitkářství odvádí pozornost od problematiky lidských práv. Právě káva patří mezi komodity tvořené v zemích globálního Jihu a její pěstitelé a zpracovatelé jsou často předmětem vykořisťování a zabírání zdrojů. Proto bychom měli přemýšlet, jak svým konzumentstvím ovlivňujeme podmínky pracujících v oblasti potravinářství a stav přírody. Tím, co jíme, de facto třikrát denně volíme konkrétní systém produkce.

Další paradox naší doby spočívá v tom, že západní společnost se doplňky stravy léčí z následků konzumace potravin. Veřejný i soukromý prostor okupují náhražky stravy a léčiva. Potravinu jako přirozený zdroj živin naši poptávce po zdravém stravování nestačí. Možná proto, že jsou samy zdrojem problémů. Nabídce totiž dominují industriálně vyrobené potraviny, které neprospívají ani nám, ani výrobcům. Přitom se klade extrémní důraz na to, jak jídlo a jeho konzumace ovlivňují naše těla – ať už se jedná o možnosti požitkářství, nebo naopak o možnosti „askeze“ (odpírání nebo redukování jídla ve prospěch „figury“). Food porn je jednou z nich. Což jen v extrémní podobě ukazuje, jak silně je mýtus „kvalitního“ a „plnohodnotného“ stravování propojen s financizací základních potřeb i práv a vytvářením nových nerovností.

Autor je umělec a gastronomický aktivista.

Mnoho lidí se dnes velice dobře živí tím, že natáčejí videa, na nichž prostě jedí. Foto keranews.com

Nevedou k emancipaci

Alain Badiou a politiky identit

Kresba Nectar EMX, 2012

Francouzský filosof Alain Badiou je patrně nejdůslednějším současným levicovým kritikem multikulturalismu a politik identity. V jeho případě se jedná o dalekosáhlou argumentaci, která nemá nic společného s všelijakými neokonzervativními a xenofobními výlevy na téma neslučitelnosti kultur.

JIŘÍ RŮŽIČKA

Alain Badiou je především filosof, a proto také každý jeho politický postoj reflektuje základní filosofická či přesněji řečeno ontologická stanoviska. Jedním z úhelných kamenů Badiouovy nedůvěry vůči takzvaným politikám identit je pak právě chápání a funkce samotného pojmu „identity“.

Podstatu politiky identity tvoří vyzývání práva na uznání odlišných kultur, životního stylu či náboženského vyznání. Podle Badioua se zde ovšem setkáváme jen s čistě faktickými určeními lidských bytostí, které lze donekonečna zmnožovat. Jeho překvapivý závěr zní: žádné z těchto faktických určení typu „Jsem černoch či běloch, muslim či křesťan nebo rastafarián“ pro myšlení ani pro skutečnou politiku nepředstavuje prázdnou výzvu. Co je tedy pro Badioua na poli myšlení a politiky zásadní?

Ti, co jsou zde, jsou odsud

Myšlení, stejně jako politika, podle Badioua nevychází z faktických daností, které se profilují na škále identické–odlišné („Patriím k našim, nikoli k těm cizím“), ale z toho, co je společné nám všem bez rozdílu. Jde o příkladnou ukázkou toho, jak se filosofická pozice velice úzce snoubí s pozicí politikou. Mnohost – základní pojem Badiouovy filosofie – totiž není definována nějakou vlastností, která by prvky mnohosti scelovala v jednotu, ale právě jen prvky samotnými. Politickým protějškem této filosofické pozice je slavné heslo Politické organizace (Organisation politique): „Ti, co jsou zde, jsou odsud.“ Aktivistické uskupení, které Badiou spoluvodl, na tomto principu organizovalo odpor proti represivní, antiimigrační politice Francie. Nemělo by záležet na tom, odkud jste přišli a jaké je vaše vyznání či barva pleti, ale jen na vaší přítomnosti zde. Nejde přitom o to, že by jednotlivé identity a rozdíly mezi nimi neexistovaly, ale o to, že v politice nemají hrát žádnou roli.

Identity přicházejí až po politice a jsou vytvářeny tím, co Badiou nazývá „stát“. Nejedná se jen o soubor represivních a kontrolních institucí, ale o jakoukoli situaci, kdy jsou lidé rozlišováni podle určitých kritérií. Stát, jak zní hlavní Badiouova poučka, nikdy nezachází s konkrétními lidskými existencemi, ale pouze s identifikovatelnými skupinami. Proto také každá aktivita operující s identitárními kategoriemi („důchodce“, „běloch“, „žena“, „nezaměstnaný“ a podobně) bude vždy jen potvrzovat etatistickou logiku, byť by měla

sebelepší úmysly. A spadají sem rovněž veškeré politiky uznání a teorie komunikativní racionality, jež v posledku nechtějí nic jiného než vyžádat si na státu uznání specifického charakteru existence, za kterou bojují. Logika státu se tím ovšem nijak nenabourává, ale pouze potvrzuje. Asi nejlépe je tato forma reflexe vidět na Badiouově kritice snahy homosexuálních partnerů o uznání vlastního partnerství coby legitimního manželského svazku. Otevřený příklon k homosexuálnímu vztahu, který byl dříve chápán jako forma vzdoru, má být integrován právě do té buržoazní morálky, již se dříve pokoušel rozbít. Podle Badioua se jedná o rezignaci na původní emancipační cíle, jimiž se LGBT hnutí prezentovalo.

Hidžáb, sex a kapitalismus

Podobné je Badiouovo stanovisko v takzvané šátkové aféře. Badiou tvrdí, že je zhola jedno, zda školu (či zaměstnání) navštěvujeme v hidžábu, s rastafariánským účesem nebo v obleku. Koneckonců nikdo nezakazuje chodit do veřejných škol žákům s kípou či křížem na krku. Pokud jde tedy pouze o náboženský symbol, pak by muslimský šátek neměl být v naší liberální společnosti se svobodou vyznání žádný problém. Potíže samozřejmě začínají, když se proti šátkům argumentuje například ve jménu „feminismu“. Šátek se pak stává symbolem teroru jak proti civilnímu obyvatelstvu, tak proti ženám. Ponecháme-li stranou nesmyslnost argumentace, která sugeruje rovnítko mezi islámem a terorismem, vidíme, že liberálně-feministické perspektivě samozřejmě vadí šátek coby symbol podřízení ženy. I zde by se dalo namítnout, že šátek tímto symbolem vůbec nemusí být, protože dotyčné ženy jej nosí jako výraz přihlášení se k náboženství, a nikoliv k reprezi. Upírat islámu možnost emancipovat se od některých svých represivních předpisů je jedním z neomezenějších, nejpaternalističtějších a nejarogantnějších postojů zastánců euroatlantické civilizace.

Většinou to doprovází přesvědčení, že tolerance a respekt k cizímu náboženství a kultuře nějak mysticky spočívá přímo v základu euroatlantické civilizace, takže se snadno zapomíná, že jde o hodnoty vydobyté často v krvavých bojích proti vládnoucí třídě. Marxistické inspirace Badiou prokazuje ve chvíli, kdy si všímá aspektu celospolečenského a ideologického, který doprovází všechny zákony, jež zakazují nošení šátku ve veřejných institucích. Odvrácenou stranou tohoto

zákazu je požadavek, aby ženy chodily pokud možno co nejvíce odhalené, aby se co nejvíce nabízely a vystavovaly své tělo veřejnému trhu sexuálních požitků. Z tohoto pohledu se pak ovšem zdá být přinejmenším pokrytecké tvrzení, že šátek je v muslimské společnosti prostředkem ke kontrole ženského sexuálního chování. Možná. Ale pokud tomu tak je, pak uzákoněním jeho zákazu naše společnost (samozřejmě v kontextu kapitalistické ekonomiky) jen stvrzuje zcela jinou kontrolu, jejímž výsledkem již není potlačování, ale naopak produkce sexuality za účelem její proměny ve zboží. Badiou zkrátka všem kritikům represivního postoje muslimů k ženám vzkazuje, aby si nejdříve pořádně zametli před vlastním prahem.

Emancipace jen pro někoho

Mohou ale v Badiouově filosofickém rámci členové jednotlivých partikulárních skupin bojovat proti reprezi ze strany majority? Badiou v této souvislosti poukazuje na případ dekolonizačního hnutí v čele s Aimé Césairem a Leopoldem Senghorem, které vyznává ideologii „négritude“. Problém této koncepce spočívá v tom, že v podstatě přebírá kolonialistickou logiku rozlišování na černé a bílé – jen se změnou hodnoticích znamének: vše, co bylo spojováno s obyvatelstvem tmavé pleti (intuice, divokost, primitivnost), nabývá výrazně kladného statusu. Jenže k prolomení myšlenkových hranic kolonialismu takto nedojde. Smutným koncem pak těžko může být něco jiného než některá z dílčích politik integrace. Je zjevné, že na takto vymezeném poli nelze emancipaci s univerzalistickým posláním nikdy vést. S jistou mírou benevolence bychom mohli říct, že slovo emancipace zde postrádá svůj klíčový náboj. Jak lze totiž myslet emancipaci jen pro někoho, a nikoliv pro všechny?

Badiouova otázka různým emancipačním hnutím by zněla: Jakým způsobem váš boj přispívá nejen k uznání vašich vlastních práv, ale i k emancipaci lidstva jako takového? Problém „partikulární emancipace“ (což je v podstatě oxymóron) má navíc svou systémovou stránku. Boj vedený pouze z „partikulární“ perspektivy totiž není pro systém žádnou velkou výzvou. Životnost kapitalismu, jak již věděl Marx, spočívá právě v tom, že každý partikulární element dokáže vtělit, přeměnit ve zboží a zužitkovat ve vlastní prospěch. Můžeme si být jisti, že se už brzy (pokud se to již neděje) budeme v obchodech setkávat s nikáby, čádky či hidžáby značky Nike, Lacoste či Adidas. Záleží jen na tom, v jaké míře se podaří islám „očistit“ od jeho takzvaných nezápadních prvků, ať již jde o jejich represivní či naopak progresivní charakter.

Příklon k politikám identit, respektive jejich dominance v současném politickém prostoru ovšem nejsou dány jen snahou po uznání práv menšin. Tak tomu snad mohlo být ještě v devadesátých letech. Dnes jde o mainstreamový fenomén. V Česku ho můžeme pozorovat nejen v polofašistických stranách a hnutích, jako jsou Národní demokracie, Islám v ČR nechceme či D.O.S.T., ale přímo v aktivitách samozvaných intelektuálních elit, které se dnes v médiích předhánějí v tom, jak „vědecky“ zdůvodnit „příživnický“ či dokonce podřadný charakter kultur, z nichž pochází většina imigrantů (příkladem buďtež výlevy Václava Cílka). Tato až křečovitá obrana „naší“ evropské kultury je – podle Badiouovy logiky – jen rubem bojů usilujících o uznání práv určité jedné skupiny (ať už jde o ženy, Romy, Židy či jinou množinu). Kritici multikulturalismu, politické korektnosti a obránci tradice, národa či civilizace totiž politiku identity nijak nepřekračují.

Autor je filosof.

V bludném kruhu

Identitářství radikální levice

Na radikální levičce se vždy mimo jiné dařilo i zarytým sektářům. To platí i pro polistopadovou Českou republiku. Příčiny levicového identitářství se sice mohou lišit podle konkrétního ideologického zázemí, jednotlivé proudy si však ohledně své uzavřenosti v zásadě nemají příliš co vyčítat.

**MATĚJ METELEC
LUKÁŠ RYCHETSKÝ**

I když se o koncepci identitářství v poslední době mluví převážně v souvislosti s krajní pravicí, na nejrůznější politiky identit narazíme i v případě takzvané radikální levice. I zde jde o reakci na situaci, kdy se horko těžko hledá sdílený jazyk. Ten je totiž nutně závislý na společné zkušenosti, ideálně na společném sociálním boji. Identitářství na levičce má blízko k sektářství, které bývá zpravidla stereotypně spojováno s trockismem. V nějaké míře jím ale trpí v podstatě všechny segmenty radikální levice od akademických neomarxistů, kteří revolučnost transformovali v intelektuální autismus, až po ten druh anarchistů, kteří svou teorii ztotožnili s praxí v podobě alternativního životního stylu. Zapomeňme na tradiční pojetí Leninovy „dětské nemoci levičáctví“. Tyhle spalničky totiž svědčí všem bez rozdílu.

V kůži námořníků z Kronštadu

Český polistopadový anarchismus jako by – docela pochopitelně – v něčem naskočil na vlnu antikomunismu. Identita se utvářela jaksi za pochodu a zpočátku pouze mlhavé teoretické zázemí potřebovalo především nepřítele. Od začátku bylo tudíž jasné, že kromě státu a kapitalismu se bojuje také proti bolševikům nejrůznějšího ražení. To ostatně odpovídalo náladě převládající ve společnosti a navíc to dobře zapadalo do velkého vyprávění, v němž autenticitu hrdinných námořníků z Kronštadu pohrývá autoritářská, byrokratická levice. Co na tom, že šlo z velké části o pouhou hru na velké dějiny, ve skutečnosti často o malicherné hrátky sotva dospělých. Odtud byl už jen krůček k hledání zrádců přímo uvnitř anarchistického hnutí. Právě tady někde začíná stále živý spor o jedinou správnou podobu anarchismu mezi těmi, pro něž je anarchismus především životní styl, a těmi, pro něž se vytouženým cílem stala sociální revoluce v prostředí, které v jakoukoli revoluci přestalo věřit.

Příběh českého, ale i světového anarchismu ukazuje, že pocit vlastní identitářské nadřazenosti lze odvodit stejně tak od porážek, jako od vítězství. Marxisté se rádi pyšní tím, že to v historii byli většinou oni, kteří se chopili moci (a chystanou změnu zpravidla utopili v nějaké podobě totalitářství). Anarchisté naopak svou jedinečnost hledají v sérii porážek, utvrzujících je v tom, že právě v jejich učení se skrývá jediná správná cesta ke skutečné svobodě. Výjimečnost vítězů se v mnoha ohledech podobá narcismu věčně poražených a neúspěch se dá lehce považovat za nedotaženou výhru. Ta může mít nejrůznější a často dokonce protikladné podoby. Jednou z nich je fetišizace minorit, víra v to, že pokud nemohu změnit život všech, je třeba změnit alespoň život svůj, i kdyby se to mělo dít za zavřenými dveřmi nějaké komuny. Vždycky se přece může stát, že někdo nakoukne dovnitř a pravda se nakonec rozšíří. Je v tom jistě kus realismu i autenticity, která je podezřívavá vůči velkým vizím. Narazíme ale také na pachuť vyvolenosti, na pohrdání všemi, kdo vědomě zůstávají součástí systému, s nímž přitom z duše nesouhlasí.

Rezignace na univerzální emancipaci se mění v opilost z vnitřní revoluce, která si nepřipouští žádnou kocovinu.

Těžko říct, zda vykročením z tohoto bludného kruhu může být snaha neustále měnit tváře a schopnost dočasně splývat se společností a využívat instituce, jak to prezentuje například německý postautonomismus (viz rozhovor s Bobem Kuříkem v A2 č. 11/2015). Je to vítaný ústup od dogmatické ortodoxie, anebo jen karneval zaopatřený mládeže, která brzy doroste do saka a kravaty?

Jisté je, že role anarchistů je nejen v českém protestním hnutí dlouhodobě nepřehlédnutelná a s tím, jak se prohlubuje krize parlamentarismu a kapitalismu obecně, jejich důležitost spíše stoupá – což je nakonec nejlépe vidět na tom, jakým způsobem jejich myšlenky inkorporovalo třeba hnutí Occupy. Asi nebudeme daleko od pravdy, když řekneme, že anarchisté v rámci protestního hnutí trvale představují „sůl země“, bez níž sebe-dokonalější teorie zůstává pouhou spekulací neschopnou vyjít na ulici.

Svárliví včelaři

Marxistická levice to měla v českém prostředí z jistého hlediska těžší. Musela se potýkat nejen se stigmatem státní ideologie předlistopadového režimu, byť marxismus v této podobě byl jen řadou na kost ohlodaných floskulí, ale i s nároky jeho pohrobků být i nadále strážci pochodně osvětlující dějiny. Marxistická levi-

než anarchismus. Pro české prostředí bychom Graeberův postřeh mohli rozšířit. Nejen že v akademické sféře lze najít více marxistů než anarchistů – do značné míry platí, že marxisté jsou k nalezení jediné tam. Levičáci hlásící se k odkazu Karla Marxe jsou prostě takřka výlučně akademičtí pracovníci nebo studenti či absolventi univerzit. A aktivní jsou převážně právě akademicky. Také marxisté ovšem trpí chorobou hnutí bez reálného politického vlivu – představou, že jsou držiteli toho správného teoretického nástroje. A že zbytek světa to nakonec nevyhnutelně pochopí. Přízrak Marxe na ně vrhá uklidňující stín nezastavitelného pohybu dějin, v nichž konec konců všechna voda přece steče dolů a socialistická budoucnost lidstva je stejně jistá, jako že Kuba dostane Stázinu za ženu. Postkomunistická situace je navíc zbavuje nutnosti své teoretické výboje konfrontovat s nějakým reálným hnutím. Marxisté nemusí dělat politiku, která by překračovala frakční třenice mezi pár desítkami lidí. Jejich největším problémem však není neznámost širší veřejnosti, spíše to, že i v rámci českého levicového ghetta je o nich slyšet jen v souvislosti s jejich vnitřními spory. Svým způsobem i to je pokračování tradice stvrzující levicovou identitu, byť poněkud neslavnou a ve svých důsledcích nešťastnou. Totiž tradice rozhádaných internacionál, posunutých ovšem na úroveň spolkaření, v němž marxisté jsou teoretičtějšími a svárlivějšími včelaři.

by mohly svým kreditem výrazněji pomoci úspěchu aktivistů a zabránit tak například policejní banalizaci pouličních akcí jako aktivit „živlů“. To už se však netýká výhradně marxistů, ale akademické levice jako takové.

Úlitba umírněnosti

Na opačném pólu sektářství je možné upadnout do jiné pasti. V českém prostředí může jako příklad posloužit iniciativa ProAlt, problém je ale daleko obecnější. Jde o to, že levicové iniciativy ve snaze aktivizovat v nějakém boji širší koalici, svou levicovou identitu prostě „uzávorkují“ ve prospěch společné věci. Bohužel jde často o poněkud jednostrannou vstřícnost, která pravici posiluje v přesvědčení, že její pozice je neutrální a ústupky musí dělat anomální levice. Ta na to zpola vědomě přistupuje, tone v obavách o přijatelnosti své identity a opatrně se jí zříká. To aby náhodou někoho neodradila. Možná neodradí, ale nakonec se sama odrodí. Jak věděl už matematik a filosof Blaise Pascal, když se dostatečně dlouho chováme, jako bychom něčemu věřili, nakonec tomu věřit začneme, a co jsme zpočátku považovali za nutnou úlitbu „umírněnosti“ se stane naší „přirozeností“. Můžeme sice přistoupit na schizofrenní pozici, kombinující esoterické levičáctví a exoterickou politickou neutralitu (samu o sobě iluzorní), to ale nutně vede k silicím sektářství a spiklenectví. Pak jsme ovšem tam, kde jsme byli na začátku. Ti, kteří spolu nemluví, stavějí vzájemnou

Zapomeňme na tradiční pojetí Leninovy „dětské nemoci levičáctví“. Foto No Rules Corp

ce se tak musela emancipovat jak od stranictví, tak od schematismu, v němž marxismus v normalizačních desetiletích ustrnul. Její osud svým způsobem symbolizuje osud tisíců svazků různých edic Marxových spisů. Ty, co po roce 1989 neskončily ve stoupě, byly k dostání v antikvariátech za cenu váhy papíru. Tam je postupně začali nacházet jednotlivci, v nichž se obnovoval zájem o marxistickou teorii.

Anarchista a antropolog David Graeber kde si mluví o tom, proč je mezi akademiky více marxistů než anarchistů. Domnívá se, že je to kvůli teoretičtějšímu charakteru marxismu, který má k akademickému provozu blíž

Pro české prostředí navíc do značné míry platí, že akademici nemají ambice být veřejnými intelektuály, a to se týká i akademiků marxistických. I jim hrozí uhnízdění v identitě kritického teoretika, jenž sice dokáže vše analyzovat a pochopit, bohužel ale právě proto má pocit, že vykonal dost. Má totiž představu o nepsané dělbě práce, podle níž on dělá čistou, teoretickou práci a tu špinavou na ulicích odvede lépe někdo jiný. Třeba anarchisté. Ve státní velikosti České republiky si bohužel takový luxus dělby práce nemůžeme dovolit. Každý sice nemusí dělat všechno, nicméně právě třeba akademicky etablované osobnosti

nevraživost na ideových rozepřích, a přitom jsou si přes všechny rozdílnosti tolik podobní. Nakonec není náhoda, že se svorně tlačí pod jedním deštníkem, kterému se říká radikální levice. V čem má jeden navrch, toho se druhému nedostává a naopak. Při všem tom současném strachu z kontaminace vlastní identity by nebylo od věci pro jednu upustit od nekonečného zdůrazňování, v čem se cítíme jedineční a na výši, a využít toho, že vždy také sami nejlépe víme, co nám vůbec nejde. Je načase si přiznat, že učit se lze i od těch, s nimiž v leccems nesouhlasíme. Stále je kde brát.

Autoři jsou publicisté.

0 % rasismu, 100 % identity?

Generace identity a cesta k rasové čistotě

Ideologie identitářství, jak ji chápe Bloc identitaire, vychází z etnického nacionalismu, který má nahradit starší rasismus. Foto Pierre Morel

Evropská krajní pravice se v posledních letech hlásí k takzvanému identitárnímu hnutí. To se snaží nálepku rasistů vyměnit za pověst ochránců čistoty jednotlivých etnik a konzervativních evropských hodnot. Jádrem věci však zůstává stejné.

JAN CHARVÁT

Když před nedávnem část apatické české společnosti zareagovala negativně na šibenic v rukou protiimigračních demonstrantů, na obranu organizátorů akce zaznělo, že šibenic nepřinesli oni, ale lidé z málo známé organizace Generace identity, jejíž prapory skutečně vlály hned vedle šibenic. Přestože tomu tak ve skutečnosti nebylo, není od věci tuto českou pobočku francouzské organizace Génération identitaire představit. Jde totiž o jeden z důležitých trendů na krajní pravici.

Platónská obec

Takzvané identitární hnutí je dalším z pokusů krajní pravice etablovat se společensky akceptovatelným způsobem v evropském politickém prostředí při současném zachování své autoritativní a v zásadě rasistické podoby. Počátky hnutí jsou poměrně nedávné. Obvykle se uvádí rok 2012, kdy se osamostatnila francouzská Génération identitaire. Původně se totiž jednalo o mládežnické křídlo krajně pravicového uskupení Bloc identitaire. Následně rakouský student Markus Willinger publikoval knihu *Generation Identity: A Declaration of War Against the '68ers* (Generace identity. Vyhlášení války osmašedesátníkům, 2013), která je manifestem identitárního hnutí. Willinger ovšem ve své knize navazoval na mnohé starší snahy. Kořeny identitárního hnutí můžeme hledat až v roce 1968, kdy ve Francii vznikl konzervativně-nacionalistický think-tank Výzkumná skupina pro studium evropské civilizace, známý pod zkratkou GRECE. Jeho zakladatelem byl francouzský filosof a sociolog Alain de Benoist a k členům patřili významní činitelé francouzské krajní pravice, jako například Dominique Venner nebo Guillaume Faye. Jejich texty čeští identitáři poměrně často citují.

Skupina GRECE vycházela jednak z antických autorů a ideje platónské obce, postavené na společenské hierarchii a autoritativní

vládě intelektuální elity, jednak z prací myslitelů, jako byli právní a politický teoretik Carl Schmitt, prefašistický mystik Julius Evola nebo revolucionář Ernst Jünger. Spojujícím prvkem zmíněných autorů je konzervativní odpor k modernitě, nedůvěra k demokracii a víra v elitismus a hierarchicky uspořádanou společnost. Druhým momentem, který většinu zmíněných autorů spojuje, je tendence překračovat obvyklé meze politické analýzy a obliba mystiky a esoteriky.

Od ostatních konzervativně-nacionalistických uskupení se skupina GRECE lišila odmítnutím křesťanství, respektive monoteismu obecně, a příklonem k novopohanství. Proklamovaným cílem GRECE byla ochrana evropské kultury a etnonacionalismus, tedy přesvědčení o nutnosti vytvořit etnický čistý stát, které pak mohou kooperovat v rámci sdílené evropské kultury. Z okruhu autorů kolem GRECE vznikla během sedmdesátých let takzvaná Nouvelle droite, neboli francouzská Nová pravice, která následně výrazně ovlivnila intelektuální krajní pravici v celé Evropě a částečně i v USA právě svým důrazem na kulturu a její vztah k etnicitě. Tento vztah je ovšem klíčový i pro identitární hnutí, které z Nouvelle droite vzešlo.

Volání po reconquistě

V roce 2003 po rozpuštění Unité radicale (poté, co se sympatizant této organizace pokusil zavraždit francouzského prezidenta Jacquesa Chiraka) vznikl Bloc identitaire. Jeho hlavním představitelem je Fabrice Robert, který je současně basistou hudební skupiny Fraction, označující se za „rock francouzských identitářů“. Původně se ovšem kapela jmenovala Fraction Hexagone a šlo o krajně pravicovou skinheadskou kapelu. Zpěvákem skupiny je Philippe Vardon, další významný člen Bloc identitaire. Kromě návaznosti na skinheadskou subkulturu je organizace spojena také s Národní frontou.

Ideologie identitářství, jak ji chápe Bloc identitaire, vychází z etnického nacionalismu, který má nahradit starší rasismus. Odtud heslo „0 % rasismu, 100 % identity“. Identita je v tomto pojetí čímsi de facto neměnným, co dědíme po předcích, co vychází z naší etnicity, z naší biologické podstaty, a co je třeba uchovávat a chránit. Identitáři se brání tomu, aby byli označováni za rasisty, neboť ve svých textech požadují právo na ochranu identity jakékoliv etnické skupiny kdekoli na světě (proto také například podporují myšlenku svobodného Tibetu). Stejně tak odmítají myšlenku rasové nadřazenosti. Chtějí ale zamezit imigraci, která podle jejich soudu ohrožuje naši

identitu stejně jako identitu imigrantů. Cizorodý prvek, kterého by se Evropa měla zbavit, přitom nevidí jen v muslimech, ale explicitně i v Židech. Není náhoda, že hlavním heslem, které identitáři v současné době používají, je „Reconquista“.

Nový zlatý věk

U nás se Generace identity začala formovat v roce 2013 kolem aktivistů v té době již fakticky neaktivních Autonomních nacionalistů, kteří navazovali ve své činnosti mimo jiné i na autory zmíněné Nouvelle droite. Samotní Autonomní nacionalisté se za dobu své existence vyvinuli ze skupiny neonacistických skinheadů v neofašistické aktivisty následující italskou Casa Pound. Trend „změkčování“ původně rasistických východisek pokračoval a právě identitární hnutí nabízelo možnost, jak se vypořádat nejen s problémem neakceptovatelného rasismu, ale i s obviňováním z nedemokratických tendencí. Stránky Generace identity hovoří jasně: „Jsme pro přímou, organickou demokracii vycházející ze starověké řecké tradice, podle níž je dosažitelná pouze v homogenním národě.“ Homogennost národa je zde klíčová a souvisí úzce s pojmem identity. „Je třeba otevřeně říci, že identita je úzce spjata s etnicitou, přestože se politická korektnost snaží tuto spojitost přecházet (...) Systémoví antropologové dneška pro změnu popírají vazby mezi biologickým původem, identitou a kulturou.“

I zde se tedy objevuje jasná linka mezi biologickým původem, kulturou a z ní vycházející identitou. Logickým výsledkem je představa společnosti, která omezuje svobodu pohybu ve jménu etnické homogenity a zakazuje smíšená manželství. Lze však v takovém případě skutečně mluvit o „nula procentech rasismu“? Jen velmi obtížně. Ani samotní zástupci hnutí ostatně hru na odmítání rasismu a „ochranu kultury“ neberou úplně vážně. Vystihuje to citát Grega Johnsona, šéfredaktora amerického nakladatelství Counter-Currents, které propaguje myšlenky identitářství v USA: „Jako rasa nám hrozí vyhynutí kvůli kombinaci porodnosti pod mírou zachování populace, rasového míšení a zaplavování našich domovin barevnými imigranty a jejich potomky (...) Artefakty vysoké evropské kultury budou v každém případě nadále oceňovány například Asiaty a Židy – i po vyhynutí rasy, která je vytvořila. Kdybych si měl vybrat, obětoval bych celé dědictví evropské civilizace výměnou za zachování lidí, kteří ji stvořili a z nichž poté může vzejít nový zlatý věk.“

Autor je politolog.

napětí

V Řecku se 15. července odehrávaly demonstrace proti chystaným úsporným opatřením. V Aténách se sešlo zhruba 12 tisíc lidí, kteří zprvu poklidně vyjadřovali nespokojenost s tím, že Řecko za další finanční pomoc zaplatí přijetím asociálních reforem. Nenásilná demonstrace se později změnila v riot na náměstí Syntagma, kde několik stovek radikálů na policisty zaútočilo zápalnými láhvemi a v ulicích se následně rozhořely ohně. K nepokojům došlo v okamžiku, kdy se poslanci v parlamentu přeli o další postup v přijímání reforem diktovaných Evropskou unií.

Demonstranti v kostýmech lišek protestovali 14. července před budovami londýnského parlamentu. Chtěli tak dát najevo, že požadují zachování dosavadních pravidel honu na lišky. Na místě vystoupil i Brian May, kytarista skupiny Queen a známý bojovník za práva zvířat. Dosavadní úprava dovoluje hon na lišky za účasti dvou psů, ale novela zákona už mluví o celé smečce.

V centru Budapešti tentýž den demonstrovala tisícovka lidí proti stavbě pohraničního plotu, jenž má zabránit přílivu imigrantů do Maďarska. Plot na hranici se Srbskem má být 175 kilometrů dlouhý. Demonstranti nesli hesla jako „Ježíš byl také uprchlík“ nebo „Dost bylo zdí!“. Podle protestujících Orbánova vláda vztyčuje stále nové zdi mezi lidmi i jednotlivými společenskými vrstvami a neuvědomuje si, že to není tak dávno, co stovky tisíc lidí prchaly za lepším životem z východní Evropy na Západ.

Bojovníci ukrajinského Pravého sektoru se 11. července v blízkosti Mukacheva střetli s milicí a lokálními podnikatelskými bojůvkami, přičemž došlo k přestřelce ze samopalů a granátometů, při níž zemřeli tři lidé a dalších třináct jich bylo zraněno. Pravý sektor krátce po incidentu vydal prohlášení, v němž v podstatě vyhlásil válku ukrajinským úřadům, které označil za okupační. Vedení organizace navíc oznámilo, že je připraveno poslat ozbrojené prapory do hlavního města. Podle vůdce Dmytra Jaroše „revoluce ještě neskončila“.

Po velkém pochodu Bratislavou proti uprchlíkům, při němž byli neofašistickými extremisty napadeni účastníci mezinárodního cyklistického závodu a rodina cizinců s kočárkem, se na Slovensku uskutečnila další demonstrace proti imigrantům. Tentokrát se konala 11. července v Žilíně. Mezi místními ale neměla velký úspěch. Dostavilo se jen pár set lidí, kteří se z větší části rekrutovali z prostředí ultranacionalistické chuligánské scény.

—lr—

Ludvík Němec
Odpustky pro příští noc
 Druhé město 2015, 204 s.

Předchozí sbírka Němcových povídek *Láska na cizím hrobě* byla průměrnou snahou o exploataci erotiky v oblasti „vysoké“ literatury. Ve čtyřech povídkách nové knihy autor pokračuje tam, kde před dvěma roky přestal, ovšem daří se mu to o něco lépe. Povídky jsou svižnější a soustředěnější, a i když se Němec úplně nezbavil svého kluzkého jazyka, utlumil alespoň přílišnou verbální kreativitu a zjemnil i burleskní polohu příběhů, která mu příliš nešla. Příběhy všemožných ztracenců spolu opět více či méně souvisí (z předchozí knihy se vrací i prostitutka Darja). Příběžně a okatě se tu také opakují motivy, kterými se autor snaží knihu stmelit, například titulní odpustky. Nakonec se ale přece jen dostaví znechucení jako Brno, jehož genius loci je v knize hojně tematizován. V poslední chlupaté povídce, v níž se citace z Bible prolínají s písní Anety Langerové *Voda živá*, jsme svědky omylu a následného rozhovoru, v němž bývalý pasák vysvětluje člene křesťanské sekty skutečný význam zmíněného hitu: „Vidím to jako ve filmu vždycky, když tuhle písničku slyším. Já jsem takovej snivej typ, znáš mě. Stmívá se a její chlap zrovna odešel a ona leží doma na zádech v posteli, nahá v těch zmuchlaných prostěradlech, v tom šeru, a v sobě ještě pořád cítí jeho semeno. Protože to bylo z lásky, bez šprcky. Leží tam a cítí v sobě tu jeho vodu živou důvěřivou. Holka až moc důvěřivá. Možná dokonce už cítí, že je naprcaná. Některý ženský to prý poznají okamžitě, i když tahle lesba těžko.“ Více asi netřeba dodávat.

Karel Kouba

Jana Černá
Adresát Milena Jesenská
 Torst 2014, 192 s.

Jana Krejcarová, dcera architekta Jaromíra Krejcara a novinářky a překladatelky Mileny Jesenské, své prózy (snad ve snaze zamést stopy za svým původem) často podepisovala svým pozdějším jménem Jana Černá. Přesto si ji literární historie pamatuje především jako Krejcarovou – výstřední společníci Egona Bondyho. Ze vzpomínkové knihy *Adresát Milena Jesenská* můžeme vyčíst bezpodmínečný obdiv dcery k matce, jejíž život tragicky skončil v koncentračním táboře Ravensbrück. Pro nacistické Německo byla Jesenská jakožto významná levicová novinářka a účastnice komunistického odboje nepřitelem číslo jedna. Autorka se vrací také ke vztahu matky s Franzem Kafkou ve dvacátých letech a zprostředkovává některé z postřehů Jesenské na Kafkovu adresu. Jeho tragický osud i brzkou smrt si vysvětlovala především radikální jasnozřivostí, která mu zabraňovala vnímat svět utlumující optikou sebezáchovných pudů. „On se nikdy neutekl do žádného ochranného asyly. Nemá nejmenší útočiště, nemá přístřeší,“ shrnula to Jesenská v dopise Maxi Brodovi. Autorka dále vzpomíná třeba na matčinu závislost na opiátech, které jí jako nezletilá opatrovala v pražských lékárnách. Ostatně článek o narkomanech ukončil i krátké působení Jesenské v Lidových novinách – na takové téma nebyli čtenáři připraveni. Přestože anotace na obalu knihy hovoří o vynikající stylizaci textu, samotný styl zřejmě nebude tím, co čtenáře ke knize přitáhne. Jde především o svědectví.

Jan Bělíček

Petr Steiner
Václav Havel a invaze do Iráku
 Rubato 2014, 32 s.

Slavista Petr Steiner z Pensylvánské univerzity provedl před několika lety zajímavý experiment. Porovnal zdánlivě nesrovnatelné. Na jednu stranu položil dopis Václava Havla a dalších sedmi evropských vrcholných politiků adresovaný Radě bezpečnosti OSN, ve kterém se vyslovují pro chystanou Bushovu invazi do Iráku. A na stranu druhou zvací dopis tvrdého jádra československých komunistů z roku 1968, v němž žádají SSSR o „bratrskou pomoc“. Steiner rozebírá nejružnější podrobnosti, které se týkaly obou aktů, boří přitom nános falešných ideologických předsudků a dospívá k jasnému verdiktu: „Ano, všichni signatáři dopisů vyzývajících vojska k násilnému vstupu na cizí území končí s krví na rukou. Ve světle výše zmíněných skutečností pak ovšem opovrženíhodný komunistický funkcionář, vlastizrádce a kolaborant Vasil Biľak vydá za mýdlo a stočně rozhodně mnohem méně než muž, jenž vysvětloval Lauře Bushové, co je to demokracie.“ Dodejme, že irácká válka měla za následek několik stovek tisíc mrtvých a významným způsobem přispěla k destabilizaci blízkovýchodní oblasti. Steiner zároveň proti sobě staví Havla-prezidenta a Havla-disidenta. Ještě v roce 1986 totiž Havel označil Reaganovo bombardování Libye za „podmíněný reflex fyziologicky reagujícího primitiva“. O dvacet let později by podobné výroky patrně odsoudil jako hanebný projev nevědku americkým spojencům. Steiner nám jednoduše uštedřil lekcí kritického myšlení, které v české společnosti zoufale chybí.

Jaroslav Fiala

Zygmunt Bauman
Tohle není deník
 Přeložila Zuzana Gabajová
 Academia 2015, 204 s.

I když jsou jednotlivé miniesej prominentního sociologa „tekuté modernity“ z přelomu let 2010 a 2011 datovány, nejedná se – jak název knihy *Tohle není deník* napovídá – o klasické osobní deníkové reflexe. Jsou spíše útržkovitým zachycením tékavých dějinných proměn. Impulsem k jejich napsání byly běžné zprávy z novin či jiných médií. Autor sice nepřináší žádné zásadně nové myšlenky a mediální realitu konceptualizuje v rámcich již známých z jeho díla, ovšem na jeho postřezích a úvahách je cenné právě to, jak se dokáže rozhlížet kolem sebe a uvažovat o světě. Místy je to až depresivní čtení – především o tom, jak se v neoliberálním kapitalismu prohlubují nerovnosti a nespravedlnosti, kterým lze jen těžko čelit. Autor poukazuje na rostoucí napětí mezi uživateli kulturního pokroku a těmi, kterým pracovní a sociální nejistota přístup k němu zamezuje, dokládá ale i faktickou bezmocnost mocných, kteří místo řešení společenských problémů jen žonglují s politickým marketingem. Recept na řešení problémů však autor nenabízí. Jen se snaží ukazovat, že možná cesta ven spočívá spíše v zodpovědnosti k sobě i druhým než v dalším rozvíjení současných módních trendů, vycházejících z digitalizace a globalizace společnosti konzumentů. Kniha dokazuje, že Bauman ve svých téměř devadesáti letech neztratil nic na pronikavosti svého pohledu a stále dokáže přesně vystihnout problémy a úskalí života v globalizované společnosti.

Michal Kotík

Filmová lázeň
Režie Miroslav Janek, ČR, 2015, 70 min.
 Premiéra v ČR 3. 7. 2015

Miroslav Janek se ve svém nejnovějším celovečerním filmu coby vůbec první dokumentarista souhrnně zabývá půlstoletí trvající existencí karlovarského filmového festivalu. Historické ohlédnutí je klasicky rámováno výpověďmi pamětníků a historiků, které poněkud netradičně přímo na místě natáčení doplňuje Eva Zaoralová jakožto jedna z nejvýznamnějších osobností festivalového týmu. Tato metoda dialogu měla film zřejmě obohatit o barvitější a zábavnější pojetí vzpomínek, bohužel se nakonec zadrhla u zcela neplodného tlachání aktérů. Výjevů typu mírné polemiky Zaoralové s historičkou Jindřiškou Bláhovou je zde poskrovnu. Film se však může pochlubit bohatou zásobou archivních záběrů, mezi nimiž dominují stále svěží šedesátkové žurnály s moderátorem Miroslavem Horníčkem, jehož bezprostřednost výrazně kontrastuje se stále otravnější upjatostí Marka Ebena. Šedesátým letům však snímek věnoval možná až zbytečně moc prostoru – jako kdyby snad o „temných“ letech normalizace nešlo předložit víc než sérii povrchních historek. Až osudně odfláknutá je pak reflexe polistopadové éry. Janek se svým realizačním týmem jako kdyby počítal s tím, že tato doba byla prostřednictvím zdemokratizovaných sdělovacích prostředků zachycena dostatečně, a proto není třeba se jí více věnovat. O éře dvojice Zaoralová-Bartoška se tak vedle otřepaných faktů nedozvíme žádnou novou informaci, natož aby byly reflektovány i její stinné stránky, o kterých se stále hovoří jen zřídka.

Vladimír Tupáček

Molière
Škola pro ženy
 Klicperovo divadlo, Hradec Králové, psáno z představení 25. 6. 2015

Hradecké Klicperovo divadlo zazářilo na festivalu Divadlo evropských regionů s jednou z nejlepších Molièrových her *Škola pro ženy*, která se zabývá postavením žen v rodině i ve společnosti. Slavný komediograf vyslovil názor, že dobrá komedie je stejně cenným uměleckým dílem jako tragédie a že hlavním posláním divadla je zobrazit lidské charaktery a události. Ani *Škola pro ženy* z roku 1662 nezapře, že se její autor často inspiroval středověkými fraškami a italskou renesanční komedií dell’arte. Hradecké inscenace se ujal Marián Amsler. Odehrává se v minimalistické výpravě, stačí dvě křesla a zeď domu. V něm starý Arnulf drží v domácím vězení svou schovanku Anežku, z které chce pro sebe vychovat poslušnou manželku. Ale život vtrhne i do Anežčina vězení – pochopitelně v podobě mladého nápadníka – a zamíchá tak kartami pána domu. Nakonec však v Amslerově pojetí Anežka dává přednost Arnulfovi před naivním mladíkem. To je překvapivý závěr a inscenace se jím liší od předlohy. Aktualizované jsou i kostýmy. Nadšeného diváckého ohlasu se představení dočkalo především zásluhou vynikajícího výkonu hlavního hrdiny Arnulfa v podání předního herce Klicperova divadla Jiřího Zapletala. Za svůj výkon by si zasloužil některou z prestižních divadelních cen. Zdařile mu sekunduje Natálie Řehořová jako Anežka i dvojice sloužících Miroslav Zavičár a Kamila Sedlářová. *Škola pro ženy* je tak jednou z nejlepších inscenací letošního festivalu.

Alena Morávková

Skrytá řeč rostlin
 Palác Kinských, Praha, 12. 6. 2015 – 3. 1. 2016

S přesunem ze Zbraslavi na Staroměstské náměstí přišla expozice asijského umění o jeden atraktivní aspekt – romantiku zámku uprostřed zeleně. Novou přidanou hodnotu této expozice se Národní galerie snaží vytvořit skrze výstavní intervence a nyní se tak koná „výstava ve výstavě“, konfrontující současná umělecká díla s artefakty ze staré Asie. Na výstavě s podtitulem *Florální symbolika v asijském umění* a její odraz v současném umění a designu najdeme nejružnější média, včetně šperku a oděvu, která jsou více či méně nenápadně zakomponována do celku expozice. Projekt už svým názvem evokuje, že hlavním pojítkem mají být rostlinné motivy. Takový koncept není zrovna nápaditý, ale proč ne. Tento klíč ovšem nebyl dodržován důsledně. Cílem intervence očividně není ani nějaké analytičtější srovnání mezi oběma skupinami děl. Současné výtvary jsou zkrátka většinou v pozici doplňků, oživujících momentů, jejichž hledáním se může divák „zabavit“. Jako úlitba kulturní různorodosti (nebo korektnosti?) pak působí začlenění několika mladých asijských tvůrců. Projekt se zkrátka snaží postihnout to i ono a působí nevyhraněně. Jedná se především o sázku na jistotu: květiny, k tomu konfrontace starého a exotického se současným (pro řadu lidí neméně exotickým) uměním, vše umně nainstalováno – to přece musí zaujmout každého. Přesto nakonec jde v našem prostředí o pozitivní krok kupředu, který v sobě snad nese potenciál dalšího vývoje.

Tereza Jindrová

Jan Ryhalsky
Iron Skeletons
 CD, MP3, Lom 2015

Po záznamech z Indie (INDPORT Daniela Kordíka a Tobiáše Potočného) a ventilačního systému bratislavské tržnice (Vzduchotechnika Jonáše Grusky) připravil slovenský label Lom v edici Field, zaměřené na terénní nahrávky, další porci skryté hudby okolního prostředí. Sedm kratších tracků zachycuje zvuk částečně opuštěné betonárny nedaleko rusko-čínských hranic. Jan Ryhalsky nahrál jemné rezonance kovových konstrukcí pomocí citlivého geofonu – elektromechanického zařízení využívaného k měření seismické aktivity. Geofon dokáže zaznamenat zvuky pod prahem běžné slyšitelnosti, a umožňuje tak mikroskopicky odkrývat sonický svět okolních objektů. Z nahrávky naštestí nevystupuje čitelná narace jako u mnohých terénních nahrávek z „lidského“ prostředí. Opuštěná betonárna hovoří vlastním hudebním jazykem: hypnotické drony se přelévají z jemnějších poloh k agresivnějšímu vyznění a továrna meditativně bručí, propěvuje si, jemně nařká a kříví. „Zpěvy“ se zpočátku zdají být smutné, s postupující stopází se ale ukazuje, jak si betonárna dokáže užívat svou autonomii. Zaznamenané zvuky chvílemi připomínají minimalistický dark ambient nebo industrial, kovy vydané napospas osudu vytvářejí bohaté frekvenční spektrum, intenzivní basy doprovázejí pomalu se měnící šťavnaté harmonické kmitočty. Možnost nahrávání pod hranici slyšitelnosti odkrývá sonické universum jen těžko napodobitelných barev. Album je k dispozici ve formě free downloadu nebo jako CD v limitované edici 33 kusů.

Jan Sůsa

HOVORY Z REZIDENCE
SCHLECHTFREUNDKulturní čtrnáctideník A2
– skutečný kulturní kapitál

Objednejte si roční předplatné a těšte se na pravidelný přísun Ádvojky do vaší poštovní schránky či čtečky. K předplatnému Standard a Mecenáš věnujeme navíc kulturní bonusy. O roční předplatné (26 čísel) si napište na adresu distribuce@advojka.cz.

Ke studentskému předplatnému vyžadujeme potvrzení o studiu.

Standard 799 Kč / Student 719 Kč

Elektro 499 Kč / Mecenáš 1 500 Kč a více

eskalátor

V Česku se z bývalých vojáků formuje paramilitantní seskupení, které se nazývá Českoslovenští vojáci v záloze. Je jich asi pět tisíc. Scházejí se u poradních ohňů a na severu Čech se už odštěpila radikálnější skupinka, která se cvičí na odstřel uprchlické vlny. Zatím ovšem jen s airsoftovými zbraněmi. Tváří organizace je bývalý vojenský lékař Marek Obrtel. V rétorice organizace se to hemží výrazy jako „zločinecká organizace NATO“, „nový řád“, „vlastenectví“ a členové se netají sympatiemi se „znovuvzkříšenou“ velmocí Ruskem ani slavjanofilii. Myšlenková výbava jak vyšitá z 19. století, historické emoce, pivo a kmenové opékání buřtů. Debaty o krizi mužské identity se vedou už dlouho. Agrese je jednou ze stereotypních mužských reakcí na nejistotu či chaotickou situaci – nejen v dopravní zácpě. Nedávno jsem viděl dokument o šimpanzích. Samci, kteří se obvykle nepřátelí, se v určité chvíli začali sesedat, vískat a vybírat si vší. Pak se sebrali a vydali k hranici teritoria. Nedaleko od ní uviděli osamoceného šimpanze ze sousední tlupy. Než ho klacky, kameny a holými prackami ubili, utrhl mu varlata. Šimpanzi nejsou gentlemani pralesa ani civilizovaná zvířata. Genom členů Československých vojáků v záloze, autora těchto řádek i čtenáře se z 99 procent shoduje s tím šimpanzím. Jedno procento na kulturu je dobrá metafora.

O. Buddeus

Kamarád Messud se chystá emigrovat. Je to škoda, je to dobrý režisér, absolvent FAMU, který točí zajímavé filmy, jezdí s nimi po světových festivalech a promítají je kina ve Francii, v Německu, v Kanadě... V Česku mu je nechtějí uvádět ani žánrové festivaly. To ale důvodem ke stěhování není. „Jde mi o syna. Nechci, aby vyrůstal v takové společnosti“, vysvětluje mi, proč začal zkoumat, kam odsud. Mrzí mě to, ale nedívím se mu. „Tahle země se úplně zblázní,“ říká zaraženě, když zjišťuje, že už i náš společný známý, kdysi panákáč, začal na Facebooku burcovat lid proti běžencům. Současná vlna xenofobní hysterie nepřišla jen tak odnikud. Zášť vůči „cizákům“ bublá v naší společnosti dlouhodobě, jen terče se proměňují. Letos nenávidíme imigranty, loni muslimy, předtím Romy, Rusy, Němce, Židy, Rakušáky... Nenávidět kapitalismus je ovšem jen pro anarchistické živly. Kdo tedy přijde na řadu, až splaskne bublina s běženci? A zaslouží si mé děti vyrůstat uprostřed vší té únavné zášti?

S. Vandrovce Špaček

Vyřvat si místo na slunci v šířícím se antiislámském hnutí je čím dál těžší. Muslimské hordy pořád nikde, masy je ale potřeba udržet ve správném lynčujícím naladění. Nezbyvá než sáhnout po domácích cílech nenávisť. Zakladatelka sdružení Naštvaných matek Eva Hrindová z IvČRN se překvapivě pustila do Lucie Bittalové, mladé dívky, která nedávno zjistila, že má rakovinu, a rozhodla

se spustit kampaň Měsíc raka, motivující ženy a dívky k preventivní návštěvě gynekologie. Hrindová si ovšem dívku vybrala kvůli její předchozí práci na projektu HateFree Culture. Tato „sluníčková“ minulost vrhla podezření i na současnou kampaň a dokonce – v náznacích – i na samotné onemocnění. Spolubojovník z IvČRN Petr Hampl si ještě přisadil: Bittalová je podle něj typem ženy, jaké pracovaly v koncentracích. Logiku to nemá, ale udržet tempo v době šibenic pro vlastizrádce vyžaduje jiný typ dovednosti, než je logika.

P. Šplíchal

S fitness trenéry, výživovými poradci a dalšími léčiteli jsou poslední dobou samé trable. Ještě donedávna se spokojili s vymyšlením receptů na zdraví. Dnes však workoutoví vůdci sahají po spartánské rétorice o zkažené společnosti a jistý ostravský trenér volá i po vytvoření domobrany proti všeobecnému úpadku móresů, projevujícím se například i v tom, že boháči kupují za nehorázně prachy umění, kterému nikdo nerozumí. Zatímco u nás se chystá útok na aukce Sot-heby's a Christie's, jinde jsou dále. Přírodní léčitel Eric Fiorile za podpory francouzské konspirační a fašistické blogosféry svolal na 14. července demonstraci, která měla provést státní převrat. Na dostaveníčko s historií před hlavním vstupem do Národního shromáždění však přišlo jen asi sto padesát lidí. Převrat byl odložen na lepší časy

– také proto, že na Elysejských polích probíhá vojenská přehlídka k výročí pádu Bastily a okolím burácely pásy armádních tanků. Kromě toho případ Řecka ukazuje, jak je představa, že státní převrat spočívá ve výtržnostech v sídle parlamentu, nesmírně zastaralá.

J. Horňáček

Československý ministr informací Václav Kopecký prohlásil k německé otázce na podzim 1946 toto: „Žralok nikdy nebude tak silný jako v minulosti.“ Nejmenovaný evropský diplomat popsal pro Guardian okolnosti vyjednávání červencového kompromisu s řeckým premiérem následovně: „Co na Tsiprasovi prováděli, to byl mentální waterboarding.“ Finančník Ivan Pilip promluvil v České televizi tak vášnivě, až se začal přeríkavat. Pokaždé, když chtěl říct: „Ach, mé hovno, kde jen je mé krásné hovínko“, spletl se a opakoval: „Řecký dluh, řecký dluh!“ Slovenský ministr Peter Kažimír v záhy smazaném tweetu ohodnotil to, co referendem vyztuženému Tsiprasovi dohodli europáni, takto: „Kompromis, kterého jsme dnes dosáhli, bude pro Athény tvrdý, je to však důsledek toho jejich řeckého jara.“ Už zbývá jen jmenovat Tsiprase velvyslancem v Turecku. A tohle udělali jemu, zrovna jemu! Ostatně soudím, že největší geopolitická katastrofa nebyl rozklad Sovětského svazu, ale sjednocení Německa.

R. Rops-Tůma